

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη
«Βιοοικονομία, Κυκλική Οικονομία και Βιώσιμη Ανάπτυξη»**

**Η προσέγγιση των ελληνικών δήμων για την ενσωμάτωση των
αρχών βιώσιμης ανάπτυξης στην στρατηγική τους**

Κάππου Αντωνία
Πειραιάς, Οκτώβρης 2024

MSc. in Bioeconomy, Circular Economy & Sustainable Development

Greek municipalities' approach to integration of sustainable development principles in their strategy

Kappou Antonia
Piraeus, Greece, October 2024

ΤΜΗΜΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία, για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, στη «*Βιοοικονομία, Κυκλική Οικονομία και Βιώσιμη Ανάπτυξη*» με τίτλο:

«Η προσέγγιση των ελληνικών δήμων για την ενσωμάτωση των αρχών βιώσιμης ανάπτυξης στην στρατηγική τους»

έχει γραφτεί από εμένα αποκλειστικά στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντάς πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.»

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή

Ονοματεπώνυμο
Αντωνία Κάππου

Ευχαριστίες

Αισθάνομαι τη βαθιά ανάγκη να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα Καθηγητή μου κο Ηλία Σαββάκη, ο οποίος δέχτηκε να επιβλέπει την εκπόνηση της παρούσας εργασίας μου και οι επιστημονικές του κατευθύνσεις υπήρξαν καθοριστικές για την ολοκλήρωσή της. Και πρωτίστερα, ωστόσο, οι διαλέξεις του στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Βιοοικονομία, Κυκλική Οικονομία και Βιώσιμη Ανάπτυξη», οι οποίες ενέπνευσαν αρχικά το θέμα το οποίο πραγματεύεται η παρούσα, θέτοντας σε τροχιά τον τρόπο σκέψης μου και τη μεθοδολογία έρευνας. Ευχαριστώ θερμά τον ίδιο και την Διευθύντρια του Προγράμματος κα Κωνσταντίνα Κοτταρίδη για το παράθυρο γνώσης που μου άνοιξαν. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω το σύντροφο μου, Νίκο, ο οποίος σε όλες μου τις προσπάθειες είναι πάντα συμπαραστάτης και υποστηρικτής και την οικογένεια μου χωρίς την οποία δεν θα είχα επιτύχει κανέναν από τους στόχους μου έως σήμερα.

Η προσέγγιση των ελληνικών δήμων για την ενσωμάτωση των προτύπων της βιώσιμης ανάπτυξης

Σημαντικοί όροι: βιώσιμη ανάπτυξη, τοπική αυτοδιοίκηση, αειφορία, καλές πρακτικές

Περίληψη

Οι έννοιες αειφορία και βιώσιμη ανάπτυξη συναντώνται όλο και συχνότερα στην διεθνή βιβλιογραφία, σε επιστημονικά forums, αλλά και στην εγχώρια και διεθνή αρθρογραφία. Συχνά παρερμηνεύονται και χρησιμοποιούνται εκτός πλαισίου ή δεν κατανοούνται πλήρως. Στην παρούσα εργασία θα αναπτυχθούν οι ανωτέρω ορισμοί και οι πυλώνες στους οποίους στηρίζονται και θα εξηγηθεί το κυκλικό μοντέλο οικονομίας που οδεύει στην σταδιακή κατάργηση του γραμμικού μοντέλου στο οποίο βασίζεται η οικονομία από την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης.

Ακολούθως θα πραγματοποιηθεί μια σύντομη ιστορική αναδρομή στο νομοθετικό πλαίσιο και τις στρατηγικές που ακολούθησε η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ελλάδα με σκοπό την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και την πρόκληση στην μετάβαση σε ένα πιο βιώσιμο μοντέλο οικονομίας.

Αρωγός και πρωταγωνιστής σε αυτή την μετάβαση προς την βιωσιμότητα η τοπική αυτοδιοίκηση και οι δήμοι. Σε πολλούς δήμους παγκοσμίως και την Ευρώπη οι Στρατηγικές Βιώσιμης Ανάπτυξης είναι ήδη έτοιμες και υλοποιούνται με στόχους και χρονοδιαγράμματα.

Στην παρούσα διπλωματική εργασία θα παρουσιαστούν στρατηγικές και καλές πρακτικές από διαφορετικές πόλεις του εξωτερικού χωρίς ομοιογενή χαρακτηριστικά, και συγκεκριμένα από το Λονδίνο, την Λισαβόνα, το Ορλάντο των Ηνωμένων Πολιτειών και την Σιγκαπούρη της Ασίας. Ακολούθως, θα αναλυθεί ο τρόπος που αντιμετωπίζουν την μετάβαση προς την βιωσιμότητα οι δήμοι της χώρας μας και συγκεκριμένα υπό το πρίσμα του περιβάλλοντος, της κοινωνίας και της διακυβέρνησης.

Ακολουθούν οι ελληνικοί δήμοι αντίστοιχες στρατηγικές με αυτούς του εξωτερικού; Ποιες είναι οι διαφορές και ποιες προκλήσεις καλούνται να αντιμετωπίσουν;

Greek municipalities' approach to integration of sustainable development standards

Keywords: sustainable development, local governance, sustainability, good practices

Summary

The concepts of sustainability and sustainable development are increasingly encountered in international literature, in scientific forums, as well as in domestic and international articles. They are often misunderstood and used out of context, or they are not fully understood. This paper will develop the above definitions and the pillars on which they are based and explain the cyclical model of economy that is heading towards the gradual elimination of the linear model on which the economy has been based since the industrial revolution.

This will be followed by a brief historical review of the legislative framework and strategies adopted by the European Union and Greece to adapt to climate change and the challenges the transition to a more sustainable economic model involves.

Local government and municipalities are the main actors in this transition towards sustainability. In many municipalities worldwide and in Europe, Sustainable Development Strategies are already in place and are being implemented with objectives and timetables.

This thesis will present strategies and good practices from different cities abroad without homogeneous characteristics, namely London, Lisbon, Orlando in the United States and Singapore in Asia. Subsequently, the way in which municipalities in our country are dealing with the transition to sustainability will be analysed, specifically in the light of the environment, society and governance.

Are Greek municipalities following similar strategies to those abroad? What are the differences and what challenges do they face?

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Το μοντέλο οικονομίας	1
1.1. Εισαγωγή	1
1.2. Η ανάγκη μετάβασης από το γραμμικό στο κυκλικό μοντέλο	3
1.3. Ανακεφαλαίωση	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Οι πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης	5
2.1. Εισαγωγή	5
2.2. Ανάλυση του περιβαλλοντικού, κοινωνικού και οικονομικού πυλώνα	6
2.3. Ανακεφαλαίωση	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Σύνομη ιστορική αναδρομή	11
3.1. Εισαγωγή	11
3.2. Ευρωπαϊκές Πολιτικές - Πρωτοβουλίες για την βιώσιμη ανάπτυξη στις πόλεις	13
3.3. Η βιώσιμη ανάπτυξη στην Ελλάδα	17
3.4. Ανακεφαλαίωση	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στην βιώσιμη ανάπτυξη ενός κράτους	21
4.1. Εισαγωγή	21
4.2. Ο ρόλος των δήμων σε Ελλάδα και Εξωτερικό	22
4.3. Αρμοδιότητες των δήμων στην Ελλάδα	23
4.4. Αρμοδιότητες των δήμων του εξωτερικού	26
4.5. Συγκριτική ανάλυση των δήμων της Ελλάδας και του εξωτερικού	27
4.6. Παραδείγματα από το εξωτερικό	30
4.6.1. Ο δήμος του Λονδίνου	30
4.6.2. Ο δήμος της Λισαβόνας	34
4.6.3. Ορλάντο - Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	38
4.6.4. Σιγκαπούρη – Ασία	44
4.6.5. Ο Δήμος Αθηναίων	47
4.7. Ανακεφαλαίωση – Συμπεράσματα ανάλυσης	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Ανάλυση “Δυνατών και Αδύνατων Σημείων” για τους ελληνικούς δήμους	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 Πως προσεγγίζουν οι δήμοι τη βιώσιμη ανάπτυξη στην Ελλάδα	57
6.1. Εισαγωγή	57
6.2. Υπό το πρίσμα του Περιβάλλοντος	57
6.3. Υπό το πρίσμα της Κοινωνίας	62
6.3.1. Προβλήματα που πρέπει να ξεπεραστούν για να είναι αποδοτικά τα προγράμματα	64
6.4. Υπό το πρίσμα της διακυβέρνησης	65

6.5. Ανακεφαλαίωση	68
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 Συμπεράσματα - Προτάσεις.....	71
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	73
Ξένη.....	73
Ελληνική.....	75
Διαδικτυακοί τόποι.....	76

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

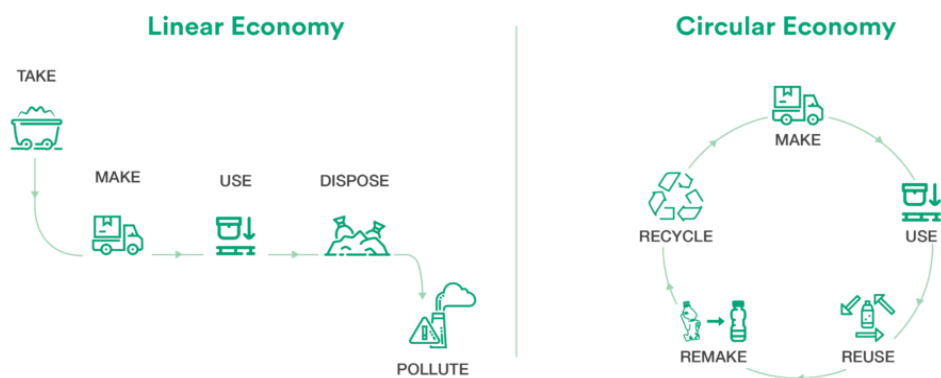
Το μοντέλο οικονομίας

1.1. Εισαγωγή

Ξεκινώντας την ανάλυση είναι ζωτικής σημασίας να γίνει μια σύντομη αναφορά στους όρους “γραμμική” και “κυκλική” οικονομία.

Η Παγκόσμια Οικονομία από την εποχή της εκβιομηχάνισης είναι στηριγμένη στο οικονομικό μοντέλο της Γραμμικής Οικονομίας, κατά το οποίο το σύστημα αντλεί πόρους από τους οποίους παράγει προϊόντα μέσω της εργατικής δύναμης με τη χρήση ενέργειας. Τα προϊόντα πωλούνται στον καταναλωτή και στο τέλος απορρίπτονται όταν πλέον έχουν εξυπηρετήσει τον σκοπό παραγωγής τους. Συνεπώς, πρόκειται για ένα σύστημα «resource, product, waste» («παίρνω – φτιάχνω – απορρίπτω»), το οποίο στηρίζεται σε μη ανεξάντλητους πόρους, γεγονός που καθιστά αδύνατη την αειφόρο λειτουργία του και νομοτελειακό το τέλος της λειτουργικής ζωής του προϊόντος.

Παρότι στις μέρες μας η συζήτηση έχει δώσει την θέση της στην άμεση δράση για τον περιορισμό του προβλήματος, τα πρώτα σημάδια φαίνεται να έχουν παρατηρηθεί από τους ειδικούς πριν από αρκετά χρόνια, όταν και ξεκίνησαν σχετικές ερευνητικές συζητήσεις μέσα από τις οποίες «πλάστηκε» και ο όρος Κυκλική Οικονομία. Ο πρώτος που αναφέρεται συγκεκριμένα στην Κυκλική Οικονομία είναι ο Walter Stahel – μηχανικός και αρχιτεκτονικός αναλυτής - το 1976, ο οποίος μίλησε για ένα τρόπο παραγωγής που θα εξοικονομεί πόρους και θα μεγιστοποιεί το κέρδος μέσω της ανθεκτικότητας των προϊόντων και τον περιορισμό των σκουπιδιών (Ellen MacArthur Foundatio., 2012).

Εικόνα 1.1 Σχηματική απεικόνιση γραμμικού και κυκλικού μοντέλου οικονομίας (Πηγή: RTS)

Ακόμη και στις μέρες μας δεν έχει δοθεί σαφής και καθολικά αποδεκτός ορισμός για τον όρο «Κυκλική Οικονομία». Όλοι οι ορισμοί, ωστόσο, συγκλίνουν ως προς τον τρόπο παραγωγής και κατανάλωσης των προϊόντων. Γίνεται έντονη αναφορά σε ένα μοντέλο οικονομίας που θα περιλαμβάνει την «αρχή των 3R» - reduce, reuse, recycle (ελαχιστοποίηση, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση) – (Ying, Zhou, 2012) ή την «αρχή των 5» που προσθέτει στο μοντέλο δύο ακόμη έννοιες - rethink & recover (ξανασκεφτόμαι & ανακτώ) – (Shen, Qi, 2012). Με τον όρο «rethink» αναφέρεται κανείς στο ότι οι καταναλωτές θα πρέπει να αναλογίζονται τις επιλογές τους και τις επιδράσεις τους στο περιβάλλον, ενώ με τον όρο «recover» αναφέρεται κανείς στην πρακτική ανάκτησης χρήσιμων υλών για την παραγωγή από τα «απόβλητα».

Έτσι, η μετάβαση στο νέο μοντέλο οικονομίας στηρίζεται στην προϋπόθεση ότι θα δημιουργηθούν οι κατάλληλες υποδομές για επαναχρησιμοποίηση, επισκευή και ανακύκλωση των υλικών και των προϊόντων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014).

Από πρόσφατη ανάλυση των Kirchherr, Reike και Hekkert (2017), κατά την οποία αναλύθηκαν 114 “ορισμοί” της κυκλικής οικονομίας με σκοπό να οδηγηθούν σε μια θεωρία με ολιστική αντίληψη, προκύπτει ο ακόλουθος ορισμός για την κυκλική οικονομία: *“Μια κυκλική οικονομία περιγράφει ένα οικονομικό σύστημα το οποίο βασίζεται σε επιχειρηματικά μοντέλα που αντικαθιστούν το “τέλος της ζωής” με τη μείωση, εναλλακτική επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση και ανάκτηση υλικών στην παραγωγή, διανομή και κατανάλωση των προϊόντων, λειτουργώντας έτσι σε μικροοικονομικό επίπεδο (προϊόντα, εταιρείες, καταναλωτές), μέσο επίπεδο (οικολογικά πάρκα) και σε επίπεδο μακροοικονομικό (πόλη, περιοχή, έθνος και πέραν αυτού), με σκοπό να επιτευχθεί αειφόρος ανάπτυξη, πράγμα που συνεπάγεται δημιουργία*

περιβαλλοντικής ποιότητας, οικονομική ευημερία και κοινωνική ισότητα, προς όφελος των σημερινών και των μελλοντικών γενεών."

1.2. Η ανάγκη μετάβασης από το γραμμικό στο κυκλικό μοντέλο

Οι περιορισμοί των πόρων που αναφέρθηκαν παραπάνω γίνονται ακόμη μεγαλύτερος βραχνάς για τις αγορές εξαιτίας του αναπτυσσόμενου πληθυσμού παγκοσμίως με σοβαρές επιπτώσεις, όπως η κατάχρηση τους και τα υψηλότερα επίπεδα τιμών. Μάλιστα, σύμφωνα με έρευνες αναμένεται αύξηση του πληθυσμού στον πλανήτη περί τα 9 δισεκατομμύρια μέσα στα επόμενα είκοσι χρόνια, αύξηση που θα μετακυλιστεί και στη ζήτηση προϊόντων, ειδικά των τροφίμων (Godfray, Beddington, Crute, Haddad, Lawrence, Muir, Pretty, Robinson, Thomas and Toulmin, 2010). Μια τέτοια αύξηση υπολογίζεται πως θα αναγκάσει την οικονομία στη χρήση τριπλάσιων πόρων από αυτούς που χρησιμοποιεί σήμερα (UNEP, 2011).

Το φαινόμενο αυτό είναι γνωστό πλέον και έχει εγείρει μεγάλη συζήτηση στους οικονομικούς κλάδους, τόσο σε κρατικό και ομοσπονδιακό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο ιδιωτικής επιχειρηματικότητας. Οι τραγικές συνέπειες του γραμμικού μοντέλου οικονομίας έχουν ήδη γίνει αισθητικές, αρκεί κανείς να αναλογιστεί τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις, την αλλαγή του κλίματος αλλά και την απώλεια ή αλλοίωση της βιοποικιλότητας, συνέπειες οι οποίες θα επηρεάσουν την ευημερία των χωρών αλλά και το βιοτικού επίπεδο του πληθυσμού τους (FinanCE, 2016).

Ενώ η συρρίκνωση των πόρων είναι ένα ζήτημα που δεν μπορεί πλέον να αγνοηθεί, γίνεται σαφές ότι μια οικονομία στηριζόμενη στο γραμμικό μοντέλο δεν αποτελεί μια βιώσιμη λύση για τον πλανήτη και την ανθρωπότητα. Είναι, λοιπόν, επιτακτική η ανάγκη μετάβασης από το γραμμικό στο κυκλικό μοντέλο οικονομίας αμελλητί.

Ωστόσο, η συγκεκριμένη κρίση - όπως οι περισσότερες - δεν αποτελεί μόνο πρόβλημα αλλά και ευκαιρία για μακροπρόθεσμα οφέλη στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον, αφού πρόκειται για ένα βιώσιμο σύστημα διαχείρισης πόρων που λαμβάνει μια σειρά από μέτρα που επιμηκώνουν για τον κύκλο ζωής του προϊόντος, όπως (Thalis E.S.):

- τον σχεδιασμό για επαναχρησιμοποίηση προϊόντων ή μέρους αυτών
- την ενίσχυση της ανθεκτικότητας μέσω της πολυμορφίας

- την χρήση ενέργειας προερχόμενη από ανανεώσιμες πηγές
- την υιοθέτηση συστημικής προσέγγισης
- την ανάπτυξη κοινών αξιών

Τα παραπάνω μέτρα δύναται να εφαρμοστούν σε πολλές και διαφορετικές κλίμακες, τόσο σε επίπεδο ιδιωτικής επιχειρηματικότητας - από υλικά έως προϊόντα ή από μια μεμονωμένη παραγωγή έως μεγάλες βιομηχανίες - όσο και σε επίπεδο πόλεων, σε εθνικό ή διεθνικό επίπεδο.

1.3. Ανακεφαλαίωση

Συνοψίζοντας, το γραμμικό μοντέλο οικονομίας, ως ένα σύστημα που στηρίζεται στις αρχές «παίρνω – φτιάχνω – απορρίπτω», χρησιμοποιείται στην παγκόσμια οικονομία από την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης και βασίζεται σε μη ανεξάντλητους πόρους και κατά συνέπεια είναι καταδικασμένο να παράγει προϊόντα με συγκεκριμένο τέλος λειτουργικής ζωής.

Αντίθετα, το κυκλικό μοντέλο οικονομίας, ως ένα σύστημα που στηρίζεται στις αρχές «ελαχιστοποίηση, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση, ξανασκέφτομαι, ανακτώ», αφορά μια προσέγγιση για την λειτουργία ενός προϊόντος που μπορεί να οδηγήσει στην αειφορία. Βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή ενός τέτοιου μοντέλου αποτελεί η δημιουργία κατάλληλων υποδομών, ανακύκλωσης, επισκευής και επαναχρησιμοποίησης.

Η αναγκαιότητα μετάβασης σε ένα κυκλικό μοντέλο οικονομίας απορρέει από το γεγονός ότι οι φυσικοί πόροι δεν είναι ανεξάντλητοι και η υψηλή κατάχρησή τους έχει σοβαρές επιπτώσεις στο περιβάλλον και κατ' επέκταση στην κοινωνία. Είναι λοιπόν επιτακτική η ανάγκη να ληφθούν μέτρα για τον περιορισμό του προβλήματος και την εφαρμογή του κυκλικού μοντέλου οικονομίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Οι πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης

2.1. Εισαγωγή

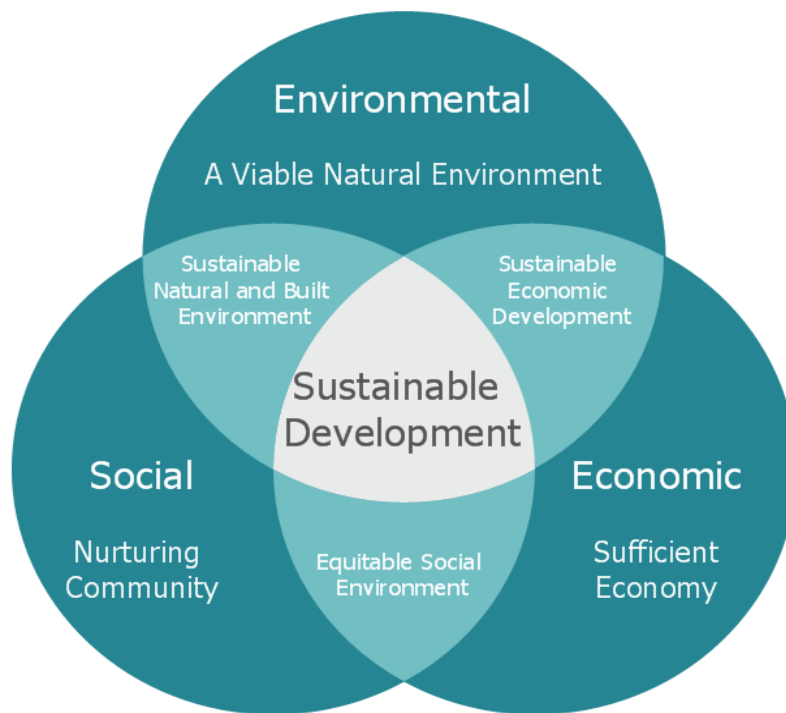
Η έννοια της κυκλικής οικονομίας έχει συνδεθεί με έννοιες όπως η “βιώσιμη ανάπτυξη” και η “βιωσιμότητα” εν γένει. Πρόκειται για έννοιες στις οποίες επίσης δεν έχει δοθεί ένας καθολικά αποδεκτός ορισμός, ενώ περιγράφονται στην βιβλιογραφία ως *“εξέλιξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να αντιμετωπίζουν τις δικές τους ανάγκες”*. Ο συγκεκριμένος ορισμός αποδόθηκε από την Υπουργό Περιβάλλοντος της Νορβηγίας κα. Brundtland στην Αναφορά της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών με τίτλο «Το κοινό μας μέλλον», γνωστή και ως «Έκθεση Brundtland» το 1987 (WCED, 1987) και επικρίθηκε έντονα για την ασάφεια του και το γεγονός ότι όποια δράση στηρίζεται στον ορισμό αυτό δεν ενστερνίζεται την πολυπλοκότητα της αστικής βιωσιμότητας (Dale et. al, 2012).

Μερικοί από τους επικρατέστερους ορισμούς της βιβλιογραφίας είναι:

- *“Βιώσιμη ανάπτυξη είναι το πρότυπο της ανάπτυξης που εξασφαλίζει την ύπαρξη των φυσικών συστημάτων, τα οποία δρουν ως βάση της ανθρώπινης ευημερίας, εξασφαλίζοντας τις κατάλληλες συνθήκες ζωής και την κατάλληλη παραγωγική βάση”* (Cristensen, 1989)
- *“Η βιώσιμη ανάπτυξη βασίζεται στην ιδέα ότι πρέπει να χρησιμοποιούμε τα οικοσυστήματα με τέτοιο τρόπο και σε τέτοιο επίπεδο, ώστε να επιτρέπουμε την ανανέωση και εξέλιξή τους”* (Allen, 1980)
- *“Η βιωσιμότητα ορίζεται ως η δυναμική των οικονομικών δραστηριοτήτων, των ανθρώπινων αντιλήψεων και του μεγέθους του πληθυσμού, που εξασφαλίζει αποδεκτά επίπεδα διαβίωσης για κάθε ανθρώπινη ύπαρξη μέσω της εξασφάλισης της διαθεσιμότητας φυσικών πόρων και οικοσυστημάτων”* (Van de Bergh και Nijkamp, 1991)

2.2. Ανάλυση του περιβαλλοντικού, κοινωνικού και οικονομικού πυλώνα

Σύμφωνα με τους Graedel και Allenby (2010), η έννοια βιωσιμότητα εμπεριέχει την δυνατότητα των ανθρώπων να ζήσουν στη γη με απόλυτη “συν-βιωσιμότητα”. Παράλληλα, ο όρος ανάπτυξη σύμφωνα με τους ίδιους ανακλά την ανάγκη η βιώσιμη σχέση να είναι κοινωνικά αποδεκτή, περιβαλλοντικά και οικονομικά εφικτή. Εάν οι τρεις αυτοί πυλώνες υφίστανται τότε εισηγήθηκαν ότι καταλήγουμε σε μια ‘Triple Bottom-Line’, τριπλή γραμμή, όπου η βιώσιμη ανάπτυξη χαρακτηρίζεται από τρεις γραμμές: την κοινωνία, το περιβάλλον και την οικονομία (Hacking and Guthrie, 2008).

Εικόνα 2.1. Οι 3 πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης (διάγραμμα)

Οι τρεις αυτοί πυλώνες είναι αλληλοεξαρτώμενοι και αποτελούν ένα σύστημα, η σωστή λειτουργία του οποίου αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της ύπαρξης της βιώσιμης ανάπτυξης (Φλογαΐτη, 2006).

Η συνδεση των τριών αυτών πυλώνων γίνεται ξεκάθαρη μέσα από το εκλαικευτικό παράδειγμα του Basiago (1999) στο οποίο παρουσιάζεται ένας άνδρας που κατοικεί σε μια αγροτική περιοχή και είναι άνεργος (οικονομία) και θεωρείται πιθανό να είναι φτωχός και

κοινωνικά αποστασιοποιημένος (κοινωνία). Τα γεγονότα αυτά θα τον οδηγήσουν σε επιβλαβείς για το περιβάλλον ενέργειες όπως λόγου χάριν στην κοπή ξύλων για την επιβίωση του (περιβάλλον). Άλλοι άνθρωποι στην περιοχή με αντίστοιχα χαρακτηριστικά θα ακολουθήσουν παρόμοιες πρακτικές, οδηγώντας σε αποψίλωση δασών και υποβαθμισμό των θεραπευτικών στοιχείων του εδάφους που ενισχύουν την πνευματική απόδοση των κατοίκων, το οποίο με τη σειρά του θα οδηγήσει σε αδυναμία εκμάθησης νέων τεχνολογιών - όπως η χρήση ενός τεχνολογικού εργαλείου - προκαλώντας μείωση ή στασιμότητα στην παραγωγικότητα. Τελικώς, θεωρείται πως η στασιμότητα ή μείωση αυτή θα κάνει τους φτωχούς να παραμείνουν φτωχοί ή να γίνουν ακόμη φτωχότεροι δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο. Από το υποθετικό αυτό παράδειγμα αντιλαμβάνεται κανείς πως ο κάθε πυλώνας μπορεί να επηρεάσει την ανάπτυξη αρνητικά αν δεν βρίσκεται σε αρμονία με τους υπόλοιπους.

Δεδομένου ότι η βιώσιμη ανάπτυξη συνδέεται με την ισορροπία μεταξύ των διαδεχόμενων γενεών αλλά και την ισότητα μεταξύ αυτών, αντιλαμβάνεται κανείς ότι αν κάποια παράμετρος υπονομεύεται από κάποια άλλη τότε η βιώσιμη ανάπτυξη δεν μπορεί να προχωρήσει (Κουρούτος et al, 2008).

Στο σύστημα Triple Bottom Line, η έννοια της οικονομίας αποτυπώνεται ως το σύνολο των συνεπειών των πρακτικών των επιχειρήσεων στο οικονομικό σύστημα, το οποίο θα πρέπει να επιβιώσει, να αναπτυχθεί και να δοθεί στις επόμενες γενιές (Alhaddi, 2015). Ακόμη, αποτυπώνεται ως η ικανότητα ενός οργανισμού να παράξει κέρδη και να ωφεληθεί από το τοπικό και διεθνές οικονομικό σύστημα, προκειμένου να επιβιώσει (Hogevold et al, 2015). Εν κατακλείδι, ο οικονομικός πυλώνας παραπέμπει στη δυνατότητα μιας οικονομικής οντότητας να δραστηριοποιείται και να επιβιώνει στον επιχειρηματικό κόσμο.

Ο δεύτερος πυλώνας του συστήματος αναφέρεται στην ανάγκη οι επιχειρήσεις να δίνουν αξία στο ίδιο το κοινωνικό σύνολο, μέσω των καλών πρακτικών (Alhaddi, 2015). Σύμφωνα με τον ίδιο, αυτό επιτυγχάνεται όταν η επιχείρηση σκοπεύει στην αλληλεπίδραση με την κοινωνία. Ακόμη, οι επιχειρήσεις δύναται να επικεντρώνονται στην ανάληψη κοινωνικής ευθύνης (Eckingto, 1994).

Έτσι, είναι σαφές ότι ο κοινωνικός πυλώνας δίνει έμφαση στην κοινωνική αλληλεπίδραση και περιλαμβάνει έννοιες όπως ο πολιτισμός και η κοινότητα, τα πρότυπα συμπεριφοράς και οι αξίες των ανθρώπων. Ο πυλώνας αυτός οδήγησε στην Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (ΕΚΕ), που περιλαμβάνει δράσεις όπως φιλανθρωπίες, διεξαγωγή εράνων για χρηματοδότηση κοινωνικών δομών και έργων, δωρεές κ.α. (Hogevold et al., 2015). Δηλαδή η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη,

οι καλύτερες σχέσεις με τους υπαλλήλους, οι υψηλότερες μισθοδοτικές καταστάσεις, καθώς και η συμμετοχή στην κοινότητα αποτελούν σημεία του κοινωνικού πυλώνα του Triple Bottom Line. Όλα τα παραπάνω, τελικά, έχουν νόημα για τον κοινωνικό πυλώνα με την προϋπόθεση της κοινωνικής δικαιοσύνης που εξασφαλίζεται μέσα από την ισοκατανομή της ευημερίας, την ίση πρόσβαση στους φυσικούς πόρους αλλά και τις ίσες ευκαιρίες για όλους (Waas et al., 2011).

Ο Ινδός Νομπελίστας Amartya Sen ορίζει πως ο κοινωνικός πυλώνας της βιωσιμότητας έχει τις ακόλουθες προεκτάσεις:

- Δικαιοσύνη: η κοινωνία πρέπει να προάγει τις ίσες ευκαιρίες για τα μέλη της, ειδικά τον πιο ευάλωτο πληθυσμό
- Ποικιλομορφία: η κοινωνία αποδέχεται και προωθεί τη διαφορετικότητα
- Αλληλοσυνδεμένη ή Κοινωνική συνεκτικότητα: η κοινωνία καθιστά εφικτές τις διαδικασίες, τα συστήματα και τις δομές που ενισχύουν την συνεκτικότητα εντός και εκτός της κοινωνίας τόσο σε επίσημο επίπεδο όσο και σε ανεπίσημο ή θεσμικό
- Ποιότητα ζωής: η κοινωνία διαφυλάσσει την δυνατότητα ικανοποίησης βασικών αναγκών και προάγει την ποιότητα ζωής σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο μέσω συστημάτων υγείας, εκπαίδευσης και απασχόλησης, ασφάλειας και στέγασης.
- Δημοκρατία και διακυβέρνηση: η κοινωνία διασφαλίζει τις δημοκρατικές διαδικασίες και παρέχει διακυβέρνηση με υπευθυνότητα
- Ωριμότητα: το ίδιο το άτομο αποδέχεται την ευθύνη της συνεχούς ανάπτυξης και βελτίωσης μέσω ευρύτερων κοινωνικών ιδιοτήτων (π.χ. μορφές επικοινωνίας, πρότυπα συμπεριφοράς, έμμεση εκπαίδευση και φιλοσοφικές αναζητήσεις)

Τελευταίος αλλά εξίσου σημαντικός πυλώνας του συστήματος Triple Bottom Line είναι το περιβάλλον. Ο ορισμός του συγκεκριμένου πυλώνα είναι και ο πιο προφανής, αφού αναφέρεται σε πρακτικές και πρωτοβουλίες ενός οργανισμού για την προστασία των περιβαλλοντικών πόρων για τις επόμενες γενιές αλλά και την επιχειρηματική βιωσιμότητα που δεν τους θέτει σε κίνδυνο (Alhaddi, 2015). Ανάλογα μέτρα που λαμβάνουν οι επιχειρήσεις και οι οργανισμοί είναι η μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, η μείωση χρήσης ενεργειακών πόρων κ.α.

Έτσι, ο πυλώνας του περιβάλλοντος στηρίζεται σε κανόνες και πρακτικές που στοχεύουν στην προστασία και ενίσχυση των βασικών πόρων, ώστε να διατηρηθεί το περιβάλλον και να δοθεί παρακαταθήκη στις επόμενες γενιές (Waas et al., 2011).

Κατά τον Hogevoold (2015) οι επιχειρήσεις που προσπαθούν να μετρήσουν τις περιβαλλοντικές τους επιδόσεις με στόχο τη μείωση των επιπτώσεων στη φύση, έχουν στην διάθεση τους πιστοποιημένα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης (EMS), που μπορούν να φέρουν τις επιχειρήσεις σε επαφή με περιβαλλοντικές πολιτικές, καθώς και να τις βοηθήσουν στην υλοποίησή τους.

Αναλύοντας τους τρεις αυτούς πυλώνες - γραμμές αντιλαμβάνεται κανείς ότι θα μπορούσαν αυτόνομα να αποτελούν εργαλεία μέτρησης της βιωσιμότητας των οργανισμών, ωστόσο είναι αποτελεσματικοί ως προς τη βιώσιμη ανάπτυξη μόνο όταν χρησιμοποιούνται μαζί. Για παράδειγμα, ένας οργανισμός που αυξάνει τα κέρδη του και άρα την οικονομική του ευημερία μπορεί να το κάνει εις βάρος του περιβάλλοντος ή της κοινωνίας την οποία επιβαρύνει. Συμπερασματικά, η υιοθέτηση και των τριών πυλώνων μπορεί να οδηγήσει σε θετικά αποτελέσματα και στην πραγματική βιώσιμη ανάπτυξη (Dhahri and Omri, 2018).

2.3. Ανακεφαλαίωση

Η κυκλική οικονομία είναι συνυφασμένη με τους όρους βιωσιμότητα και βιώσιμη ανάπτυξη, όροι για τους οποίους ακόμη δεν έχει δοθεί ένας καθολικά αποδεκτός ορισμός. Σύμφωνα με τους Graedel και Allenby η βιώσιμη ανάπτυξη στηρίζεται σε μια 'Triple Bottom-Line', τρεις αλληλεξαρτώμενους πυλώνες: την κοινωνία, το περιβάλλον και την οικονομία.

Εν συντομία, ο πυλώνας της οικονομίας αποτυπώνεται ως το σύνολο των συνεπειών των πρακτικών των επιχειρήσεων στο οικονομικό σύστημα, το οποίο θα πρέπει να επιβιώσει, να αναπτυχθεί και να δοθεί στις επόμενες γενιές. Ο πυλώνας της κοινωνίας αναφέρεται στην ανάγκη οι επιχειρήσεις να δίνουν αξία στο ίδιο το κοινωνικό σύνολο, μέσω των καλών πρακτικών, ενώ τελευταίος αλλά όχι λιγότερο σημαντικός ο πυλώνας του περιβάλλοντος αναφέρεται σε πρακτικές και πρωτοβουλίες ενός οργανισμού για την προστασία των περιβαλλοντικών πόρων για τις επόμενες γενιές αλλά και την επιχειρηματική βιωσιμότητα που δεν τους θέτει σε κίνδυνο.

Δεδομένου ότι κάθε πυλώνας λειτουργεί σε συνάρτηση με τους υπόλοιπους, είναι αποτελεσματικός και μπορεί να οδηγήσει σε θετικά αποτελέσματα μόνο όταν οι πυλώνες χρησιμοποιούνται μαζί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Σύντομη ιστορική αναδρομή

3.1. Εισαγωγή

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα πραγματοποιηθεί μια σύντομη ιστορική αναδρομή για την πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδας προς μια πιο βιώσιμη οικονομία. Θα γίνει αναφορά στην αφορμή από την οποία δημιουργήθηκε αρχικά η ανησυχία για την διατήρηση του περιβάλλοντος, καθώς επίσης και σε διάφορες συσκέψεις-σταθμούς που ακολούθησαν, αλλά και στις κυριότερες ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες των τελευταίων ετών προς την υλοποίηση των 17 Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ. Τέλος, θα δούμε πότε η χώρα μας ξεκίνησε να κάνει τα πρώτα βήματα προς την εφαρμογή αντίστοιχων πολιτικών.

Η Ευρώπη μετά το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου βρέθηκε σε μια περίοδο αναρίθμητων επιστημονικών και τεχνολογικών ανακαλύψεων που δημιούργησαν τεράστιες ευκαιρίες και μια δεκαετία (1960-1970) μεγάλης οικονομικής ευημερίας. Τότε δημιουργήθηκαν δύο ανησυχίες, αυτή της αυξανόμενης ανθρώπινης ευημερίας και αυτή του περιβαλλοντικού υποβιβασμού (Clark and Harley, 2020).

Με το πέρας της ουτοπικής αυτής περιόδου έγινε αντιληπτό ότι η βιώσιμη ανάπτυξη ήταν μια αναγκαία συνθήκη για το μέλλον (Du Pisani, 2006). Έτσι, οδηγούμαστε στο 1972 και στην σύσκεψη του UN Conference για το ανθρώπινο περιβάλλον που πραγματοποιήθηκε στη Στοκχόλμη και περιελάμβανε μια ενδελεχή συζήτηση για την ραγδαία αύξηση της περιβαλλοντικής κρίσης (Mebratu, 1998). Η πετρελαιακή κρίση που ακολούθησε λίγα χρόνια αργότερα ενίσχυσε τις απόψεις αυτές δείχνοντας πως οι πόροι είναι πεπερασμένοι καθώς και τι επιπτώσεις μπορεί να έχει στην κοινωνία η έλλειψη ενός τέτοιου υλικού (Du Pisani, 2006). Ήταν πια σαφές πως η ασύστολη χρήση των φυσικών πόρων και η καταχρηστική συμπεριφορά μπορούσε να έχει ολέθριες συνέπειες για την κοινωνία.

Το 1980 εκδόθηκε από την Διεθνή Ένωση Προστασίας της Φύσης ένα εγχειρίδιο που αν και δεν περιέγραφε τον όρο “βιώσιμη ανάπτυξη”, εν τούτοις αναφερόταν στην έννοια αυτή και στο ότι ο περιορισμός της αλόγιστης χρήσης των υλικών θα μπορούσε να σώσει το περιβάλλον (Mebratu, 1998; Du Pisani, 2006).

Ο πρώτος μεγάλος σταθμός στην συζήτηση για τη βιώσιμη ανάπτυξη ήταν η σύσκεψη των Ηνωμένων Εθνών στο Ρίο (UNCED) το 1992, καθώς η διεθνής επιτυχία της σύσκεψης και η

διάχυση της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης σε οργανισμούς, επιχειρήσεις, κράτη, μη κυβερνητικές οργανώσεις κ.α. δημιούργησαν τις προϋποθέσεις της παραγωγής επίσημων αναφορών και σχεδίων που θα τίθονταν σε εφαρμογή (Waas et al., 2011).

Στο Ρίο παρθηκε η απόφαση να εξεταστεί η πρόοδος της υλοποίησης των στόχων στο πέρας μιας δεκαετίας, φτάνοντας στο 2002 και στην Παγκόσμια Διάσκεψη για την Βιώσιμη Ανάπτυξη (WSSD) που πραγματοποιήθηκε στο Γιοχάνεσμπουργκ της Ν. Αφρικής.

Λίγα χρόνια αργότερα και συγκεκριμένα το 2005, η Παγκόσμια Σύνοδος Κορυφής του ΟΗΕ αναγνώρισε την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον ως τους τρεις πυλώνες στους οποίους βασίζεται η βιώσιμη ανάπτυξη.

Ορόσημο στην ιστορία της εξέλιξης του σχεδίου βιώσιμης ανάπτυξης είναι η διάσκεψη του Ρίου το 2012 - Rio+20 - κατά την οποία τα κράτη μέλη του ΟΗΕ συνέταξαν το έγγραφο “το κοινό μας μέλλον” από το οποίο εμπνεύστηκαν και δημιούργησαν τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ ή SDGs), οι οποίοι αποτέλεσαν βασικό πυρήνα της “Ατζέντα 2030”, που υπογράφηκε από όλα τα κράτη μέλη του ΟΗΕ τον Σεπτέμβριο του 2015 και στην οποία στηρίζεται η πολιτική βιώσιμης ανάπτυξης των χωρών σήμερα.

Εικόνα 3.1. Οι 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ

3.2. Ευρωπαϊκές Πολιτικές - Πρωτοβουλίες για την βιώσιμη ανάπτυξη στις πόλεις

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως αναφέρθηκε ήδη παραπάνω, στηρίζει την πολιτική της ως προς την βιώσιμη ανάπτυξη κυρίως στους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ. Όσον αφορά λοιπόν στις βιώσιμες πόλεις – Στόχος 11 - , η προσέγγιση της ΕΕ εστιάζει στην μετατροπή των προκλήσεων που επιφέρει η ταχεία αστικοποίηση, όπως η φτώχεια, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, η κλιματική αλλαγή, οι συγκρούσεις και η ταχεία αύξηση του πληθυσμού, μεταξύ άλλων μέσω της μετανάστευσης και της αναγκαστικής μετατόπισης, σε ευκαιρίες καινοτόμων λύσεων, μέσω της αξιοποίησης της ανταλλαγής γνώσεων και της ανάμειξης των πολιτισμών.

Από τις αρχές της δεκαετίας του '90, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρηματοδοτεί μέσω των Διαρθρωτικών Ταμείων προγράμματα αστικών πολιτικών και παρεμβάσεων πολλαπλών θεματικών σχετικών με τις υποδομές, το περιβάλλον, την ενέργεια, τις αναπλάσεις, την απασχόληση και τις κοινωνικές δράσεις. Αναλυτικότερα μερικές από τις πιο σημαντικές πρωτοβουλίες της ΕΕ για την βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων παρουσιάζονται παρακάτω.

Πιο συγκεκριμένα, η ΕΕ έχει ορίσει τέσσερις αλληλένδετους άξονες δράσης ως τομείς προτεραιότητας, και ειδικότερα:

- Προώθηση της κοινωνικής διάστασης της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης μέσω πόλεων χωρίς αποκλεισμούς για την καλύτερη καταπολέμηση της αστικής φτώχειας και του αποκλεισμού.
- Προώθηση των πράσινων και ανθεκτικών πόλεων. Η περιβαλλοντική βιωσιμότητα είναι θεμελιώδης για την εξασφάλιση της ευημερίας και της ευημερίας όλων των ανθρώπων εντός των πλανητικών ορίων.
- Προώθηση ευημερούντων και καινοτόμων πόλεων με ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας.
- Προώθηση της χρηστής αστικής διακυβέρνησης με την ενίσχυση της ικανότητας των αρχών σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης στον ολοκληρωμένο σχεδιασμό και τη διαχείριση των δημόσιων οικονομικών, με τη θέσπιση κατάλληλων νομικών και πολιτικών πλαισίων, με την προώθηση της πρόσβασης των δήμων σε δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις και με την προώθηση της ενδυνάμωσης των γυναικών σε θέματα αστικής διακυβέρνησης.

Οι σκοποί αυτοί αντικατοπτρίζονται στο πρόγραμμα "Συμπράξεις για βιώσιμες πόλεις", μια εμβληματική πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δρομολογήθηκε το 2018 για την εμπάθυνση των σχέσεων της με τις τοπικές αρχές. Το πρόγραμμα δέσμευσε 165 εκατ. ευρώ για την ενίσχυση της αστικής διακυβέρνησης με τη στήριξη μιας από τις τρεις διαστάσεις της βιωσιμότητας:

- κοινωνική, με τη διασφάλιση της κοινωνικής ενσωμάτωσης των πόλεων
- περιβαλλοντική, με τη βελτίωση της ανθεκτικότητας και του πρασίνου των πόλεων
- οικονομική, με τη βελτίωση της ευημερίας, της δημιουργίας θέσεων εργασίας και της καινοτομίας στις πόλεις

και δημιούργησε 57 έργα συμπράξεων μεταξύ πόλεων, με γνώμονα τη στήριξη μεταξύ δήμων από τα κράτη μέλη της ΕΕ και τις χώρες εταίρους για συνεργασία σε τομείς αμοιβαίου ενδιαφέροντος.

Τα διαθέσιμα κονδύλια για το πρόγραμμα αυτό διοχετεύθηκαν μέσω τριών διαδοχικών προσκλήσεων υποβολής προτάσεων: τον Νοέμβριο του 2018, τον Φεβρουάριο του 2020 και τον Μάρτιο του 2021. Οι προσκλήσεις αυτές αποσκοπούσαν στην προώθηση της ομότιμης μάθησης, της ανταλλαγής ορθών πρακτικών και τεχνογνωσίας και της βραχυπρόθεσμης τοποθέτησης δημόσιων υπαλλήλων σε υποεθνικό επίπεδο προς δραστηριότητες αδελφοποίησης, μεταξύ άλλων από κράτη μέλη της ΕΕ, οι οποίες θα μπορούσαν να προσαρμοστούν στις ιδιαιτερότητες των τοπικών αρχών κάθε περιοχής.

Κοινοτική Πρωτοβουλία URBAN

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία URBAN I ήταν από τα πρώτα προγράμματα που εφαρμόστηκε αρχικά την περίοδο 1994-1999 και αφορούσε 118 αστικές περιοχές με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων και η συνολική επιχορήγηση ήταν ύψους 1,8 δις ευρώ, η οποία χρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ). Στόχος του προγράμματος ήταν η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου σε αστικές περιοχές που μαστίζονταν από υψηλά ποσοστά ανεργίας, κακές υποδομές και υποβαθμισμένες συνθήκες στέγασης κοινωνικών παροχών, μέσω της διοχέτευσης κονδυλίων σε τοπικούς αναπτυξιακούς φορείς και την φιλοσοφία του «εκ των κάτω ανάπτυξη».

Βασισμένη στα θετικά αποτελέσματα της πρωτοβουλίας η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προχώρησε σε ανανέωση της προγραμματικής περιόδου για το διάστημα 2000 – 2006, διανέμοντας επιπλέον 1,58 δις.

Στα θετικά αποτελέσματα συγκαταλέγονται μεταξύ άλλων η ωφέλεια για τα ιστορικά κέντρα και τα μνημεία, αλλά και η αναβάθμιση των δημόσιων ανοιχτών χώρων, δεδομένου ότι μεγάλο μέρος των κονδυλίων απορροφήθηκε για την υλοποίηση έργων αστικών διαδρομών, πλατειών, πεζοδρομήσεων, πάρκων κ.α.

Προγράμματα συνεργασίας των πόλεων

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει επίσης θεσπίσει προγράμματα και δράσεις με στόχο την δικτύωση και την συνεργασία των πόλεων. Ορισμένα από αυτά είναι:

- **Energy Cities:** η συγκεκριμένη πρωτοβουλία αφορά σε ένα δίκτυο διαφορετικών πόλεων της ΕΕ, οι οποίες έχουν δεσμευτεί να επιτύχουν την κλιματική ουδετερότητα έως το 2050. Μέσω του δικτύου στοχεύουν στην δημιουργία μιας κοινότητας μάθησης και ανταλλαγής εμπειριών, με στόχο την εύρεση λύσεων για την βέλτιστη μετάβαση προς την βιώσιμη ανάπτυξη. Η πρωτοβουλία αποτελεί έναν από τους ιδρυτές του Συμφώνου των Δημάρχων.
- **Eurocities:** μια αντίστοιχη πρωτοβουλία δικτύωσης με πάνω από 200 μέλη – πόλεις εντός και εκτός ευρωπαϊκών συνόρων. Οι δράσεις της πρωτοβουλίας καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων και προωθούν την αλλαγή μέσω της συνηγορίας και των έργων, ενώ παράλληλα προσφέρονται εκτεταμένες ευκαιρίες δικτύωσης, δραστηριότητες, εκδηλώσεις, κατάρτιση και εκστρατείες. Οι τομείς δραστηριότητας είναι εννέα: διακυβέρνηση, κλίμα και περιβάλλον, ψηφιακός μετασχηματισμός, πολιτισμός, τρόφιμα, κινητικότητα, μετανάστευση, κοινωνικές υποθέσεις και οικονομική ανάπτυξη.
- **PACTE+ (Promoting Active Cities Throughout Europe):** αφορά ένα τριετές έργο που χρηματοδοτείται από το Erasmus+. Στόχος του έργου είναι να ενθαρρύνει τις πόλεις να υιοθετήσουν μια προληπτική προσέγγιση για την προώθηση της σωματικής δραστηριότητας, με στόχο τη βελτίωση της ατομικής και συλλογικής ευημερίας.

- Europe Green Cities: αποτελεί μια πρωτοβουλία του Ευρωπαϊκού Συνδέσμου Φυτωριούχων και 13 κρατών – μελών της ΕΕ, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα, με σκοπό την δημιουργία μιας πλατφόρμας παροχής καινοτόμων ιδεών και πληροφοριών στηριζόμενων στην επιστημονική έρευνα και την τεχνική κατάρτιση. Άξονες δράσεις το περιβάλλον, η κλιματική αλλαγή, η βιοποικιλότητα, η ευεξία, η επιρροή στην εργασία και η προαγωγή της κοινωνικής συνοχής.
- Πρόγραμμα LIFE (2021-2017): να διευκολύνει τη μετάβαση προς μια βιώσιμη, κυκλική, ενεργειακά αποδοτική, βασισμένη στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, κλιματικά ουδέτερη και ανθεκτική οικονομία, να προστατεύσει, να αποκαταστήσει και να βελτιώσει την ποιότητα του περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένου του αέρα, των υδάτων και του εδάφους, να σταματήσει και να αντιστρέψει την απώλεια της βιοποικιλότητας. Το χρηματοδοτικό κονδύλιο του προγράμματος LIFE υλοποιείται μέσω τεσσάρων υποπρογραμμάτων: α) Φύση και βιοποικιλότητα, β) Κυκλική οικονομία και ποιότητα ζωής, γ) Μετριασμός της κλιματικής αλλαγής και προσαρμογή, δ) Καθαρή ενεργειακή μετάβαση.
- Living Streets and Citizen Engagement in local energy and climate projects – LIVING STREETS (εν εξελίξει): η πρωτοβουλία θέτει ως στόχο την πιλοτική και για μικρό χρονικό διάστημα μετατροπή πολυσύχναστων δρόμων πόλεων σε χώρους συνάθροισης πολιτών, μέσω της μερικής ή ολικής απαγόρευσης κίνησης μηχανοκίνητων οχημάτων. Προάγει την χρήση ποδηλάτων, του περπατήματος και την ανάπτυξη κοινωνικών δραστηριοτήτων, με απώτερο στόχο την εξοικείωση των πολιτών σε μια καθημερινότητα πιο συμβατή με τα Σχέδια Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (ΣΒΑΚ). Στην χώρα μας το πρόγραμμα εφαρμόστηκε στους δήμους Κορίνθου και Ελληνικού – Αργυρούπολης.
- URBAN2030- II (εν εξελίξει): Το έργο URBAN2030 - II αποτελεί το δεύτερο μέρος της επιτυχημένης πρωτοβουλίας URBAN2030 (2018 - 2020), που αποσκοπούσε στην προώθηση της επίτευξης των ΣΒΑ στις ευρωπαϊκές πόλεις και περιφέρειες, μέσω της παροχής μεθοδολογικής υποστήριξης για το σχεδιασμό και την εφαρμογή των Voluntary Local Reviews. Η συνέχεια της δράσης βασίζεται στις γνώσεις και την εμπειρία που αποκτήθηκαν κατά την προετοιμασία του ευρωπαϊκού εγχειριδίου για τις εθελοντικές τοπικές επισκοπήσεις των ΣΒΑ και του έργου URBAN2030.

- Green City Accord (εν εξελίξει): Η Συμφωνία για την Πράσινη Πόλη είναι ένα κίνημα Ευρωπαίων Δημάρχων που δεσμεύονται να καταστήσουν τις πόλεις καθαρότερες και υγιέστερες. Στόχος της πρωτοβουλίας είναι να βελτιώσει την ποιότητα ζωής όλων των Ευρωπαίων και να επιτύχει την αυστηρότερη εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της ΕΕ. Υπογράφοντας τη Συμφωνία, οι πόλεις δεσμεύονται να αντιμετωπίσουν πέντε τομείς περιβαλλοντικής διαχείρισης: τον αέρα, το νερό, τη φύση και τη βιοποικιλότητα, την κυκλική οικονομία και τα απόβλητα και τον θόρυβο.

3.3. Η βιώσιμη ανάπτυξη στην Ελλάδα

Η κυκλική οικονομία στην χώρα μας δεν είναι τόσο καινούργια έννοια όσο πιστεύουμε. Σύμφωνα με έρευνες, η αποκεντρωμένη Ελλάδα μέχρι την δεκαετία του 1960 θεωρούνταν ότι χρησιμοποιούσε την κυκλική οικονομία ως μια αυτονόητη πρακτική, χωρίς δομημένο πλαίσιο κανόνων ή ως εργαλείο μετάβασης. Για παράδειγμα, τα υπολείμματα τροφών όπως φλούδες φρούτων και λαχανικών γίνονταν τροφή για τα ζώα, η κοπριά των ζώων συλλεγόταν και χρησιμοποιούνταν ως φυσικά λιπάσματα για τους κήπους και τις καλλιέργειες, τα κουκούτσια των φρούτων καίγονταν στη φωτιά που χρησιμοποιούσαν ως βασική πηγή θέρμανσης, ενώ οι γυναίκες στην επαρχία έφτιαχναν σπιτικά αρωματικά σαπούνια χρησιμοποιώντας περισσεύματα από τηγανέλαια.

Έτσι, ως το τέλος της δεκαετίας του 1970 η Ελλάδα δεν είχε κάνει σημαντικά βήματα στο τομέα της βιώσιμης ανάπτυξης παρότι πολλές χώρες είχαν αρχίσει ήδη το σχεδιασμό πάνω στο θέμα αυτό.

Στη Διεθνή Διάσκεψη "Περιβάλλον και Κοινωνία: Εκπαίδευση, και Ευαισθητοποίηση των Πολιτών για την Αειφορία», που οργανώθηκε στη Θεσσαλονίκη από την UNESCO και την Ελληνική Κυβέρνηση επιβεβαιώνεται ότι: *«προκειμένου να επιτευχθεί η αειφορία απαιτείται τεράστιος συντονισμός και συνδυασμός προσπαθειών σε μια σειρά κρίσιμων τομέων, ταχύτατη και ριζική αλλαγή των συμπεριφορών και τρόπου ζωής, συμπεριλαμβανομένης της αλλαγής των προτύπων παραγωγής και κατανάλωσης. Για το σκοπό αυτό, η κατάλληλη εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των πολιτών θα πρέπει να αναγνωρισθεί ως ένας από τους πυλώνες της αειφορίας μαζί με την νομοθεσία, την οικονομία και την τεχνολογία»* (UNESCO & the Greek Government, 1997).

Λίγα χρόνια αργότερα, το 2001, η Ελλάδα ως μέλος του ΟΗΕ εγκολλώνοντας τις αρχές της αειφορίας, ακολούθησε τις συστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έκτοτε υπήρξε μια σαφής τάση προς την κατεύθυνση της αειφορίας με κυριότερη ένδειξη την συνταγματική αναγνώρισή της με το Ψήφισμα της 6ης Απριλίου 2001 της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων (Άρθρο 24 του Συντάγματος της Ελλάδας, παρ.1: Προστασία του Περιβάλλοντος) και αναφέρεται χαρακτηριστικά πως *«η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξη του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά η κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας...»*

Ακόμη, η χώρα μας ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης υποχρεούται να εναρμονίζεται με τις κατευθύνσεις που υποδεικνύει η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Βιώσιμη Ανάπτυξη, συνυπολογίζοντας όμως και τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει. Το ίδιο έτος, λοιπόν, η Ελλάδα εκπόνησε το πρώτο Στρατηγικό Σχέδιο για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη ακολουθώντας τις εν λόγω κατευθύνσεις, με σκοπό να δημιουργηθεί ένας μακροπρόθεσμος σχεδιασμός για αποτελεσματικές πολιτικές αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος.

Συνοπτικά, η εθνική στρατηγική της βιώσιμης ανάπτυξης, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της χώρας, στηρίζεται στις ακόλουθες κατευθυντήριες γραμμές:

- Οικονομία που στηρίζεται στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, της υγιούς ανταγωνιστικότητας και την ορθολογική αξιοποίηση των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων της χώρας.
- Περιβάλλον με προσοχή στην προστασία των φυσικών αποθεμάτων της χώρας και στη μείωση των πιέσεων που δέχεται από τις ανθρώπινες δραστηριότητες.
- Κοινωνία που δίνει βαρύτητα στην μείωση της ανεργίας και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης.

Η χώρα μας σήμερα εκπόνησε το 2019 ένα Εθνικό Σχέδιο Εφαρμογής των Στόχων για την Βιώσιμη Ανάπτυξη της Ατζέντας 2030 με τίτλο «Ελλάδα: Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη και Δίκαιη Ανάπτυξη 2030», στα πλαίσια της νέας αναπτυξιακής πολιτικής της Ελλάδας, που δίνει μεγαλύτερη συμμετοχή του Κοινοβουλίου στην παρακολούθηση της εφαρμογής των Στόχων (ΣΒΑ).

Τέλος, ακολουθώντας τα θετικά παραδείγματα άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η χώρα μας το 2018 συνέταξε και παρουσίασε με μεγάλη επιτυχία την 1η Εθνική Εθελοντική της

Αξιολόγηση στον ΟΗΕ (Voluntary National Review – Greece 2018), τον Ιούλιο του 2018, στη Νέα Υόρκη, το οποίο και επικαιροποίησε το 2022. Επίσης, τον Μάιο του 2019, σε συνεργασία με την ΕΛΣΤΑΤ ολοκληρώθηκε μία αρχική επιλογή δεικτών για την ποσοτική αποτίμηση της προόδου της χώρας, από το διεθνές πλαίσιο δεικτών SDGs και τη Eurostat.

3.4. Ανακεφαλαίωση

Στον παρόν κεφάλαιο έγινε μια σύντομη ιστορική αναδρομή στην συζήτηση για την αειφορία στην Ελλάδα και την Ευρώπη. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο οι συζητήσεις και οι δράσεις για την βιώσιμη ανάπτυξη ξεκίνησαν μετά την λήξη του Β' Παγκοσμίου επιπέδου και συνεχίζουν έως και στις μέρες μας. Η πολιτική της βιώσιμης ανάπτυξης των χωρών σήμερα στηρίζονται στην “Ατζέντα 2030”, που υπογράφηκε από όλα τα κράτη μέλη του ΟΗΕ τον Σεπτέμβριο του 2015, βασικός πυρήνας της οποίας είναι οι 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ.

Η Ελλάδα, κυρίως στο αποκεντρωμένο μέρος της, αρκετές δεκαετίες νωρίτερα λειτουργούσε με ένα άτυπο μοντέλο κυκλικής οικονομίας, αφού για παράδειγμα ό,τι περισσεύματα τροφών υπήρχαν χρησιμοποιούνταν για εναλλακτικό σκοπό όπως πχ τροφή για τα ζώα, πηγή θέρμανσης ή προϊόντα καθαρισμού, δηλαδή κάθε ύλη που θα απορρίπτονταν χρησιμοποιούνταν ως πηγή για εναλλακτικό σκοπό. Σε ένα πιο δομημένο πλαίσιο κανόνων, η Ελλάδα ενσωμάτωσε τις αρχές της αειφορίας το 2001, ακολουθώντας τις συστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σήμερα, η στρατηγική της χώρας μας για την μετάβαση προς την βιώσιμη ανάπτυξη στηρίζεται στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και την ορθολογική χρήση φυσικών πόρων, στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και την μείωση της πίεσης που δέχεται από ανθρώπινη δραστηριότητα, στην μείωση της ανεργίας και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στην βιώσιμη ανάπτυξη ενός κράτους

4.1. Εισαγωγή

Βασικό μέλημα της τοπικής αυτοδιοίκησης εν γένει πρέπει να είναι η φροντίδα της ποιότητας ζωής των πολιτών ενσωματώνοντας τις σύγχρονες εξελίξεις, δείχνοντας τον απαραίτητο σεβασμό στην τοπική φυσιογνωμία. Η βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών δεν είναι συνάρτηση μόνο του οικονομικού επιπέδου ή τη διευκόλυνση της καθημερινότητας των πολιτών, αλλά να είναι συνυφασμένη με την βιώσιμη ανάπτυξη σε κάθε τομέα (Μητούλα, 2006).

Προκειμένου μια εθνική οικονομία να μετατραπεί σε βιώσιμη, κοινωνικά και περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένη, είναι αναγκαίο η τοπική αυτοδιοίκηση να έχει ενεργό συμμετοχή στην εν λόγω μετάβαση, αξιοποιώντας αποτελεσματικά τα τοπικά συγκριτικά της πλεονεκτήματα και τις δυνατότητες που η τοπική κοινωνία έχει (Τάτσος, 1981).

Η τοπική αυτοδιοίκηση είναι ο ενδιάμεσος κρίκος που καλείται να ευαισθητοποιήσει τους πολίτες σε σχέση με το περιβάλλον, ενισχύοντας και τους τρεις πυλώνες - οικονομία, κοινωνία, περιβάλλον - με σκοπό να τους στρέψει σε μια πιο οικοκεντρική ηθική.

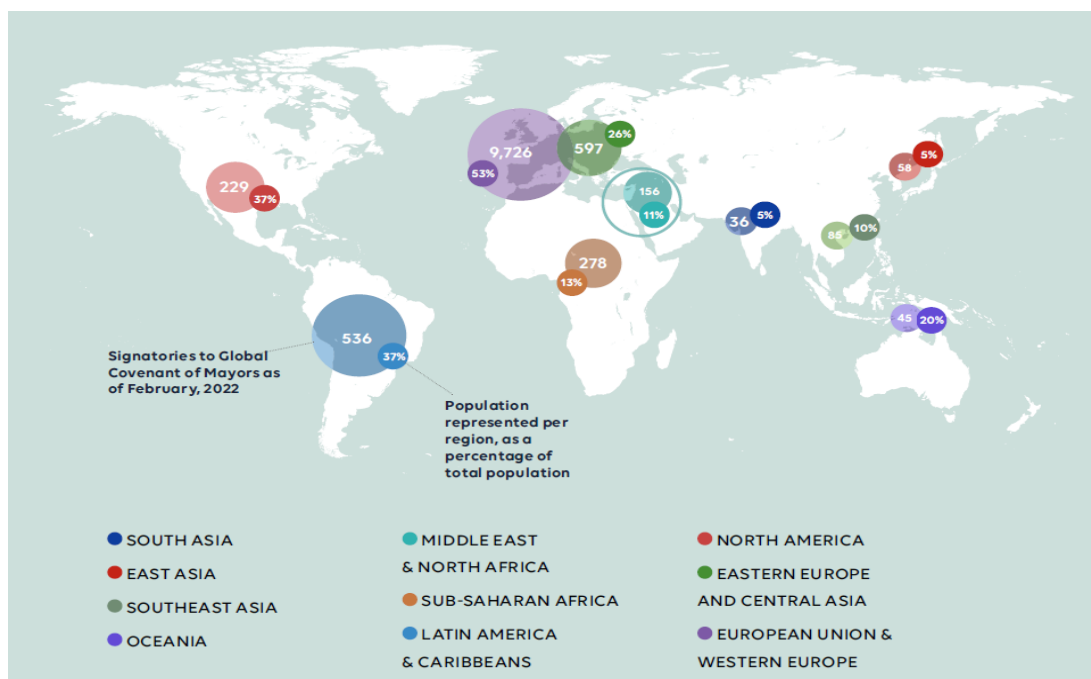
Τα παραπάνω έχουν γίνει πλέον αντιληπτά από τους ιθύνοντες. Άξιο αναφοράς είναι πως το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Δήμων και Περιφερειών (CERM) θέτει σε προτεραιότητα την υλοποίηση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) και επιπλέον δίνει ιδιαίτερη έμφαση στις τοπικές ευρωπαϊκές αυτοδιοικήσεις και στις προσκλήσεις που οι ίδιες θα κληθούν να αντιμετωπίσουν κατά την εφαρμογή τους.

Το Συμβούλιο όρισε τους ακόλουθους άξονες παρέμβασης:

- διεξαγωγή τακτικών εκπαιδευτικών συναντήσεων και εργαστηρίων, με στόχο την ενημέρωση για τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη νέα “Urban Agenda”
- ενίσχυση του ενδιαφέροντος των θεσμικών οργάνων της ΕΕ σχετικά με τον ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης στη μετάβαση προς τη βιώσιμη ανάπτυξη
- έλεγχος της εναρμόνισης των εθνικών πολιτικών με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) (CEMR, 2018)

Τη σημαντικότερη κίνηση προς την κατεύθυνση αυτή αποτελεί το “Σύμφωνο Δημάρχων”, που απευθύνεται σε τοπικές και περιφερειακές οντότητες και αφορά την εθελοντική δέσμευση των δημοτικών και περιφερειακών αρχών για την επίτευξη καλύτερης ενεργειακής απόδοσης, τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας που οδηγεί σε μείωση των ρύπων (Christoforridis et al., 2013).

Το Σύμφωνο των Δημάρχων δημιουργήθηκε το 2008 και αποτελεί ίσως το μοναδικό μέσο “από κάτω προς τα πάνω” που κατάφερε να κινητοποιήσει πληθώρα τοπικών και περιφερειακών αρχών ανά την Ευρώπη και την εμφύλιο για την δημιουργία σχεδίων δράσης τοπικού χαρακτήρα περιορισμού της κλιματικής αλλαγής. Θα αναλυθεί περισσότερο σε επόμενη ενότητα.

Εικόνα 4.1. Οι υπογραφές του Παγκόσμιου Συμφώνου Δημάρχου έως το Φλεβάρη 2022

4.2. Ο ρόλος των δήμων σε Ελλάδα και Εξωτερικό

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στην μετάβαση προς την βιώσιμη ανάπτυξη ενός κράτους είναι αρκετά σημαντικός, καθώς οι πόλεις προσπαθούν να

βρουν έναν τρόπο δράσης και λειτουργίας που θα βαδίζει με τις αρχές της κυκλικής οικονομίας. Βασικός διαχειριστής του εγχειρήματος είναι η ηγεσία του δήμου, δίνοντας τις κατευθύνσεις της, αλλά αναλαμβάνοντας και τον ρόλο του κύριου συντονιστή κράτους – επιχειρήσεων – πολιτών.

Από την επισταμένη μελέτη της προσέγγισης των ελληνικών δήμων προκύπτει το συμπέρασμα ότι ο δρόμος προς την κυκλικότητα ξεκινά με την δημιουργία του στρατηγικού σχεδιασμού, στον οποίο λαμβάνονται υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής, το πόσο βιώσιμο μπορεί να είναι το σχέδιο τους, ενώ λαμβάνονται αποφάσεις και για τους τομείς στους οποίους θα εφαρμοστούν οι προτεινόμενες δράσεις που περιλαμβάνονται στον στρατηγικό σχεδιασμό.

Το είδος του δήμου διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη δημιουργία στρατηγικού σχεδιασμού, αφού ένας μητροπολιτικός δήμος έχει μεγαλύτερες δυνατότητες, επιλογές, πόρους και δυναμικό από έναν μικρότερο. Έτσι, οι στρατηγικοί σχεδιασμοί των πόλεων σαφώς διαφέρουν, αλλά παραμένουν συναφείς με τον στόχο.

4.3. Αρμοδιότητες των δήμων στην Ελλάδα

Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης ΟΤΑ, όπως καλείται η τοπική αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα, έχουν δύο επίπεδα διοίκησης, τους δήμους και τις περιφέρειες. Οι δήμοι, η πλησιέστερη προς τον πολίτη διοικητική οντότητα, σε γενικές γραμμές είναι υπεύθυνοι για την οδοποιία, το δίκτυο ύδρευσης και αποχέτευσης, την πολιτική προστασία, τη συντήρηση των σχολικών μονάδων, την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών, την έκδοση αδειών ίδρυσης καταστήματος και αδειών άσκησης επαγγελμάτων, των κοιμητηρίων κ.α. Οι περιφέρειες, που είναι το ανώτερο επίπεδο διοίκησης της τοπικής αυτοδιοίκησης, κάνουν τον σχεδιασμό, τον προγραμματισμό και την υλοποίηση πολιτικών στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, έχοντας σαν γνώμονα τις εθνικές και ευρωπαϊκές πολιτικές αλλά αναλαμβάνουν και καθήκοντα της κεντρικής διοίκησης που τους ανατίθενται με νόμο. Τέλος συγκροτούνται οι Αποκεντρωμένες Διοικήσεις ως ενιαίες μονάδες για τις αποκεντρωμένες υπηρεσίες του κράτους και ασκούν γενική αποφασιστική αρμοδιότητα στις κρατικές υποθέσεις της περιφέρειας τους, σύμφωνα με το άρθρο 101 του Συντάγματος. (Πρόγραμμα Καλλικράτης). Σήμερα έχουμε και επτά Αποκεντρωμένες Διοικήσεις, σε επίπεδο πάνω από τις περιφέρειες οι οποίες αντιπροσωπεύουν

οργανωτικά το κράτος. Η κρατική διοίκηση, σύμφωνα με το σύστημα αποκέντρωσης (Άρθρο 101 Συντ.), διαιρεί την χώρα σε περιφερειακές διοικητικές μονάδες με κριτήρια γεωοικονομικά, κοινωνικά και συγκοινωνιακά (Άρθρο 101 Παρ. 2 Συντ.) και συγκροτεί κρατικά όργανα σε περιφερειακό επίπεδο που έχουν γενική αποφασιστική αρμοδιότητα. Τα όργανα του κράτους, περιορίζονται αποκλειστικά σύμφωνα με το Σύνταγμα, σε ελέγχους νομιμότητας, συντονισμού και στην παροχή κατευθύνσεων γενικού χαρακτήρα προς τα περιφερειακά όργανα (Άρθρο 101 Παρ. 3 Συντ.). Οι δήμοι και οι περιφέρειες είναι εποπτευόμενοι φορείς του Υπουργείου Εσωτερικών.

Στην Ελλάδα, οι δήμοι χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: τους αστικούς και τους αγροτικούς δήμους. Οι αστικοί δήμοι εξυπηρετούν περιοχές αστικής κατοίκησης, ενώ οι αγροτικοί δήμοι εξυπηρετούν περιοχές υπαίθρου.

Στην Ελλάδα, οι αρμοδιότητες των αστικών δήμων και των αγροτικών δήμων ορίζονται από τον Νόμο 3852/2010 "Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης". Οι αρμοδιότητες αυτές διαφέρουν μεταξύ των αστικών και των αγροτικών δήμων. Οι αστικοί δήμοι επιφορτίζονται με τις κάτωθι αρμοδιότητες:

- Διοίκηση του δήμου: Οι αστικοί δήμοι έχουν αρμοδιότητες στη διοίκηση της τοπικής αυτοδιοίκησης, τη διαχείριση των υπηρεσιών και των υποδομών της πόλης, καθώς και την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών.
- Πολεοδομία και πολεοδομική ανάπτυξη: Οι αστικοί δήμοι έχουν αρμοδιότητες στην πολεοδομία, συμπεριλαμβανομένης της κατασκευής και συντήρησης δρόμων, πεζοδρομίων, πλατειών και δημοτικών κτιρίων. Επίσης, αναλαμβάνουν την ανάπτυξη πολεοδομικών σχεδίων και την εφαρμογή πολεοδομικών κανονισμών.
- Υπηρεσίες κοινής ωφέλειας: Οι αστικοί δήμοι παρέχουν υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, όπως ηλεκτροδότηση, νερό, αποχέτευση, καθαριότητα, ανακύκλωση και διαχείριση απορριμμάτων.
- Κοινωνικές υπηρεσίες: Οι αστικοί δήμοι παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες, όπως υπηρεσίες υγείας, παιδείας, πολιτισμού, αθλητισμού και κοινωνικής πρόνοιας.

Οι αγροτικοί δήμοι στην Ελλάδα επιφορτίζονται επιπλέον με τις κάτωθι αρμοδιότητες:

- Γεωργία και αγροτική ανάπτυξη: Οι αγροτικοί δήμοι έχουν αρμοδιότητες στην προώθηση και ανάπτυξη της γεωργίας και της αγροτικής περιοχής τους. Αυτό περιλαμβάνει την υποστήριξη των αγροτών, την προώθηση της αειφόρου γεωργίας, την εκμετάλλευση γεωργικών εκτάσεων και τη διατήρηση της υπαίθρου.

- Υποδομές και υπηρεσίες: Οι αγροτικοί δήμοι είναι υπεύθυνοι για τη διαχείριση και συντήρηση των υποδομών στις αγροτικές περιοχές, όπως δρόμοι, γέφυρες, παροχές ύδρευσης και αποχέτευσης, καθώς και για την παροχή υπηρεσιών όπως ηλεκτροδότηση και τηλεπικοινωνίες.
- Περιβάλλον και φυσικοί πόροι: Οι αγροτικοί δήμοι έχουν αρμοδιότητες στην προστασία και διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων της αγροτικής περιοχής τους. Αυτό περιλαμβάνει την προστασία της βιοποικιλότητας, τη διαχείριση των υδάτινων πόρων, τη δασοκομία και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής στην αγροτική περιοχή.

Παρότι οι παραπάνω είναι οι βασικές αρμοδιότητες διοικητικής φύσης που καλούνται να αναλάβουν οι δήμοι σύμφωνα με το “Πρόγραμμα Καλλικράτης”, η ακριβής κατανομή αρμοδιοτήτων μπορεί να διαφέρει ανάλογα με την επιμέρους νομοθεσία και τις τοπικές συνθήκες κάθε δήμου. Είναι σαφές από τα παραπάνω ότι η τοπική αυτοδιοίκηση έχει μια πληθώρα αρμοδιοτήτων αλλά δεν διαθέτει κανονιστική αυτονομία, συνεπώς παράγει μόνο διοικητικές πράξεις και μόνο όταν συντρέχουν ειδικοί λόγοι μπορεί να εκδίδει κανονιστικές πράξεις κατόπιν ειδικής εξουσιοδότησης. Οι ΟΤΑ δεν μπορούν να έχουν αρμοδιότητες που το σύνταγμα ορίζει ρητά να ασκούνται από το κράτος. Ένα παράδειγμα είναι ότι οι δήμοι ελέγχουν την οικοδόμηση, δεν μπορούν όμως να αλλάξουν τον πολεοδομικό σχεδιασμό, αρμοδιότητα που δίνει το σύνταγμα στο κεντρικό κράτος (Άρθρο 24).

Παρά τις μεταρρυθμίσεις που επέφεραν το “Πρόγραμμα Καλλικράτης” και το “Πρόγραμμα Κλεισθένης” λίγα χρόνια αργότερα, η Ελλάδα δεν έχει καταφέρει να πλησιάσει τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες σε απόδοση στην τοπική αυτοδιοίκηση. Υπάρχει μια πληθώρα ζητημάτων που αποτελούν έως και σήμερα τροχοπέδη στην ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό της τοπικής αυτοδιοίκησης, τα κυριότερα εκ των οποίων σχετίζονται με τους οικονομικούς πόρους και την έλλειψη διοικητικής αυτοτέλειας.

Αρχικά, οι ελληνικοί δήμοι - και οι περιφέρειες - έχουν περιορισμένη οικονομική αυτοτέλεια εξαιτίας της άμεσης οικονομικής τους εξάρτησης από το κεντρικό κράτος (Council of Europe Experts, 2018). Τα έσοδα και οι δαπάνες για την τοπική αυτοδιοίκηση είναι σε χαμηλά επίπεδα και περιορίζονται κυρίως στα λειτουργικά έξοδα, ενώ οι κρατικές επιχορηγήσεις δεν δίνονται μόνο με κριτήριο την νομιμότητα, αλλά και την σκοπιμότητα της δαπάνης (ΕΝΠΕ, ΚΕΔΕ, 2018).

Ένα επιπρόσθετο πρόβλημα των ΟΤΑ είναι η έλλειψη πρωτογενούς εξουσίας. Όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, οι δήμοι δεν μπορούν να έχουν νομοθετική αυτοτέλεια, αλλά περιορίζονται στην εφαρμογή και τη διασφάλιση της τήρησης του νομοθετικού έργου της κεντρικής διοίκησης. Παράλληλα δεν έχουν δικαιοδοσίες πάνω στην δημόσια υγεία, την αστυνόμευση, την πυροπροστασία και στις δημόσιες μεταφορές, υπηρεσίες που παρέχονται οριζόντια από το κεντρικό κράτος (Παπαδοπούλου Λ., 2015).

4.4. Αρμοδιότητες των δήμων του εξωτερικού

Σε άλλες χώρες, οι δήμοι μπορεί να διαφέρουν σε σχέση με τη διοίκηση και την οργάνωσή τους. Για παράδειγμα, στις Ηνωμένες Πολιτείες, οι δήμοι μπορεί να οργανώνονται ως πόλεις, χωριά ή κομητείες. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι δήμοι μπορεί να είναι πόλεις, κωμοπόλεις ή κοινότητες. Επίσης, στο εξωτερικό, υπάρχουν και άλλες μορφές τοπικής αυτοδιοίκησης, όπως οι περιφέρειες, οι επαρχίες ή οι κομητείες, ανάλογα με τη χώρα. Στη Γερμανία, για παράδειγμα, υπάρχουν οι "Landkreise" (κομητείες), ενώ στη Γαλλία υπάρχουν οι "départements" (επαρχίες) και οι "régions" (περιφέρειες).

Επιπλέον στο εξωτερικό είναι αρκετά συχνή η ύπαρξη Μητροπολιτικών Δήμων. Πρόκειται για μεγάλες πόλεις ή περιοχές μεγάλης αστικής συγκέντρωσης πληθυσμού και οικονομικής δραστηριότητας που λειτουργούν ως κέντρα για ένα ευρύτερο αστικό και περιφερειακό περιβάλλον. Οι μητροπολιτικοί δήμοι συνήθως διαθέτουν διοικητική αυτονομία και εξουσία στη λήψη αποφάσεων σε θέματα που αφορούν τον τοπικό πληθυσμό.

Τέτοιους δήμους συναντά κανείς σε διάφορες χώρες του κόσμου, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, ο Καναδάς, η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία, η Γερμανία και πολλές άλλες. Για παράδειγμα, στις Ηνωμένες Πολιτείες, οι μητροπολιτικοί δήμοι είναι μεγάλες αστικές περιοχές όπως η Νέα Υόρκη, το Λος Άντζελες και το Σικάγο, ενώ στη Βρετανία οι μητροπολιτικοί δήμοι περιλαμβάνουν πόλεις όπως το Λονδίνο, το Μάντσεστερ και τη Λίβερπουλ. Στη Γαλλία, οι μητροπολιτικοί δήμοι είναι οι μεγάλες αστικές περιοχές όπως το Παρίσι και η Μασσαλία.

Οι αρμοδιότητες των μητροπολιτικών δήμων μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με τη χώρα και την περιοχή που αφορούν. Ωστόσο, συνήθως οι μητροπολιτικοί δήμοι έχουν αρμοδιότητες σε πολλούς τομείς, όπως:

- Διαχείριση των υποδομών και των δημόσιων χώρων στην πόλη, όπως δρόμοι, γέφυρες, πάρκα, αθλητικά κέντρα, μουσεία, βιβλιοθήκες και άλλα.
- Εφαρμογή πολιτικών για την αειφόρο ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος, όπως προγράμματα ανακύκλωσης και προστασίας των πράσινων χώρων.
- Διαχείριση του κυκλοφοριακού δικτύου και των μεταφορών στην πόλη, όπως σταθμοί λεωφορείων, τρένων, μετρό και ταξί.
- Παροχή δημόσιων υπηρεσιών στους κατοίκους της πόλης, όπως υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση, κοινωνική προστασία και πολιτιστικές εκδηλώσεις.
- Παροχή υποστήριξης στους τοπικούς επιχειρηματίες και ενθάρρυνση της οικονομικής ανάπτυξης στην πόλη (Anacker, 2009).

4.5. Συγκριτική ανάλυση των δήμων της Ελλάδας και του εξωτερικού

Οι δήμοι της Ευρώπης ανεξαρτήτως μεγέθους και αρμοδιοτήτων καλούνται να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην μετάβαση προς την αειφόρο ανάπτυξη. Θεωρούνται οι καθ' όλα αρμόδιοι ώστε να εφαρμόσουν τον 11ο Στόχο Βιώσιμη Ανάπτυξης του ΟΗΕ “Βιώσιμες Πόλεις και Κοινότητες”. Ο Στόχος χωρίζεται σε επιμέρους επιδιώξεις που είναι οι ακόλουθες:

- 11.1. Έως το 2030, διασφάλιση της πρόσβασης όλων σε επαρκή, ασφαλή, προσιτή στέγαση και βασικές υπηρεσίες, και αναβάθμιση των φτωχογειτονιών.
- 11.2. Έως το 2030, παροχή ασφαλών, προσιτών, προσβάσιμων και βιώσιμων συστημάτων μεταφοράς για όλους, βελτίωση της ασφάλειας των δρόμων, κυρίως μέσω της επέκτασης των δημόσιων συγκοινωνιών, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στις ανάγκες εκείνων που βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση, όπως είναι οι γυναίκες, τα παιδιά, τα άτομα με αναπηρίες και οι ηλικιωμένοι.
- 11.3. Έως το 2030, βελτίωση της χωρίς αποκλεισμούς και βιώσιμης αστικοποίησης για όλους καθώς και των ικανοτήτων για συμμετοχικό, ολοκληρωμένο και βιώσιμο σχεδιασμό και διαχείριση των ανθρώπινων οικισμών για όλες τις χώρες.

- 11.4. Ενίσχυση των προσπαθειών για την προστασία και τη διαφύλαξη της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς.
- 11.5. Έως το 2030, σημαντική μείωση του αριθμού των θανάτων και του αριθμού των πληγέντων από φυσικές καταστροφές, καθώς και των άμεσων οικονομικών απωλειών σε σχέση με το παγκόσμιο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν που οφείλεται σε φυσικές καταστροφές, συμπεριλαμβανομένων των σχετιζόμενων με το νερό καταστροφών, εστιάζοντας στην προστασία των φτωχών και των ανθρώπων που βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση.
- 11.6. Έως το 2030, μείωση του δυσμενούς, κατά κεφαλήν, περιβαλλοντικού αντίκτυπου των πόλεων, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στην ποιότητα του αέρα και τη διαχείριση των αστικών και άλλων αποβλήτων.
- 11.7. Έως το 2030, παροχή καθολικής πρόσβασης σε ασφαλείς, χωρίς αποκλεισμούς και προσβάσιμους πράσινους και δημόσιους χώρους, ιδίως για τις γυναίκες και τα παιδιά, τους ηλικιωμένους και τα άτομα με αναπηρία.
- 11.α Υποστήριξη θετικών οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών δεσμών μεταξύ των αστικών, περιαστικών και αγροτικών περιοχών, μέσω της ενδυνάμωσης του εθνικού και περιφερειακού αναπτυξιακού σχεδιασμού.
- 11.β Έως το 2020, ουσιαστική αύξηση του αριθμού των πόλεων και των ανθρώπινων οικισμών που υιοθετούν και εφαρμόζουν ολοκληρωμένες πολιτικές και σχέδια τα οποία αποβλέπουν στην κοινωνική ένταξη, στην αποδοτικότητα των πόρων, στην άμβλυνση των επιπτώσεων και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, στην ανθεκτικότητα απέναντι στις καταστροφές, καθώς και ανάπτυξη και εφαρμογή μιας ολιστικής διαχείρισης του κινδύνου καταστροφών σε όλα τα επίπεδα, σύμφωνα με το Πλαίσιο Sendai για τη Μείωση των Κινδύνων από Καταστροφές 2015-2030.
- 11.γ Υποστήριξη των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών, μέσω οικονομικής και τεχνικής βοήθειας, για την οικοδόμηση βιώσιμων και ανθεκτικών κτιρίων με τη χρήση τοπικών υλών.

Αν και οι αρμοδιότητες των μητροπολιτικών δήμων του εξωτερικού φαίνεται να έχουν κοινή βάση με τους αντίστοιχους ελληνικούς δήμους, εν τούτοις διαφέρουν ως προς την ανεξαρτησία τους. Τόσο οι ελληνικοί δήμοι, όσο και οι δήμοι του εξωτερικού καλούνται να έχουν διοικητικές αρμοδιότητες, αρμοδιότητες για τις δομές και περιβάλλον, αλλά και την παροχή

κοινωνικών υπηρεσιών και υπηρεσιών κοινής ωφέλειας. Το χάσμα μεταξύ των δύο μορφών τοπικής αυτοδιοίκησης έγκειται στο γεγονός ότι οι μητροπολιτικοί δήμοι είναι διοικητικά ανεξάρτητοι. Έχουν την δυνατότητα να έχουν σώματα ασφαλείας, πυροσβεστικής ή και μονάδες υγείας, τα οποία χρηματοδοτούν οι ίδιοι και λειτουργούν υπό τη διοίκηση τους. Ακόμη, στην περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών, κάθε Πολιτεία έχει πλήρη διοικητική ανεξαρτησία έχοντας και την δυνατότητα υποβολής νομοθεσίας.

Στην Ελλάδα, αν και έχουν παραχωρηθεί σημαντικές αρμοδιότητες στους δήμους, υπάρχει ακόμη έντονη η νοοτροπία της κεντρικής διοίκησης. Συνεπώς, οι δήμοι συχνά αντιμετωπίζουν έντονες δυσκολίες στην ορθή διοίκηση των υπηρεσιών και την εφαρμογή των διοικητικών τους αρμοδιοτήτων, αφού εξαρτώνται άμεσα από την κεντρική διοίκηση τόσο σε επίπεδο χρηματοδότησης όσο και σε επίπεδο πόρων, όπως ανθρώπινου δυναμικού, στόλου κλπ.

Ομοιότητες	Διαφορές
• διοίκηση του δήμου • διαχείριση των υπηρεσιών και των υποδομών • παροχή κοινωνικών υπηρεσιών • ανάπτυξη πολεοδομικών σχεδίων • κατασκευή και συντήρηση δρόμων, πεζοδρομίων, πλατειών και δημοτικών κτιρίων • παροχή υπηρεσιών κοινωνικής ωφέλειας (ηλεκτροδότηση, νερό, αποχέτευση, καθαριότητα, ανακύκλωση κ.α.) • παροχή υπηρεσιών υγείας, παιδείας, πολιτισμού, αθλητισμού • εκμετάλλευση γεωργικών εκτάσεων • υποστήριξη αγροτών • προστασία και διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος	• διαχείριση μεταφορών (σταθμοί τρένων, μετρό, ταξί, λεωφορείων) • διοίκηση σωμάτων ασφαλείας, πυροσβεστικής και μονάδων υγείας που λειτουργούν με ίδια χρηματοδότηση • πλήρη διοικητική ανεξαρτησία και δυνατότητα υποβολής νομοθεσίας (σε ορισμένες χώρες)

Πίνακας 2. Ομοιότητες και διαφορές των ελληνικών δήμων σε σύγκριση με τους δήμους του εξωτερικού

4.6. Παραδείγματα από το εξωτερικό

Η ανάγκη για μετάβαση προς την κυκλική οικονομία και την αειφόρο ανάπτυξη έχει γίνει σαφής ήδη στα πλαίσια της τοπικής αυτοδιοίκησης ανά τον κόσμο, κυρίως σε μεγάλους μητροπολιτικούς δήμους, οι οποίοι ήδη έχουν χαράξει την στρατηγική τους, είτε μακροπρόθεσμα είτε βραχυπρόθεσμα.

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναπτυχθούν κάποια παραδείγματα δήμων του εξωτερικού που έχουν δημοσιεύσει την στρατηγική τους για την μετάβαση αυτή και δίνουν τα βήματα που ακολούθησαν, τα κίνητρα που τους ώθησαν, τα προβλήματα που προσπαθούν να επιλύσουν, τους άξονες προτεραιότητας τους, τα οφέλη που αναμένεται να δημιουργηθούν και φυσικά τον ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης, ο οποίος είναι καθοριστικός σε αυτήν την διαδρομή. Για την έρευνα επιλέχθηκαν δύο ευρωπαϊκοί δήμοι, το Λονδίνο και η Λισαβόνα, καθώς και το Ορλάντο των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής και η Σιγκαπούρη στην Ασία. Για να επιτευχθεί ο σκοπός της συγκριτικής ανάλυσης στην συνέχεια παρουσιάζεται σύντομα και η στρατηγική του δήμου Αθηναίων, ως του μεγαλύτερου αστικού δήμου της Ελλάδας.

4.6.1. Ο δήμος του Λονδίνου

Εικόνα 5.1 Το Δημαρχείο του Λονδίνου

Η πόλη του Λονδίνου, εκτείνεται σε 1.572 km² και διαθέτει πληθυσμό 9.002.488 κατοίκους, σύμφωνα με επίσημες εκτιμήσεις του 2021, αποτελώντας τον μεγαλύτερο σε πληθυσμό Δήμο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στη μητροπολιτική περιοχή του Λονδίνου, ο πληθυσμός εκτιμάται ότι ξεπερνά τα 14.257.962 άτομα.

Το Λονδίνο με έναυσμα την Συμφωνία του Παρισιού για την κλιματική αλλαγή το 2015 και την έκδηλη τάση υπεραστικοποίησης που προβλέπεται για την Βρετανική πρωτεύουσα τα επόμενα χρόνια (αναμένεται να φτάσει τα 11 εκατομμύρια ως το 2050), πήρε την πρωτοβουλία να χαράξει νέα στρατηγική σκεπτόμενη τρόπους και λύσεις ώστε η περιοχή να είναι βιώσιμη και στο μέλλον.

Έτσι, το Λονδίνο εξέδωσε το 2017 τον “Χάρτη Διαδρομής του Λονδίνου προς την Κυκλική Οικονομία” (“London’s Circular Economy Route Map”, 2017), όπου σκιαγραφείται το όραμα της πόλης να γίνει μια βιώσιμη πρωτεύουσα, υιοθετώντας τις αρχές της κυκλικής οικονομίας. Σύμφωνα με το παραπάνω, το Λονδίνο επικεντρώνει την δράση του προς την κυκλικότητα σε πέντε τομείς: Υποδομές, Τρόφιμα, Υφάσματα, Ηλεκτρικά είδη και Πλαστικά και συνδέει το επίπεδο επίτευξης των στόχων με το επίπεδο των πόρων που διοχετεύονται στην εκάστοτε δραστηριότητα. Αντιλαμβάνεται λοιπόν κανείς ότι ο σχεδιασμός της στρατηγικής σχετίζονται με την ραγδαία αύξηση του πληθυσμού και επιδιώκει να δώσει λύσεις σε προβλήματα στέγασης, υποδομών, ένδυσης, σίτισης και αποβλήτων των δημοτών.

Τα χρονοδιαγράμματα για τις δράσεις έχουν προσδιοριστεί ως βραχυπρόθεσμο (έως το 2020), μεσαίο (2020 - 2027) και μακροπρόθεσμο (2027 - 2036). Το 2036 επελέγη ως το τελικό σημείο για αυτόν τον χάρτη διαδρομής, που αντικατοπτρίζει το αναπτυσσόμενο σχέδιο του Λονδίνου, αλλά το τελικό σημείο για το συνολικό σχέδιο του Λονδίνου ορίζεται το 2041, ενώ ένα σύνολο βασικών δεικτών απόδοσης θα αναπτυχθεί για τη μέτρηση αυτής της πορείας του Λονδίνου προς μια πιο κυκλική οικονομία.

Οι δράσεις που θα εντάσσονταν στην στρατηγική του Λονδίνου δημοσιεύτηκαν στο “LONDON'S CIRCULAR ECONOMY ROUTE MAP” το 2017 και αναλύονται παρακάτω ανά τομέα δραστηριότητας:

❖ Υποδομές

- Κτίρια σχεδιασμένα με προσαρμοστικότητα και με σκοπό να αποσυναρμολογηθούν στο τέλος της ζωής τους
- Κτίρια που χρησιμοποιούν καινοτόμα προϊόντα και τεχνολογίες με σκοπό την κυκλικότητα

- Κτίρια που δύναται να επαναχρησιμοποιηθούν και ανακαινιστούν αντί να κατεδαφιστούν
 - Κτίρια κατασκευασμένα ώστε να επιτρέπουν τη μέγιστη επαναχρησιμοποίηση υλικού
 - Χρήση καινοτόμων επιχειρηματικών μοντέλων, που επιτρέπουν την πιο εύελικτη χρήση τόσο των σημερινών όσο και των νέων κτιρίων
 - Ανθεκτική υποδομή που μπορεί να προσαρμόζεται με την πάροδο του χρόνου.
- ❖ Τρόφιμα
- Να διασφαλιστεί η μη μεταφορά αποβλήτων τροφίμων σε χώρους υγειονομικής ταφής ή αποτέφρωσης
 - Μείωση αποβλήτων τροφίμων σε ποσοστό 20% έως το 2025, στα πλαίσια των τοπικών σχεδίων διαχείρισης απορριμμάτων του δήμου
 - Διασφάλιση της χρήσης των πλεονασμάτων τροφής και των αποβλήτων τροφίμων με τον πιο αποδοτικό τρόπο για τους κατοίκους της πόλης
 - Ενθάρρυνση της αστικής και εμπορικής καλλιέργειας τροφίμων στο Λονδίνο.
- ❖ Υφάσματα
- Μηδενική μεταφορά υφασμάτων σε χώρους υγειονομικής ταφής ή αποτέφρωσης
 - Το Λονδίνο ως περιφερειακός κόμβος για συλλογή, επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση υφασμάτων
 - Το Λονδίνο ως κέντρο κυκλικής οικονομίας της κλωστοϋφαντουργίας.
- ❖ Ηλεκτρονικά και ηλεκτρικά είδη
- Μηδενικά ηλεκτρικά απόβλητα σε χώρους υγειονομικής ταφής ή αποτέφρωσης
 - Επαναχρησιμοποίηση όσων περισσότερων ηλεκτρικών συσκευών γίνεται στην πρωτεύουσα
 - Το Λονδίνο ως περιφερειακός κόμβος για συλλογή, επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών συσκευών.
- ❖ Πλαστικά

Το όραμα του Λονδίνου σχετικά με την κυκλική οικονομία πλαστικών σκιαγραφείται μέσω της πρωτοβουλίας New Plastics Economy του Ιδρύματος Ellen MacArthur, που στοχεύει στην αύξηση της ποσότητας πλαστικού που συλλέγεται από τα νοικοκυριά του Λονδίνου για ανακύκλωση και στη συνεργασία με άλλες πόλεις, οργανισμούς και εθελοντές.

Ο ίδιος ο ρόλος του δήμου στα πλαίσια των ανωτέρω στόχων έγκειται στις παρακάτω δράσεις:

- Μελέτες δημοτικών υποδομών με ενσωματωμένες τις αρχές της Κυκλικής Οικονομίας
- Υποστήριξη από το Δίκτυο πόλεων Βιώσιμων Τροφίμων (Sustainable Food Cities Network) που είναι μέλος η πόλη του Λονδίνου
- Η ίδρυση του θεσμού του συνηγόρου για την προστασία και την προώθηση της οικιακής κομποστοποίησης και της γης για την καλλιέργεια τροφίμων
- Χρηματοδότηση και συνεργασία με τα πανεπιστήμια και τα κολλέγια να ενσωματώσουν τις αρχές και τη δραστηριότητα της κυκλικής οικονομίας σε μαθήματα ηλεκτρολόγων μηχανικών
- Ενθάρρυνση των εταιρειών/τοπικών αρχών να παρακολουθούν τον ηλεκτρικό και ηλεκτρονικό εξοπλισμό για να εξασφαλίσουν την καλύτερη δυνατή χρήση των υπαρχόντων προϊόντων και να μειώσουν την ανάγκη για ηλεκτρονική προμήθεια
- Προώθηση δημόσιων και ιδιωτικών οργανισμών να παράγουν ή να χρησιμοποιούν πλαστικό που το μεγαλύτερο μέρος του ανακυκλώνεται
- Διευκόλυνση μέσω χρηματοδότησης σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα για την δημιουργία καινοτόμων πλαστικών συσκευασιών.

4.6.2. Ο δήμος της Λισαβόνας

Εικόνα 5.2. Η πόλη της Λισαβόνας

Η Λισαβόνα καταλαμβάνει έκταση ίση με 100,05 km², είναι η πολυπληθέστερη πόλη της Πορτογαλίας, αφού κατοικείται από 545.923 άτομα σύμφωνα με την απογραφή του 2021, και μαζί με άλλους 17 δήμους συνθέτει την μητροπολιτική περιοχή της Λισαβόνας. Μεταξύ του 1980 και του 2001, η Λισαβόνα έχασε το ένα τρίτο των κατοίκων της, υπέστη διαρρήξεις κοινωνικής και εδαφικής συνοχής και αντιμετώπισε σοβαρό οικονομικό μετασχηματισμό, θέτοντας σε κίνδυνο την οικονομική βιωσιμότητα του δήμου. Σε μια προσπάθεια ανάκαμψης από τα προβλήματα αυτά, η Λισαβόνα στράφηκε σε μια στρατηγική αστικής ανάπλασης με σκοπό την αποκατάσταση κενών κτιρίων, την βελτίωση του δημόσιου χώρου μέσω της ενίσχυσης χώρων πρασίνου κ.α.

Για τα παραπάνω ο δήμος καθιέρωσε τη στρατηγική της Λισαβόνας για την περίοδο 2010-2024, η οποία αποτελείται από τρεις κύριους στόχους:

- Αναγέννηση πόλεων – αποκατάσταση κενών κτιρίων και υποβαθμισμένων αστικών περιοχών και χώρων πρασίνου.
- Εξοικείωση στην κλιματική αλλαγή – άμβλυση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και των συνυφασμένων φυσικών καταστροφών, επίτευξη βέλτιστης ενεργειακής απόδοσης, μέσω μείωσης του κυκλοφορούντος στόλου οχημάτων και αύξησης της έκτασης των χώρων πρασίνου.

- Δικτύωση των χώρων πρασίνου – σύνδεση των χώρων πρασίνου και των πεζοδρόμων με σκοπό την διεξαγωγή δραστηριοτήτων αναψυχής και την προστασία της βιοποικιλότητας και του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Οι στρατηγικές αυτές στοχεύουν επίσης στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Οι μηχανισμοί για την επίτευξη των παραπάνω στόχων περιλαμβάνουν:

- διευκόλυνση των διαδικασιών αδειοδότησης,
- προγράμματα χρηματοδότησης,
- φορολογικά κίνητρα
- προώθηση εταιρικών σχέσεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα με κατασκευαστικές εταιρείες και τράπεζες.

Το όραμα του δήμου δεν επικεντρώνεται μόνο στην επίτευξη περιβαλλοντικών στόχων αλλά και στην ευημερία των κατοίκων, την κοινωνική συνοχή, την ενθάρρυνση χρήσης μέσων μεταφοράς με φιλοπεριβαλλοντικό χαρακτήρα και την ανάπτυξη υγιεινών συνηθειών. Δράσεις της πόλης της Λισαβόνας για την επίτευξη των στόχων της είναι:

❖ Κλιματικές δεσμεύσεις

Η Λισαβόνα πέτυχε μείωση της κατανάλωσης ενέργειας κατά 28% μεταξύ 2012 και 2017 και ξεπέρασε τον στόχο της για το 2030, δηλαδή τη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα κατά 40% το 2016! Έτσι, ο νέος φιλόδοξος στόχος της είναι πλέον η μείωση των εκπομπών CO₂ κατά 60% έως το 2030 - και η ουδετερότητα του άνθρακα έως το 2050.

❖ Ευαισθητοποίηση πολιτών

Η συμμετοχή των πολιτών αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της λήψης αποφάσεων και της υλοποίησης των πρωτοβουλιών στη Λισαβόνα. Ο ετήσιος συμμετοχικός προϋπολογισμός της πόλης επιτρέπει στους κατοίκους να προτείνουν και να ψηφίζουν για συγκεκριμένα έργα. Ο δήμος άνοιξε επίσης ένα επίσημο "κατάστημα" στο κέντρο της πόλης για να φιλοξενεί ομιλίες και συζητήσεις σχετικά με το περιβάλλον, τη βιωσιμότητα και την κλιματική αλλαγή καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

❖ Καθαρό νερό

Από το 2008, η Λισαβόνα καθαρίζει τις εκβολές του Τάγου με τη βοήθεια σημαντικών επενδύσεων από τα Διαρθρωτικά Ταμεία και άλλες πηγές χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η επακόλουθη αύξηση της βιοποικιλότητας οδήγησε στην επιστροφή των δελφινιών μετά από 50 χρόνια απουσίας. Επί του παρόντος, το 2% των επεξεργασμένων υγρών αποβλήτων της Λισαβόνας επαναχρησιμοποιείται για τη διαδικασία επεξεργασίας και τον

καθαρισμό των δρόμων, αλλά υπάρχουν σχέδια να χρησιμοποιηθούν και για την άρδευση του Parque Tejo, εξοικονομώντας 400.000 κυβικά μέτρα γλυκού νερού ετησίως. Στην Avenida da Liberdade, εγκαταστάθηκε το πρώτο από τα διακόσια σιντριβάνια νερού της πόλης, επιτρέποντας στους κατοίκους να γεμίζουν επαναχρησιμοποιούμενα μπουκάλια.

❖ Έξυπνα συστήματα

Η Λισαβόνα ξεπέρασε την οικονομική κρίση εν μέρει εμπνέοντας την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα και σήμερα αναγνωρίζεται ως ηγέτης στους τομείς αυτούς. Ανακηρύχθηκε Ευρωπαϊκή Περιφέρεια Επιχειρηματικότητας το 2015, ενώ ηγείται επίσης του έργου Sharing Cities Horizon 2020 Smart Cities & Communities.

Η Λισαβόνα εστιάζει στα έξυπνα συστήματα, ενσωματώνοντας παραδοσιακές υπηρεσίες με ψηφιακές τεχνολογίες για την αύξηση της συμμετοχικότητας, της βιωσιμότητας, της αποδοτικότητας και της συνδεσιμότητας. Τα έργα της περιλαμβάνουν:

- Ολοκληρωμένο Επιχειρησιακό Κέντρο, που συντονίζει διάφορες υπηρεσίες ασφάλειας, προστασίας και αντιμετώπισης εκτάκτων αναγκών
- Πλατφόρμα ευφούς διαχείρισης, νικητής στην κατηγορία ψηφιακού μετασχηματισμού των Smart 50 Awards, που συγκεντρώνει και επεξεργάζεται μεγάλα σύνολα δεδομένων από κάμερες, αισθητήρες, μέσα κοινωνικής δικτύωσης και δημοτικά συστήματα πληροφοριών
- Εργαστήριο Αστικών Δεδομένων, μια συνεργασία μεταξύ ακαδημαϊκών και δημοτικών υπηρεσιών, το οποίο αναπτύσσει διαδικασίες και αλγόριθμους πρόβλεψης και απόκρισης
- Εργαστήριο Δεδομένων, που υποστηρίζει τις δημοτικές υπηρεσίες με την ψηφιακή ολοκλήρωση και τον ψηφιακό μετασχηματισμό
- Πύλη ανοικτών δεδομένων, η οποία είναι προσβάσιμη, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και να διαμοιραστεί δωρεάν
- Παρακολούθηση σε πραγματικό χρόνο των περιβαλλοντικών και μετεωρολογικών δεδομένων και των επιπτώσεών τους, για την ενημέρωση σχετικά με τη μείωση της κλιματικής αλλαγής και τις περιβαλλοντικές στρατηγικές
- Εφαρμογή "Lisboa 24", που επιτρέπει την πρόσβαση σε πληροφορίες σε πραγματικό χρόνο, όπως η διαθεσιμότητα χώρων στάθμευσης, οι συνθήκες κυκλοφορίας, ακόμη και λεπτομέρειες σχετικά με τα δέντρα της πόλης.

❖ Αστική κινητικότητα

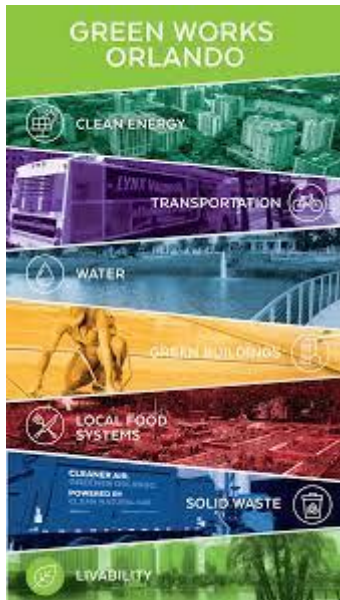
Ένα από τα μεγαλύτερα ορόσημα στο ταξίδι της Λισαβόνας προς τη βιώσιμη κινητικότητα ήρθε το 2017, όταν ο Δήμος ανέλαβε τις τοπικές υπηρεσίες λεωφορείων και τραμ. Βελτίωσε τις υπηρεσίες λεωφορείων, επαναλειτούργησε μια ιστορική γραμμή τραμ και άνοιξε νέες και ενοποίησε το σύστημα εισιτηρίων. Τον Απρίλιο του 2019, ο Δήμος μείωσε τα τιμολόγια κατά 32% και εισήγαγε το εισιτήριο 1 ευρώ/ημέρα, το οποίο αύξησε σημαντικά τη χρήση των δημόσιων μέσων μεταφοράς.

Την ίδια χρονιά, καθιέρωσε επίσης ένα σύστημα κοινής χρήσης ποδηλάτων, στο οποίο, με γνώμονα τους λόφους της πόλης, τα δύο τρίτα των ποδηλάτων ήταν ηλεκτρικά. Υπάρχουν επίσης οικονομικά κίνητρα για τους κατοίκους να αγοράσουν ποδήλατα, ηλεκτρικά ποδήλατα ή ποδήλατα φορτίου από τοπικά καταστήματα, ενώ ο Δήμος έχει τρέξει ένα πιλοτικό πρόγραμμα για το δανεισμό ποδηλάτων φορτίου στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος City Changer Cargo Bike. Δημιουργούνται επίσης φαρδύτερα πεζοδρόμια και περισσότερους χώρους ανάπαυσης. Τα μέτρα αυτά έχουν ήδη οδηγήσει στην αύξηση του περπατήματος και της ποδηλασίας από 18% του συνόλου των μετακινήσεων το 2011 σε 32% το 2018 και οι δράσεις σκοπεύουν να επεκταθούν ακόμη περισσότερο τα επόμενα χρόνια.

❖ Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

Η Λισαβόνα είναι μια από τις πιο ηλιόλουστες πρωτεύουσες της Ευρώπης, αλλά δεν έχει εκμεταλλευτεί ευρέως το πλεονέκτημα της αυτό. Το 2018, 60 φωτοβολταϊκά ηλιακά πάνελ εγκαταστάθηκαν στην οροφή του δημαρχείου στο πλαίσιο ενός πράσινου εκσυγχρονισμού, παράγοντας ενέργεια έως και 15 kWp. Η Λισαβόνα σχεδιάζει να καλύψει το 27% των στεγών με το καλύτερο ηλιακό δυναμικό με ηλιακούς συλλέκτες, παρέχοντας 100 MW. Σχεδιάζεται επίσης ένας νέος σταθμός παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από υδρογόνο, καθώς και η ηλεκτρική ενέργεια "Shore-to-ship" για τα κρουαζιερόπλοια, εξαλείφοντας την ανάγκη τους να χρησιμοποιούν ντίζελ όταν είναι αγκυροβολημένα στην πρωτεύουσα.

4.6.3. Ορλάντο - Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Εικόνα 5.3. Οι στόχοι του Ορλάντο

Το Ορλάντο είναι μια ραγδαία αναπτυσσόμενη πόλη των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερική με έκταση 308,41 km² και πληθυσμό 307.573 κατοίκους σύμφωνα με απογραφή του 2020. Διαθέτει μακρά ιστορία στην προσπάθεια για βιώσιμη ανάπτυξη και ήταν μια από τις πρώτες πόλεις παγκοσμίως που εξέδωσε το 2018 το πρώτο “Voluntary Local Review (VLR)”, σχεδιασμένο σύμφωνα με τις ανάγκες, την στρατηγική και τους στόχους της πόλης σε μια προσπάθεια να προσαρμόσει και να εφαρμόσει τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης σε τοπική επίπεδο.

Προκειμένου να βεβαιωθεί ότι μπορεί να εφαρμόσει και να διαχειριστεί καλύτερα την νέα κατάσταση, το Ορλάντο επέλεξε να εντάξει στο πρώτο VLR 9 από τους Στόχους, αφήνοντας το περιθώριο διεύρυνσης στο μέλλον. Οι 9 στόχοι οι οποίοι επιλέχθηκαν στην στρατηγική του Ορλάντο με γνώμονα να εναρμονίζονται με το “Green Works Orlando Community Action Plan” και να μπορούν να αξιολογηθούν ετησίως και ήταν:

- ΣΒΑ 2: Μηδενική Πείνα
- ΣΒΑ 3: Καλή υγεία και ευημερία
- ΣΒΑ 6: Καθαρό νερό και Αποχέτευση
- ΣΒΑ 7: Φθηνή και Καθαρή Ενέργεια
- ΣΒΑ 10: Λιγότερες Ανισότητες
- ΣΒΑ 12: Υπεύθυνη Κατανάλωση και Παραγωγή
- ΣΒΑ 13: Δράση για το Κλίμα
- ΣΒΑ 15: Ζωή στη Στεριά
- ΣΒΑ 17: Συνεργασία για τους Στόχους

Το Ορλάντο, ακολουθώντας το παράδειγμα του Λος Άντζελες, προκειμένου να προσαρμόσει τους δείκτες σε τοπικό επίπεδο, επέλεξε 47 δείκτες οι οποίοι ήταν εφαρμόσιμοι στο Ορλάντο και για τους οποίους υπήρχαν διαθέσιμα δεδομένα.

Για να επιτύχει τα παραπάνω το Ορλάντο προχώρησε σε τοπικές δράσεις όπως:

ΣΒΑ 2: Μηδενική Πείνα

- Τη δημιουργία 16 κοινωνικών κήπων, με 704 αγροτεμάχια συνολικής έκτασης περίπου 2.034,5 τ.μ.
- Τη δημιουργία του προγράμματος ‘One Person, One Tree’, με το οποίο παρέχεται σε κάθε κάτοικο η δυνατότητα είτε να φυτέψει δωρεάν ένα οπωροφόρο δέντρο μπροστά στο σπίτι του είτε να αναθρέψει πουλερικά ή να διατηρήσει κυψέλες μελισσών στο πίσω μέρος της αυλής του
- Τη δημιουργία του προγράμματος Parramore Kidz Zone (PKZ), ένα πρόγραμμα με σκοπό να μειώσει την εφηβική εγκληματικότητα κυρίως σε υποβαθμισμένες γειτονιές της πόλης, παρέχοντας προγράμματα μαθητικής επιχειρηματικότητας στα οποία νέοι μπορούν να εκπαιδευτούν στο να γίνουν μελισσοκόμοι, διατηρώντας κυψέλες στις ταράτσες κτιρίων, παράγοντας και πουλώντας το δικό τους μέλι σε αγορές, τοπικές επιχειρήσεις και διαδικτυακά
- Μετατροπή της στέγης του κτιρίου του Πυροσβεστικού Σταθμού του Ορλάντο σε πράσινη, όπου γίνονται καλλιέργειες και διατηρούνται μελίσσια για την παραγωγή μελιού. Παράλληλα, έχει εγκατασταθεί σύστημα συλλογής νερού βροχής, το οποίο έχει συμβάλει στην μείωση της κατανάλωσης νερού του σταθμού κατά 30%
- Συνεργασία με το “Good Food Central Florida”, ένα τοπικό συμβούλιο πολιτικής τροφίμων που εγκαθιδρύθηκε το 2013 και τη “Second Harvest Food Bank of Central Florida”, που διανέμει φαγητό σε κατοίκους που πάσχουν από επισιτιστική ανασφάλεια μέσω ενός δικτύου κατ’ οίκον διανομής και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σε περιόδους φυσικών καταστροφών.

ΣΒΑ 3: Καλή υγεία και ευημερία

Το Ορλάντο δεν διαθέτει δικό του τμήμα υγείας, συνεπώς ανέπτυξε συνεργασίες με την Orange County, μια κομητεία στο Λος Άντζελες, και το Central Florida Foundation για να δημιουργήσει μια πόλη όπου οι κάτοικοι μπορούν να ζουν υγιείς ζωές. Το Ορλάντο συνδέει την καλή υγεία με την δυνατότητα των κατοίκων να κινούνται περισσότερο πεζοί. Για παράδειγμα, έχει θέσει στόχο να μειώσει τα επίπεδα παχυσαρκίας και διαβήτη των κατοίκων έως το 2040. Προκειμένου να το επιτύχει θεωρεί σημαντικό τον σχεδιασμό, γι’ αυτό και σκοπεύει στην ανάπτυξη 25 χωριών πρόσφορων για περπάτημα και στην διασφάλιση ότι το 95% των κατοικήσιμων διευθύνσεων βρίσκονται σε απόσταση μικρότερη των 500 μέτρων από χώρο πρασίνου. Μετρήσεις έδειξαν ότι το ποσοστό παχυσαρκίας ήταν στο 27,8% ενώ το 2018

είχε υποχωρήσει στο 25%, ωστόσο το ποσοστό διαβήτη αυξήθηκε από 9,9% το 2012 σε 10,3% το 2018.

Τέλος, το Ορλάντο θέτει σε προτεραιότητα την παρακολούθηση της ποιότητας του αέρα, γι' αυτό και έχει εγκαταστήσει στους στύλους οδοφωτισμού αισθητήρες μέτρησης της ποιότητας του αέρα, με σκοπό να λαμβάνονται μέτρα στις γειτονιές που παρατηρείται μεγαλύτερο πρόβλημα ατμοσφαιρική μόλυνσης. Το πρόγραμμα αυτό παραμένει στάσιμο λόγω της COVID - 19 πανδημίας, ωστόσο είναι σε λειτουργία στην περιοχή ένα αντίστοιχο πρόγραμμα του Πανεπιστημίου της Κεντρικής Φλόριντας.

ΣΒΑ 6: Καθαρό νερό και Αποχέτευση

Δεδομένης τόσο της κλιματικής αλλαγής που έχει επιμηκύνει τις περιόδους ξηρασίας και πλημμυρών στην περιοχή όσο και του αυξανόμενου πληθυσμού, το Ορλάντο:

- Έχει θέσει ως στόχο την μείωση της κατά κεφαλής κατανάλωσης νερού κατά 20% έως το 2040
 - Κάνει διεξοδικούς ελέγχους στις ιδιοκτησίες του σχετικά με την εξοικονόμηση νερού
 - Αύξησε την φύτευση αυτόχθονων φυτών
 - Μείωσε την καταναλισκόμενη ποσότητα νερού των νοικοκυριών από περίπου 348 λίτρα ημερησίως σε περίπου 314 λίτρα ημερησίως
 - Εγκατέστησε 25 σταθμούς πόσιμου νερού κυρίως κοντά σε πάρκα ώστε να μειωθούν τα πλαστικά μπουκάλια νερού μιας χρήσης
 - Συμμετέχει στο πρόγραμμα Orange County Water Atlas, που παρέχει μετρήσεις ποιότητας νερού σε πραγματικό χρόνο για όλες τις πηγές νερού στο Ορλάντο.

ΣΒΑ 7: Φθηνή και Καθαρή Ενέργεια

Το Ορλάντο, ως μια πόλη με εξαιρετικές ευκαιρίες και οφέλη από την παραγωγή ενέργειας μέσω φωτοβολταϊκών, έχει δεσμευτεί για:

- ενέργεια παραγόμενη 100% από ανανεώσιμες πηγές για την ηλεκτροδότηση των δημοτικών κτιρίων έως το 2030 και για όλη την πόλη έως το 2050
- μηδενικό ανθρακικό αποτύπωμα έως το 2050 και πρόωρη παύση λειτουργίας των λιγνιτικών εργοστασίων ενέργειας έως το 2027, μέσω της στρατηγικής που δημοσιεύτηκε το 2020 από το Orlando Utility Commission (OUC)

Στην παραπάνω κατεύθυνση το Ορλάντο έχει εγκαταστήσει πριν το 2020 ηλιακά πάνελ ισχύος 1 MW σε οροφές δημοσίων κτιρίων, που τροφοδοτούν το Δημαρχείο, 17 Πυροσβεστικούς Σταθμούς, το Αστυνομικό Τμήμα και 33 ακόμη κτίρια που καλύπτουν το κέντρο των γειτονιών και τα κύρια πάρκα, συμβάλλοντας το 2021 στο 12,7% της συνολικής ενέργειας που χρειάζεται το Ορλάντο.

Επιπλέον, το Ορλάντο, εκμεταλλευόμενο τις λίμνες συγκράτησης που υπάρχουν στην περιοχή για να περιορίζουν τα πλημμυρικά φαινόμενα, πειραματίστηκε στην εγκατάσταση πλωτών φωτοβολταϊκών πάνελ και σήμερα έχει εγκαταστήσει πάνελ ισχύος άνω του ενός Μεγκαβάτ, ευελπιστώντας στην εγκατάσταση ακόμη περισσότερων στις περί 100 λίμνες της περιοχής.

Επιπλέον, για την διασφάλιση της δίκαιης και προσιτής πρόσβασης σε πράσινη ενέργεια το Ορλάντο συνεργάζεται με δύο μη - κερδοσκοπικούς οργανισμούς, το Solar Unit Neighbors, για τα ενεργειακά δικαιώματα των ιδιοκτητών, και το Solar and Energy Loan Fund, που παρέχει ενεργειακό έλεγχο και προσιτή χρηματοδότηση σε νοικοκυριά για την αντικατάσταση ή εγκατάσταση κλιματιστικών, ηλιακών θερμοσίφωνων, την επισκευή των στεγών κ.α.

ΣΒΑ 10: Λιγότερες Ανισότητες

- Το πρόγραμμα Parramore Kidz Zone, αναφέρθηκε ήδη παραπάνω και στοχεύει στην ενίσχυση της ευημερίας των παιδιών από τις πιο φτωχές γειτονιές της πόλης.
- Αύξησε τις επενδύσεις του στην εξάλειψη του συστημικού ρατσισμού, μέσω της στήριξης γυναικών, της στήριξης επιχειρήσεων που ανήκουν σε μειονότητες, των προσιτών ενοικίων, της εκπαίδευση και των πολιτικών στα σώματα ασφαλείας κ.α.
- Προσλήφθηκε ειδικός σύμβουλος ισότητας, για να συνεχίσει τις προσπάθειες εξάλειψης των ανισοτήτων
- Θέτει σε προτεραιότητα δράσεις και μέτρα σχετικά με την διασφάλιση δίκαιης στέγασης για όλους τα επόμενα χρόνια

ΣΒΑ 12: Υπεύθυνη Κατανάλωση και Παραγωγή

- Το 2017 συμμετείχε στο πιλοτικό πρόγραμμα “Beyond 34: Recycling and Recovery for a New Economy” του U.S. Chamber of Commerce Foundation που

στόχευε στην αύξηση των ποσοστών των πόλεων πέρα από το εθνικό μέσο όρο που ήταν 34%.

- Έχει θέσει ως στόχο μηδενικά απόβλητα να στέλνονται σε χώρους υγειονομικής ταφής ή αποτέφρωσης έως το 2040.
- Το Ορλάντο έχει πετύχει ποσοστό ανακύκλωσης περίπου 26%
- Διοργανώνει εκδηλώσεις με τίτλο “Don’t Pitch It, Fix It”, όπου ντόπιοι κατασκευαστές επισκευάζουν αγαθά αντί αυτά να απορριφθούν
- Λειτουργεί πρόγραμμα ανακύκλωσης ελαίων, κατά το οποίο παρέχει στα νοικοκυριά κάδους συλλογής με αποτέλεσμα πάνω από 56.700 λίτρα χρησιμοποιημένου μαγειρικού λαδιού να έχει συλλεχθεί και μετατραπεί σε βιοκαύσιμο για τον εφοδιασμό του στόλου οχημάτων της πόλης
- Το 2019 άλλαξε τον κώδικα στερεών αποβλήτων της που επέβαλε όλα τα εμπορικοί και κατασκευαστικοί χώροι να παρέχουν την ευκαιρία της ανακύκλωσης, ξεκινώντας από τις μεγαλύτερες ιδιοκτησίες και προσθέτοντας και άλλες κάθε χρόνο

ΣΒΑ 13: Δράση για το Κλίμα

Μερικές ακόμη πρωτοβουλίες της πόλης σχετικά με το κλίμα είναι οι ακόλουθες:

- Έχει δαπανήσει πάνω από 17,5 εκατομμύρια δολάρια στην ενεργειακή αναβάθμιση 55 κτιρίων με σκοπό την εξοικονόμηση 2,5 εκατομμυρίων δολαρίων ετησίως
- Από το 2007 έχει δεσμευτεί τα νεόδμητα κτίρια της να ακολουθούν τα LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) standards
- Το 2016 εγκατέστησε λογισμικά συστήματα παρακολούθησης των καταναλώσεων νερού και ενέργειας σε πραγματικό χρόνο σε όλα τα κτίρια του δήμου, με σκοπό να επενδύει χρήματα σε αυτά που απαιτούν περισσότερη αναβάθμιση
- Το Ορλάντο έχει πλέον 147 πιστοποιημένα πράσινα κτίρια και τα κτίρια του δήμου καταναλώνουν 23,4% λιγότερη ενέργεια σε σύγκριση με το 2012
- Από το 2012 έχει αντικαταστήσει το καύσιμο του 93% του οδικού στόλου δημοσίων μεταφορών με εναλλακτικό
- Έχει ξεκινήσει έργα επέκτασης των σιδηροδρομικών γραμμών της κατά 72 χιλιόμετρα και έχει δημιουργήσει πάνω από 400 χιλιόμετρα ποδηλατόδρομων.

ΣΒΑ 15: Ζωή στη Στεριά

- Το Ορλάντο στοχεύει στην αύξηση της κομοστέγης από 25% το 2010 σε 40% το 2040. Το πρόγραμμα δωρεάν φύτευσης που αναφέρθηκε παραπάνω αύξησε το ποσοστό κομοστέγης σε 27%, εξασφαλίζοντας αυξημένο οικότοπο για την ιθαγενή πεταλούδα μονάρχη
- Το 2019 η πόλη πιστοποιήθηκε ως “Official Community Wildlife Habitat” από το National Wildlife Federation, που δίνεται σε πόλεις που στηρίζουν την άγρια ζωή μέσω της υπεύθυνης κηπουρικής και των αστικών δασών

ΣΒΑ 17: Συνεργασία για τους Στόχους

Το Ορλάντο έχει αναπτύξει συνεργασίες σε τοπικό, εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο πολλές από τις οποίες ήδη αναφέρθηκαν στις παραπάνω δράσεις. Επιπλέον συνεργασίες έχει αναπτύξει με:

- Hebni Nutrition: μη - κερδοσκοπική εταιρεία με έδρα το Ορλάντο που εκπαιδεύει τους κατοίκους αυξημένου κινδύνου σε θέματα διατροφής, μέσω μαγειρικών και διατροφικών προγραμμάτων
- Orlando Science Center (OSC): Παρείχε συνεργασία στο Ορλάντο για την έκθεση “Tiny Green Home” που είχε στόχο να επιδείξει μεθόδους και τεχνολογίες εξοικονόμησης ενέργειας και νερού
- Είναι μέλος του “East Central Florida Regional Climate Resilience Collaborative”, είναι εγγεγραμμένο ως “Pioneer of Climate Ambition” και συμμετείχε στη δημιουργία της καμπάνιας “UN Framework Convention on Climate Change’s Race to Zero”.

4.6.4. Σιγκαπούρη – Ασία

Εικόνα 5.4. Κήποι δίπλα στον κόλπο στην Σιγκαπούρη

Η Σιγκαπούρη είναι νησιωτική χώρα νότια της Μαλαισίας με έκταση μόλις 735,6 km² και πληθυσμό 6.036.900 κατοίκους σύμφωνα με εκτίμηση του 2024. Σχεδόν το 10% της έκτασης της Σιγκαπούρης καλύπτεται από πάρκα ή καταφύγια φύσης. Ως άλλη μια ραγδαία αναπτυσσόμενη πόλη, αναδεικνύει emphatically ότι η τεχνοκρατική ικανότητα στο σχεδιασμό, τον προγραμματισμό και την υλοποίηση αποτελούν θεμελιώδη απαίτηση για το μακροπρόθεσμο παγκόσμιο σύστημα βιωσιμότητας, έτσι όπως αυτό εκφράζεται από τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ (Βαρδόπουλος, 2022).

Το αστικό στρατηγικό σχέδιο της Σιγκαπούρης αποτελείται κυρίως από το πλάνο κατοίκησης γης και το πλάνο μεταφορών τα επόμενα 50 - 60 χρόνια (Yuen, 2009). Κάθε δεκαετία αξιολογείται η οπτικοποίηση αξιολογείται και κάθε πέντε χρόνια το γενικό σχέδιο επικαιροποιείται, ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι αλλαγές στις ανάγκες χρήσης γης, οι οικονομικές και τεχνικές τάσεις, οι αλλαγές στον πληθυσμό κ.α.

Πράσινες πρωτοβουλίες:

- Η Σιγκαπούρη ανέπτυξε το 2007 Πρόγραμμα Δικτύου Συνδεδεμένων Πάρκων για την ενίσχυση των χώρων πρασίνου στην πόλη (Tanuwidjaja, 2011). Το δίκτυο έχει πλέον επεκταθεί από 42 χιλιόμετρα σε 200 χιλιόμετρα.

- Το 2009 θεσπίστηκε το πρόγραμμα “Skyrise Greenery Incentive Scheme” και χρηματοδοτεί έως και το 50% του κόστους εγκατάστασης φυτών σε στέγες και κατακόρυφης καλλιέργειας (Beatley, 2016). Σήμερα έχουν χρηματοδοτηθεί 322 κτίρια.
- Το πρόγραμμα “Active, Beautiful and Clean Waters” αντικαθιστά τα τσιμεντένια τοιχώματα των υδατικών καναλιών για καλύτερη ενσωμάτωση με τα γύρω πάρκα και τους χώρους πρασίνου (Neo et al., 2022).
- Το πρόγραμμα “Community-In-Bloom” επιχειρεί να ενθαρρύνει την καλλιέργεια της κηπουρικής κουλτούρας στη Σιγκαπούρη (Tan, Wang and Sia, 2013).
- Το 2002 δημιουργήθηκε ταμείο που επιτρέπει δωρεές για την ανάπτυξη του πρασίνου της πόλης.

Στέγαση του πληθυσμού:

Περίπου το ογδόντα τοις εκατό των πολιτών της Σιγκαπούρης ζουν σε δημοτικά ακίνητα που κατασκευάστηκαν από το Housing Development Board (Thong, Yap και Seah, 2000). Εννέα στους δέκα από αυτούς τους κατοίκους έχουν δικό τους σπίτι. Για να εξασφαλιστεί ότι η δημόσια στέγαση είναι φθηνή, επιδοτείται σημαντικά (Teo, Devadoss και Pan, 2006) και εκτιμάται ότι ένας κάτοικος δαπανά λιγότερο από το ¼ του μισθού του για να καλύψει την συγκεκριμένη ανάγκη.

Το νεότερο προάστιο στο βόρειο τμήμα της Σιγκαπούρης, είναι χτισμένο πάνω σε μια νέα σχεδιαστική ιδέα στην οποία τα συγκροτήματα κατοικιών μοιράζονται έναν κοινό χώρο πρασίνου και μια σειρά από πολύ καλές ανέσεις για τη βελτίωση της πρόσβασης και την προώθηση της καθαρής μετακίνησης.

Προώθηση δημοσίων μεταφορών:

Η Σιγκαπούρη επιδιώκει να οικοδομήσει μια έξυπνη πόλη συνδυάζοντας καινοτόμα οικονομικά μοντέλα και τεχνολογίες, όπως η κοινή χρήση αυτοκινήτων και τα οικολογικά οχήματα, αλλά και ένα μοντέλο κινητικότητας που επικεντρώνεται στις δημόσιες συγκοινωνίες (Μητούλα και Παπαβασιλείου, 2021).

Μέχρι το τέλος του έτους 2030, η Σιγκαπούρη έχει θέσει ως στόχο τα μέσα μαζικής μεταφοράς να καλύπτουν το 75% των μετακινήσεων της απογευματινής αιχμής και τουλάχιστον το 85% έως το 2050. Για να επιτύχει τον παραπάνω στόχο σκοπεύει στην επέκταση το σιδηροδρομικού συστήματος της Σιγκαπούρης από 230 χιλιόμετρα σε 360

χιλιόμετρα μέχρι το 2030, επιτρέποντας σε οκτώ στα δέκα σπίτια να βρίσκονται σε απόσταση δέκα λεπτών από ένα σιδηροδρομικό σταθμό (Wang, 2019).

Από το 2012 και το 2017, 1000 δημόσια κρατικά λεωφορεία εισήχθησαν, μαζί με 80 πρόσθετες γραμμές λεωφορείων, με στόχο να αυξηθεί η συνδεσιμότητα με βασικούς συγκοινωνιακούς κόμβους και σημαντικές κοινωνικές και εμπορικές εγκαταστάσεις (Dou, Wang and Meng, 2019).

Περπάτημα και ποδηλασία:

- Το κίνημα “Walk, Bike, Ride” στη Σιγκαπούρη σκοπεύει να κάνει το περπάτημα, την ποδηλασία και την χρήση του μετρό τρόπο ζωής (Henderson, 2018).
- Για να ενθαρρυνθεί η χρήση ποδηλάτων και το περπάτημα ασχέτως των καιρικών συνθηκών κατασκευάζονται περισσότεροι στεγασμένοι διάδρομοι για εύκολη μετακίνηση σε σιδηροδρομικούς σταθμούς και πολυσύχναστες διασταυρώσεις.

Διαχείριση αποβλήτων:

Λόγω έλλειψης χώρου δεν υπάρχουν στην Σιγκαπούρη χώροι υγειονομικής ταφής αποβλήτων, ωστόσο η πόλη - κράτος κατέχει και λειτουργεί επί του παρόντος τέσσερα εργοστάσια αποτέφρωσης αποβλήτων και παραγωγής ενέργειας (Tun et al., 2020). Οι μονάδες αυτές μειώνουν τον όγκο των αποβλήτων έως και 90%, ενώ οι νέες τεχνολογίες επιτρέπουν στη διαδικασία αποτέφρωσης να παράγει 962 εκατομμύρια κιλοβατώρες ηλεκτρικής ενέργειας που αντιστοιχούν περίπου στο 2-3% της συνολικής χρήσης ηλεκτρικής ενέργειας της Σιγκαπούρης. Ο προηγμένος εξοπλισμός ελέγχου της ατμοσφαιρικής ρύπανσης μετριάζει την ρύπανση που διαφορετικά παράγεται. Τα εργοστάσια αυτά ωστόσο δεν είναι ικανά να παρέχουν ένα βιώσιμο τρόπο διαχείρισης των αποβλήτων με τους σημερινούς ρυθμούς ανάπτυξης, συνεπώς η Σιγκαπούρη έχει δημιουργήσει πρωτοβουλίες για την μείωση των αποβλήτων και την επίτευξη του στόχου της για 70% ανακύκλωση έως το 2030, όπως:

- Το Εθνικό Πρόγραμμα Ανακύκλωσης που έχει αυξήσει τον αριθμό των κάδων ανακύκλωσης και την παροχή συχνότερων υπηρεσιών συλλογής, ένα πρόγραμμα ανακύκλωσης για σχολεία και ένα πρόγραμμα ανακύκλωσης για βιομηχανικούς και εμπορικούς χώρους
- Την Εθελοντική Συμφωνία για τις συσκευασίες που αποσκοπεί στην μείωση των αποβλήτων συσκευασίας και συμμετέχουν πολλές βιομηχανίες

- Το 2006 πραγματοποιήθηκε εκστρατεία με θέμα “Why Waste Plastic Bags? Choose Reusable Bags!” για την ενθάρρυνση της χρήσης επαναχρησιμοποιούμενων τσαντών για τα ψώνια.

4.6.5. Ο Δήμος Αθηναίων

Ο Δήμος Αθηναίων είναι αστικός ελληνικός δήμος, με έκταση 38,96 km² και πληθυσμό 637.798 άτομα, σύμφωνα με την απογραφή που πραγματοποίησε το 2021 η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ).

Η Αθήνα είναι γνωστή για τα ιστορικά της μνημεία, τη ζωντανή οικονομική και πολιτική της δραστηριότητα, τον πλούσιο πολιτισμό και τη φημισμένη φιλοξενία της. Αποτελεί έναν από τους πιο δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς στην Ευρώπη, προσελκύοντας επισκέπτες καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.

Ο Δήμος Αθηναίων έχει δεσμευθεί να προωθήσει μια κυκλική οικονομία που θα ωφελεί τους πολίτες και θα αυξάνει τα έσοδα της Αθήνας, ταυτόχρονα μειώνοντας τον συνωστισμό και τα προβλήματα που μπορεί να προκαλεί ο τουρισμός.

Στα πλαίσια αυτά, το 2021 δημοσίευσε το Σχέδιο Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (Σ.Β.Α.Κ.) του Δήμου Αθηναίων, όπου αναπτύσσονται τα ακόλουθα μέτρα βελτίωσης της κινητικότητας:

- Εξασφάλιση ασφαλούς και άνετης μετακίνησης με τα πόδια, με ιδιαίτερη έμφαση στην κάλυψη των αναγκών των ευάλωτων κατηγοριών μετακινούμενων και των ατόμων με προβλήματα κινητικότητας
- Βελτίωση του επιπέδου εξυπηρέτησης από τα Μέσα Συλλογικής Μεταφοράς (ΜΣΜ)
- Βελτίωση υφισταμένων και αύξηση των ελεύθερων χώρων και των χώρων πρασίνου
- Βελτίωση της οδικής ασφάλειας και προστασία των μετακινούμενων με οποιαδήποτε μέσο
- Αποτελεσματική διαχείριση της στάθμευσης
- Διαχείριση της κυκλοφορίας και μείωση των ταχυτήτων στις περιοχές κατοικίας
- Προστασία του κέντρου και των γειτονιών από διαμπερείς διελεύσεις μηχανοκίνητης κυκλοφορίας
- Άσκηση πολιτικών αποθάρρυνσης της άσκοπης χρήσης αυτοκινήτου
- Προώθηση ηλεκτρικών οχημάτων

Για τον καλύτερο έλεγχο της προώθησης των ανωτέρω μέτρων ως δράσεις προτεραιότητας ο δήμος Αθηναίων δημιούργησε το Τμήμα Βιώσιμης Κινητικότητας, που υπάγεται στη Διεύθυνση Σχεδίου Πόλεως και Αστικού Περιβάλλοντος του Δήμου.

Ακόμη, το 2023 ο Δήμος Αθηναίων έθεσε σε δημόσια διαβούλευση το σχέδιο για την νέα στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης του, που θέτει τρεις άξονες:

1. Ο πρώτος τομέας εστιάζει στους κατοίκους και τις γειτονιές, περιλαμβάνοντας θέματα όπως ο δημόσιος χώρος, το πράσινο, η βιώσιμη αστική κινητικότητα, η πολυκεντρικότητα, οι τοπικές κοινότητες και η καθαριότητα.
2. Ο δεύτερος τομέας αφορά την εργασία, την καινοτομία και τον πολιτισμό, με έμφαση στις ευκαιρίες απασχόλησης, την επιχειρηματικότητα, την ελκυστικότητα, τον ψηφιακό μετασχηματισμό και τη δημιουργική οικονομία.
3. Ο τρίτος τομέας επικεντρώνεται στην κοινωνία, καλύπτοντας ζητήματα υγείας, πρόνοιας, ισότητας, εξάλειψης των διακρίσεων και κοινωνικής συνοχής.

Ορισμένες από τις δράσεις που έχει θέσει σε εφαρμογή για την επίτευξη των παραπάνω στόχων αναλύονται παρακάτω:

Πρόγραμμα “Green Key” στην Αθήνα

Η Αθήνα φιλοξενεί περισσότερα από 25 καταστήματα “Green Key” που παρέχουν μια διαφορετική πολιτική, νέες επιχειρηματικές πρακτικές και καταναλωτική συμπεριφορά για

έναν βιωσιμότερο τουριστικό τομέα που μπορεί να συμβάλλει αποτελεσματικά στους Στόχους της Αειφόρου Ανάπτυξης.

Υπεύθυνη κατανάλωση και παραγωγή

- Αντικατάσταση μηχανολογικού εξοπλισμού με νέο χαμηλής κατανάλωσης ενέργειας
- Αντικατάσταση φωτιστικών με λαμπτήρες χαμηλής κατανάλωσης ενέργειας
- Ενεργειακές αναβαθμίσεις σε 15 σχολεία και σε δύο δημοτικά κτίρια

Υγεία και ευεξία: Πράσινη Αθήνα

- Υλοποίηση προγράμματος για την ενίσχυση του πρασίνου της Αθήνας, καθώς και εργασίες συντήρησης σε δημόσιους χώρους πρασίνου, πεζοδρόμια και κλάδεμα.
- Εθνικός Κήπος: Συντήρηση, αποκατάσταση και αναβάθμιση της υποδομής κήπων
- Πάρκο Ελαιώνα: Κατασκευή πάρκου 46 στρεμμάτων
- Λόφος Λυκαβηττού: Αποκατάσταση δρόμου μήκους 3 χλμ

Πρόγραμμα «Υιοθετήστε ένα δέντρο» στην Αθήνα

Μετά την επιτυχημένη λειτουργία του προγράμματος τα καλοκαίρια του 2019, 2020 και 2021, ο Δήμος Αθηναίων ανακοινώνει φέτος την επανέναρξη της πρωτοβουλίας «Υιοθετήστε ένα δέντρο». Μέσω αυτής της πρωτοβουλίας, οι Αθηναίοι μπορούν εύκολα να συμβάλλουν στη διατήρηση του αστικού πρασίνου και να βοηθήσουν στην βελτίωση της ποιότητας ζωής στην πόλη.

Το πρόγραμμα Adopt-A-Tree επιτρέπει στους πολίτες να εντοπίσουν ένα δέντρο του δρόμου κοντά τους, μέσω εφαρμογής κινητού τηλεφώνου, και να δεσμευτούν να το διατηρήσουν υγιές, ποτίζοντάς το.

4.7. Ανακεφαλαίωση – Συμπεράσματα ανάλυσης

Η τοπική αυτοδιοίκηση διαδραματίζει καίριο ρόλο στην μετάβαση προς την κυκλική οικονομία, καθώς οι πόλεις προσπαθούν να βρουν έναν τρόπο δράσης και λειτουργίας που θα βαδίζει με τις αρχές της κυκλικής οικονομίας.

Ο δήμοι ως πρώτος βαθμός ΟΤΑ έχουν την ευθύνη του συντονισμού μεταξύ κράτους, επιχειρήσεων και πολιτών και της δημιουργίας στρατηγικού σχεδιασμού και θεωρούνται καθ' όλα αρμόδιοι να εφαρμόσουν τον 11^ο Στόχο Βιώσιμη Ανάπτυξης του ΟΗΕ “Βιώσιμες Πόλεις και Κοινότητες”. Στην Ελλάδα οι δήμοι χωρίζονται σε αστικούς και αγροτικούς και οι αρμοδιότητες τους ενδέχεται να διαφέρουν ανάλογα με την επιμέρους νομοθεσία και τις τοπικές συνθήκες καθενός.

Οι προκλήσεις που έχουν να αντιμετωπίσουν οι ελληνικοί δήμοι ως προς την ευθύνη αυτή σχετίζονται με την μη ύπαρξη κανονιστικής αυτονομίας, την περιορισμένη οικονομική αυτοτέλεια εξαιτίας της άμεσης οικονομικής τους εξάρτησης από το κεντρικό κράτος και την έλλειψη πρωτογενούς εξουσίας.

Αντίθετα, αν και οι αρμοδιότητες των ελληνικών δήμων και των δήμων του εξωτερικού βασίζονται σε κοινές αρχές, οι τελευταίοι συνήθως διαθέτουν διοικητική αυτονομία και εξουσία στη λήψη αποφάσεων σε θέματα που αφορούν τον τοπικό πληθυσμό.

Στο παρόν κεφάλαιο, αναπτύχθηκαν επίσης τα σχέδια δράσης τεσσάρων δήμων του εξωτερικού, του Λονδίνου, της Λισαβόνας, του Ορλάντο και της Σιγκαπούρης.

Η στρατηγική του Λονδίνου, στηρίχθηκε στην επίλυση άμεσων ζητημάτων που επιφέρει η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού του, όπως προβλήματα στέγασης, υποδομών, ένδυσης, σίτισης και αποβλήτων των δημοτών. Έτσι, επέλεξε να επικεντρώσει την δράση της σε πέντε τομείς: Υποδομές, Τρόφιμα, Υφάσματα, Ηλεκτρικά είδη και Πλαστικά.

Η Λισαβόνα, ως η πρώτη πρωτεύουσα της Ευρώπης που υιοθέτησε το Νέο Σύμφωνο των Δημάρχων για το Κλίμα και την Ενέργεια το 2016, ανέπτυξε το τοπικό της Σχέδιο Δράσης για τη Βιώσιμη Ενέργεια και το Κλίμα και καθιέρωσε τη στρατηγική της Λισαβόνας για την περίοδο 2010-2024, που στηρίζεται στην αναγέννηση των πόλεων, στην εξοικείωση με την κλιματική αλλαγή και την δικτύωση των χώρων πρασίνου.

Το Ορλάντο, με στόχο των 17 Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ, αποτέλεσε μια από τις πρώτες πόλεις παγκοσμίως που εξέδωσε το 2018 το πρώτο “Voluntary Local Review (VLR)” με 9 επιλεγμένους Στόχους προτεραιότητας, το οποίο αποτυπώνει τις ανάγκες και την στρατηγική της πόλης.

Η Σιγκαπούρη ανέπτυξε το αστικό στρατηγικό της στηριζόμενο κυρίως στο πλάνο κατοίκησης γης και στο πλάνο μεταφορών με ένα χρονικό πλαίσιο 50 - 60 χρόνων. Οι αρχές στις οποίες στηρίζεται η στρατηγική της αφορούν πράσινες πρωτοβουλίες και πρωτοβουλίες

για την στέγαση του πληθυσμού, την προώθηση δημοσίων μεταφορών, το περπάτημα και την ποδηλασία και την διαχείριση αποβλήτων.

Τέλος, παρουσιάστηκαν εν συντομία οι άξονες δράσης του δήμου Αθηναίων, καθώς και οι προτεραιότητες που έχει θέσει για την μετατροπή της πόλης σε μια βιώσιμη πρωτεύουσα. Είναι σαφές ότι ως δήμος δίνει μεγάλη έμφαση στον τομέα του περιβάλλοντος του πρασίνου και της αστικής κινητικότητας.

Με βάση την ανωτέρω ανάλυση καταρτήθηκε ο ακόλουθος πίνακας με τα καίρια σημεία δράσης των δήμων που αναλύθηκαν σε μια προσπάθεια εντοπισμού ομοιοτήτων και διαφορών ως προς την προσπάθεια επίτευξης των 17 ΣΒΑ.

	Λονδίνο	Λισαβόνα	Ορλάντο	Σιγκαπούρη	Αθήνα
Έκταση	1.572 km2	100,05 km2	308,41 km2	735,6 km2	38,96 km2
Πληθυσμός	9.002.488	545.923	307.573	6.036.900	637.798
Άξονες δράσεις	- Ανθεκτικά και έξυπνα κτίρια - Μείωση αποβλήτων τροφίμων - Ανακύκλωση και επαναχρησιμοποίηση υφασμάτων, πλαστικών και ηλεκτρικών/ ηλεκτρονικών ειδών	- Δικτύωση και αύξηση των χώρων πρασίνου – Αστική Κινητικότητα - Αύξηση βιοποικιλότητας - Μετατροπή της πόλης σε «έξυπνη» - Ανάπτυξη Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας με φωτοβολταϊκά συστήματα	- Ανάπτυξη Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας με φωτοβολταϊκά συστήματα - Ανάπτυξη - Ενεργό συμμετοχή των πολιτών και των σωματείων στις δράσεις	- Προώθηση δημόσιων μεταφορών, περιπάτου και ποδηλασίας - Διαχείριση αποβλήτων – παραγωγή ενέργειας από καύση απορριμμάτων - Εξασφάλιση φθηνής στέγασης – ανάπτυξη έξυπνων τεχνολογιών	- Έμφαση στην Βιώσιμη Αστική Κινητικότητα - Προώθηση δημόσιων μεταφορών, περιπάτου και ποδηλασίας - Προώθηση «πράσινης» πολιτικής σε καταστάματα σχετικά με τον τουριστικό τομέα - Έμφαση στην ανάπλαση πρασίνου - Εμπλοκή των πολιτών στις αποφάσεις/ δράσεις

Όπως μπορεί να παρατηρήσει κανείς, στην παρούσα εργασία παρουσιάστηκαν πόλεις με διαφορετικά χαρακτηριστικά, τόσο αναφορικά με την γεωγραφική θέση, την έκταση και τον

πληθυσμό, όσο και σχετικά με τις διοικητικές τους αρμοδιότητες. Δεδομένων των παραπάνω παρατηρήθηκαν ομοιότητες και διαφορές τόσο ως προς τους άξονες προτεραιότητας που έχουν θέσει στον δρόμο προς την βιώσιμη ανάπτυξη, όσο και ως προς τις δράσεις τις οποίες εκτελούν.

Κοινό χαρακτηριστικό των στρατηγικών των περισσότερων πόλεων ανεξαρτήτως τοποθεσίας και δημογραφικών χαρακτηριστικών φαίνεται να είναι τόσο η έμφαση στην πράσινη ανάπτυξη και την Βιώσιμη Αστική Κινητικότητα, αλλά και στην εναλλακτική παραγωγή ενέργειας κυρίως μέσω των ΑΠΕ.

Επιπρόσθετα, πόλεις που αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο πρόβλημα υπερπληθυσμού κατά αναλογία έκτασης, όπως είναι το Λονδίνο και η Σιγκαπούρη, είναι αυτές που δίνουν την μεγαλύτερη έμφαση στον τομέα της στέγασης και των ανθεκτικών και «έξυπνων» κτιρίων.

Από την άλλη παρατηρείται ότι ακόμη και αν οι άξονες προτεραιότητας είναι παρόμοιοι, ο τρόπος προσέγγισης ενδέχεται να διαφέρει από πόλη σε πόλη.

Για παράδειγμα το Ορλάντο θέτει τον πολίτη, αλλά και τα σωματεία και σώματα ασφαλείας, όπως η πυροσβεστική, στο επίκεντρο των δράσεων και σκοπεύει στην άμεση εμπλοκή τους για την εφαρμογή των πολιτικών της. Η εξάλειψη της παραβατικότητας και των ανισοτήτων είναι σημαντικό κομμάτι της στρατηγικής της, σε αντίθεση με άλλες πόλεις, που εμπλέκουν με τον πολίτη στην διαδικασία αποφάσεων ή και στην υλοποίηση των δράσεων, αλλά με έναν πιο ήπιο μη συμπεριληπτικό τρόπο, όπως η Λισαβόνα και η Αθήνα.

Η Αθήνα μάλιστα θέτει έναν νέο παράγοντα στο επίκεντρο της στρατηγικής της, αυτόν του τουριστικού τομέα, οπτική που δεν παρατηρήθηκε στις στρατηγικές των υπολοίπων πόλεων. Η έντονη ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος στην χώρα και ειδικότερα στην πρωτεύουσα της θεωρήθηκε ότι έχει άμεσο αντίκτυπο στην πόλη και άρα πρέπει να συμπεριληφθεί στην πολιτική της για μια πιο βιώσιμη Αθήνα.

Η πόλη της οποίας η στρατηγική διαφοροποιείται λίγο περισσότερο σε σχέση με όλες τις υπόλοιπες είναι το Λονδίνο, το οποίο φαίνεται να μην δίνει ιδιαίτερη έμφαση στους παραπάνω άξονες δράσεις, αλλά να εστιάζει περισσότερο στην «στενή» έννοια της ανακύκλωσης και επαναχρησιμοποίησης.

Συμπερασματικά, επιβεβαιώνεται η βιβλιογραφία που αναφέρει πως η στρατηγική κάθε πόλης προς την βιώσιμη ανάπτυξη οφείλει να στηρίζεται στους 17 Στόχους του ΟΗΕ και τους πυλώνες της αειφόρου ανάπτυξης, λαμβάνοντας ωστόσο υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, γεγονός που δεν επιτρέπει την θέσπιση μιας οριζόντιας πολιτικής σε εθνικό ή/και διεθνικό επίπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Ανάλυση “Δυνατών και Αδύνατων Σημείων” για τους ελληνικούς δήμους

Στην παρούσα ενότητα θα γίνει μια προσπάθεια να αποτυπωθούν τα δυνατά (strengths) και τα αδύνατα σημεία (weaknesses), οι ευκαιρίες (opportunities) και οι απειλές (threats) των ελληνικών δήμων ως προς τον βαθμό ευκολίας ή δυσκολίας της εφαρμογής μιας στρατηγικής βιωσιμότητας. Τα δυνατά και αδύνατα σημεία προσδιορίζουν το εσωτερικό περιβάλλον των πόλεων, ενώ οι ευκαιρίες και απειλές χαρακτηρίζουν το εξωτερικό περιβάλλον.

Ένα τέτοιο εργαλείο μπορεί να αποδειχθεί ιδιαίτερα χρήσιμο στον στρατηγικό σχεδιασμό της εκάστοτε πόλης, αναδεικνύοντας τους άξονες παρεμβάσεων υψηλής προτεραιότητας και προσδιορίζοντας ειδικούς στόχους.

Όπως φαίνεται και από τον παρακάτω πίνακα και τα αποτελέσματα της ανάλυσης, οι ελληνικοί δήμοι έχουν αρκετά δυνατά σημεία στα οποία μπορούν να στηριχθούν και σημαντικές ευκαιρίες τις οποίες μπορούν να εκμεταλλευτούν. Παράλληλα, υπάρχουν αρκετές εσωτερικές αδυναμίες, τις οποίες πρέπει να περιορίσουν και εξωτερικοί κίνδυνοι με τους οποίους έρχονται αντιμέτωποι.

Αναλυτικότερα, στα δυνατά σημεία των δήμων εντοπίζει κανείς την αυξημένη εκπροσώπηση των ηλικιακά νεότερων ομάδων στα Δημοτικά Συμβούλια των πόλεων, γεγονός που δείχνει την διάθεση των νέων για συμμετοχή στα κοινά και την ύπαρξη «φρέσκων» ιδεών και προτάσεων. Επιπλέον, παρατηρείται ότι οι δήμοι προσπαθούν σταδιακά να ενισχύσουν τις παρεχόμενες υπηρεσίες τους προς τους πολίτες και αξιοποιούν την πολιτιστική κληρονομία κάθε περιοχής ως ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για την προσέλκυση επισκεπτών και την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας τους. Για να επιτύχουν ταχύτερα τα παραπάνω αξιοποιούν χρηματοδοτικά εργαλεία και λαμβάνουν μέρος σε συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα, ενώ πλέον συχνά συμμετέχουν και σε δίκτυα πόλεων για την ανταλλαγή ιδεών και την διάχυση της τεχνογνωσίας.

Δυνατά σημεία • Αυξημένη εκπροσώπηση νεότερων ηλικιακά ομάδων στα Δ.Σ. • Σταδιακός εκσυγχρονισμός των παρεχόμενων προς τους πολίτες υπηρεσιών • Αξιοποίηση χρηματοδοτικών και συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων • Συμμετοχή σε δίκτυα πόλεων • Υψηλή αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς • Ολοένα και αυξανόμενες αρμοδιότητες	Αδύναμα σημεία • Ανάγκη εξειδικευμένου & έμπειρου μόνιμου προσωπικού - έλλειψη επαρκούς στελέχωσης • Έλλειψη αναβαθμισμένων δομών • Χωρική κατάτμηση των υπηρεσιών • Έλλειψη συντονισμού των υπηρεσιών • Ανάγκη εκσυγχρονισμού των ηλεκτρονικών υπηρεσιών εσωτερικά και εξωτερικά • Μεγάλος βαθμός εξάρτησης από την κεντρική διοίκηση
Ευκαιρίες • Ψηφιακός μετασχηματισμός και αύξηση της χρήσης ΤΠΕ • Μετάβαση στην ηλεκτροκίνηση και χρήση ΑΠΕ στις δημοτικές δομές • Αξιοποίηση ευρωπαϊκών και εθνικών χρηματοδοτικών εργαλείων (πχ ΠΕΠ, ΕΣΠΑ 2021-2027, Αντώνης Τρίτσης κ.α.) • Αξιοποίηση συμπράξεων ιδιωτικού και δημοσίου τομέα (ΣΔΙΤ) • Ανάπτυξη δικτύων συνεργασίας σε τοπική, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο	Κίνδυνοι • Ασταθές περιβάλλον λόγω των επιπτώσεων της COVID-19 πανδημίας • Συνεχιζόμενες δυσχερείς οικονομικές συνθήκες • Μειωμένη κρατική χρηματοδότηση • Αυξημένη γραφειοκρατία • Μονομερείς αποφάσεις κεντρικής διοίκησης • Ολοένα και αυξανόμενες αρμοδιότητες

Πίνακας 1. SWOT ανάλυση για τους ελληνικούς δήμους

Στις αδυναμίες των δήμων συγκαταλέγονται ορισμένα πάγια ζητήματα που πρέπει να ελαχιστοποιηθούν. Αναλυτικότερα, η ανάγκη για εξειδικευμένο και έμπειρο μόνιμο προσωπικό σε συνδυασμό με την σημερινή έλλειψη επαρκούς στελέχωσης των δήμων, έχει ως αποτέλεσμα την υπολειτουργία των διοικητικών δομών και υπηρεσιών. Επιπλέον, ο χωροταξικός κατακερματισμός των υπηρεσιών των δήμων, καθιστά προβληματική την μεταξύ τους συνεργασία και μειώνει την αποτελεσματικότητα και την διάχυση της πληροφορίας. Τροχοπέδη στα σχέδια των δήμων αποτελεί επιπρόσθετα ο μεγάλος βαθμός εξάρτησης τους από τους φορείς της κεντρικής διοίκησης. Τελευταίο αλλά όχι λιγότερο άξιο αναφοράς είναι η

ανάγκη των δήμων να εκσυγχρονίσουν τις παρεχόμενες ηλεκτρονικές υπηρεσίες τους τόσο προς τους πολίτες όσο και εσωτερικά του φορέα.

Το συνεχώς ανταγωνιστικό πλαίσιο λειτουργίας της τοπικής αυτοδιοίκησης καθώς και οι ολοένα και αυξανόμενες απαιτήσεις, δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες για ευκαιρίες ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού. Τέτοιες ευκαιρίες είναι ο ψηφιακός μετασχηματισμός και η ευρεία χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) ως εργαλεία για την διευκόλυνση των καθημερινών λειτουργιών των δήμων αλλά και την αναβάθμιση των ψηφιακών υπηρεσιών προς τους πολίτες. Πρόσθετα, οι δήμοι έχουν την δυνατότητα να στραφούν προς την ηλεκτροκίνηση και την χρήση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) στις δημοτικές υποδομές. Τέλος, για να επιτευχθούν οι στόχοι που θέτει κάθε δήμος μέσω του στρατηγικού σχεδιασμού του, υπάρχει πληθώρα χρηματοδοτούμενων εργαλείων που βρίσκονται στην διάθεση των τοπικών διοικήσεων, τόσο μέσω ευρωπαϊκών κονδυλίων όσο και μέσω εθνικών. Τέτοια προγράμματα είναι τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ), το ΕΣΠΑ 2021-2027, το «Πρόγραμμα Ανάπτυξη και Αλληλεγγύης για την αυτοδιοίκηση Αντώνης Τρίτσης» κ.α. Ευκαιρίες που οι δήμοι ακόμη δεν έχουν αξιοποιήσει σε μεγάλο βαθμό είναι οι Συμπράξεις Ιδιωτικού και Δημοσίου Τομέα (ΣΔΙΤ).

Παρά τις ευκαιρίες και τα δυνατά σημεία των πόλεων, δεν θα πρέπει να αγνοηθούν και οι κίνδυνοι οι οποίοι πρέπει να αξιολογηθούν, ώστε να βρεθούν αποτελεσματικοί δίοδοι αποφυγής τους. Ορισμένοι από τους κυριότερους κινδύνους με τους οποίους έρχεται αντιμέτωπη η τοπική αυτοδιοίκηση είναι το ασταθές περιβάλλον λόγω των επιπτώσεων της COVID -19 πανδημίας, η συνεχιζόμενη οικονομική κρίση, η μειωμένη κρατική χρηματοδότηση, η αυξημένη γραφειοκρατία και οι μονομερείς αποφάσεις της κεντρικής διοίκησης.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ξεχωριστά το γεγονός ότι οι ολοένα και αυξανόμενες αρμοδιότητες των δήμων μπορούν να συμπεριληφθούν τόσο στα δυνατά τους σημεία, όσο και στους κινδύνους, καθώς ενώ είναι υπεύθυνοι για περισσότερα θέματα που αφορούν άμεσα τον πολίτη και άρα θεωρητικά θα επιλύονταν αμεσότερα μέσω του α' βαθμού τοπικής αυτοδιοίκησης, εν τούτοις η έλλειψη διοικητικής ανεξαρτησίας και η προαναφερόμενη γραφειοκρατία μπορούν να δυσχεράνουν περισσότερο την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Πως προσεγγίζουν οι δήμοι τη βιώσιμη ανάπτυξη στην Ελλάδα

6.1. Εισαγωγή

Στα προηγούμενα κεφάλαια αναπτύχθηκαν ο ρόλος και οι αρμοδιότητες των διαφορετικών δήμων στην Ελλάδα και το εξωτερικό, όπως επίσης και αναλύθηκε η προσέγγιση που ακολούθησαν διάφοροι δήμοι του εξωτερικού στην προσπάθεια τους για μετάβαση προς την βιώσιμη ανάπτυξη.

Τα τελευταία χρόνια και μετά τις εθνικές πρωτοβουλίες και δεσμεύσεις που αναπτύχθηκαν στο κεφάλαιο 3.2. φαίνεται ότι και αρκετοί δήμοι στην χώρα μας έχουν αντιληφθεί τον σημαντικό ρόλο που οφείλει να διαδραματίσει η τοπική αυτοδιοίκηση στον δρόμο προς την αειφορία. Στο παρόν κεφάλαιο θα μελετήσουμε τις δράσεις, τις πρωτοβουλίες και τα εργαλεία που έχουν στην διάθεση τους οι δήμοι στην χώρα μας για την επίτευξη των στόχων τους. Οι άξονες στους οποίους κινούνται οι διοικήσεις των δήμων για τον σχεδιασμό της στρατηγικής τους είναι το περιβάλλον, η κοινωνία και η διακυβέρνηση.

6.2. Υπό το πρίσμα του Περιβάλλοντος

❖ Σύμφωνο Δημάρχων για το Κλίμα και την Ενέργεια

Όπως ήδη αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο το σημαντικότερο εργαλείο που έχουν οι ΟΤΑ στην διάθεση τους είναι το “Σύμφωνο Δημάρχων”, μια πρωτοβουλία που αφορά την εθελοντική δέσμευση των δημοτικών και περιφερειακών αρχών για την επίτευξη καλύτερης ενεργειακής απόδοσης και της μείωσης των εκπομπών CO₂.

Το Σύμφωνο των Δημάρχων εγκαινιάστηκε το 2008 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με στόχο την υποστήριξη των ΟΤΑ στην προσπάθεια επίτευξης των στόχων της ΕΕ για το κλίμα και την ενέργεια με ορίζοντα το 2020, ωστόσο στη συνέχεια επέκτεινε το ρόλο του ως “Ευρωπαϊκό Σύμφωνο των Δημάρχων για το Κλίμα και την Ενέργεια”, ευθυγραμμίζοντας το όραμα του με

τον στόχο της ΕΕ να μειώσει κατά 55% τις εκπομπές εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου έως το 2030 και να καταστεί η πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρος έως το 2050.

Η μεγάλη επιτυχία της πρωτοβουλίας οδήγησε το 2015 στην δημιουργία του Παγκόσμιου Συμφώνου των Δημάρχων, που αξιοποιεί την εμπειρία που αποκτήθηκε στην Ευρώπη και πέρα από αυτήν και στηρίζεται στους κύριους παράγοντες επιτυχίας της: τη διαχείριση από τη βάση προς την κορυφή, το μοντέλο συνεργασίας πολλαπλών επιπέδων και το συγκεκριμένο πλαίσιο δράσης.

Παρότι όλο και περισσότεροι δήμοι έχουν την πολιτική θέληση για να ενταχθούν στο Σύμφωνο, δε διαθέτουν πάντα τους τεχνικούς και οικονομικούς πόρους, ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στις δεσμεύσεις τους. Προκειμένου να διευκολυνθούν οι δήμοι αυτοί, οι συντονιστές του Συμφώνου, ανάμεσα στους οποίους είναι τοπικές αρχές, επαρχίες και περιφέρειες, δίνουν στρατηγική καθοδήγηση, τεχνική, αλλά και οικονομική υποστήριξη στους υπογράφοντες. Σήμερα αριθμεί περισσότερους από 10.000 υπογράφοντες, ενώ από την χώρα μας συμμετέχουν 231 δήμοι.

Η πρωτοβουλία έχει επιφέρει πολλές θετικές αντιδράσεις στην Ελλάδα, καθώς μπορεί να αποτελέσει σημαντικό εργαλείο σχεδιασμού και ανάπτυξης στρατηγικής για τους δήμους. Μάλιστα ο Δήμος Κοζάνης προτείνει όλοι οι δήμοι στη χώρα μας να αποκτήσουν ενεργειακή και περιβαλλοντική ταυτότητα, καθώς και να εκπονηθούν Τοπικά Ενεργειακά Σχέδια Δράσης (ΤΕΣΔ), έτσι ώστε να γίνει καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης, κυρίως όμως να γίνει ανάδειξη των στόχων, να δοθούν προτεραιότητες και να μπουν όρια στα μέτρα και τις πρακτικές.

Οι ΟΤΑ με την υπογραφή του Συμφώνου δεν κάνουν μόνο μια πολιτική δήλωση, αλλά δεσμεύονται σε μια σειρά μέτρων και δράσεων, όπως και στην παρακολούθηση και αξιολόγηση αυτών. Οι υπογράφοντες φορείς οφείλουν στο χρονικό πλαίσιο των δύο ετών από την υπογραφή να έχουν αναπτύξει επαρκείς διοικητικές δομές, ώστε επαρκές ανθρώπινο δυναμικό να είναι σε θέση να αναλάβει δράσεις, να έχουν πραγματοποιήσει μια βασική απογραφή εκπομπών εντός των ορίων αρμοδιότητας τους και να υποβάλουν ένα Σχέδιο Δράσης Αειφόρου Ενέργειας και Κλίματος. Το Σχέδιο αυτό περιλαμβάνει τις δεσμεύσεις των φορέων, τον χρονικό ορίζοντα επίτευξης των δεσμεύσεων αυτών, καθώς και τις δράσεις στις οποίες θα προβούν για την επίτευξη αυτών. Οι ΟΤΑ υποβάλλουν επίσης μια έκθεση εφαρμογής του Σχεδίου κάθε δύο χρόνια από την υποβολή του για σκοπούς αξιολόγησης, παρακολούθησης και ελέγχου.

Το δυστυχές είναι ότι παρότι 231 ελληνικοί δήμοι συμμετέχουν στο Σύμφωνο, μόλις 154 από αυτούς κατάφεραν να υποβάλλουν Σχέδιο Δράσης Αειφόρου Ενέργειας (& Κλίματος) και ακόμη λιγότεροι είναι εκείνοι οι οποίοι έχουν προβεί σε επικαιροποίηση του.

❖ Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών – Εξοικονόμησης Ενέργειας (ΚΑΠΕ)

Προκειμένου οι δήμοι της χώρας να έχουν επιπλέον υποστήριξη σε θέματα σχετικά με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, την εξοικονόμηση αλλά και την ορθολογική χρήση της ενέργειας, έχουν την δυνατότητα συνεργασίας με το Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών – Εξοικονόμησης Ενέργειας (ΚΑΠΕ). Πρόκειται για έναν εθνικό φορέα, υπό την εποπτεία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, που αποτελεί θα έλεγε κανείς τον οδηγό των δήμων προς την αειφόρο ανάπτυξη, αφού έχει αναλάβει να καθοδηγήσει τους δήμους ως προς τα μέτρα τα οποία πρέπει να ληφθούν για την περιβαλλοντική προστασία, την παραγωγή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, πως μπορεί αυτή να αυξήσει την οικονομία της περιφέρειας κλπ.

Μέσω του ΚΑΠΕ δίνεται η ευκαιρία στου δήμους να συνδεθούν και να κάνουν συμπράξεις με φορείς και δήμους του εξωτερικού μέσω κοινών προγραμμάτων και δράσεων. Παράδειγμα αυτού είναι το πρόγραμμα Bridging European and Local Climate Action (BEACON), που χρηματοδοτήθηκε από το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Υπουργείο Περιβάλλοντος, με στόχο έχει να συνδέσει δημοτικούς φορείς από τη Γερμανία, την Πορτογαλία, τη Ρουμανία, τη Πολωνία, την Τσεχία, την Ουγγαρία, την Βουλγαρία και την Ελλάδα, που αναζητούν αειφόρες λύσεις για τις πόλεις τους και αντιμετωπίζουν διάφορα εμπόδια για την υλοποίηση των ιδεών τους. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε κατά τα έτη 2018 - 2021 και από την χώρα μας συμμετείχαν οι δήμοι Αγίου Δημητρίου, Καλαμάτας, Σύρου Ερμούπολης, Φαρσάλων και Δωρίδας.

Μέσω της κοινής μάθησης, της δικτύωσης και των προσαρμοσμένων συμβουλευτικών υπηρεσιών, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής, οι δημοτικοί φορείς και οι εκπαιδευτικοί απέκτησαν τεχνικές και δεξιότητες σχετικές με τις διαδικασίες που θα τους βοηθήσουν να αναπτύξουν, να βελτιώσουν και να εφαρμόσουν μέτρα για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Επιπλέον, οι συμμετέχοντες δήμοι κάθε χώρας υποστηρίχθηκαν στην αξιοποίηση καλών πρακτικών δήμων των άλλων χωρών, καθώς και στην επιτυχή εφαρμογή τους στο τοπικό τους πλαίσιο.

❖ Ενεργειακές Κοινότητες

Ένα βιώσιμο κοινοτικό ενεργειακό σύστημα, μια ενεργειακή κοινότητα δηλαδή, αποτελεί μια μέθοδο κάλυψης των ενεργειακών αναγκών μιας κοινότητας που αποτελείται από λίγες κατοικίες, αγροκτήματα έως και μεγάλες πόλεις, μέσω ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Τέτοια συστήματα συνήθως στηρίζονται στην αιολική ενέργεια, την ηλιακή ενέργεια και την βιομάζα, τόσο μεμονωμένα όσο και συνδυαστικά, με σκοπό την συμπαραγωγή ενέργειας υψηλής απόδοσης (Carriveau & Ting 2018).

Τα οφέλη από τις ενεργειακές κοινότητες μπορούν να είναι πολλαπλά συμβάλλοντας:

- στην προώθηση της κοινωνικής αλληλεγγύης με βάση την οικονομία και την καινοτομία στον ενεργειακό τομέα,
- στην αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας,
- στην προώθηση της ενεργειακής βιωσιμότητας,
- στην παραγωγή, την αποθήκευση, την αυτοκατανάλωση,
- στη διανομή και στον εφοδιασμό ενέργειας,
- στη βελτίωση της τοπικής αποδοχής των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Επιπλέον, οι ενεργειακές κοινότητες μπορούν να συμβάλλουν ακούσια στην μείωση των τιμών της ενέργειας και στις επενδύσεις (Docì et al., 2015). Τα οφέλη αναγνωρίστηκαν από την ΕΕ επίσημα το 2019, όταν και εγκρίθηκε ένα σύνολο νομοθετικών ρυθμίσεων για την καθαρή ενέργεια, στο οποίο και συμπεριλήφθηκαν (Verde & Rossetto, 2020).

Με τον ν. 4414/201648 η Ελλάδα έγινε η μοναδική Ευρωπαϊκή χώρα που επέτρεψε αρχικά σε συγκεκριμένους καταναλωτές - δήμους, αγρότες και κοινωφελή ιδρύματα - την εικονική αυτό-παραγωγή. Με τον Ελληνικό Εθνικό Νόμο 4513/2018 για τις ενεργειακές κοινότητες, το θεσμικό πλαίσιο ολοκληρώθηκε και η χώρα έγινε η πρώτη στην Ευρώπη που επιτρέπει σε όλους τους πολίτες τη δυνατότητα εικονικής αυτό-παραγωγής. Η τοπική αυτοδιοίκηση μπορεί να χρησιμοποιήσει τις ενεργειακές κοινότητες ως ένα πρώτης τάξεως εργαλείο για την αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας, στα πλαίσια μιας κοινωνικής ενεργειακής πολιτικής και να προωθήσει ακόμη και συμπράξεις πολιτών προς την ίδια κατεύθυνση.

Οι πρώτες ενεργειακές κοινότητες με την συμμετοχή των δήμων λειτουργούν ήδη στη χώρα μας και η δημοφιλία τους όλο και αυξάνεται. Δύο παραδείγματα είναι η Ενεργειακή Κοινότητα “Μινώα Ενεργειακή” και η “Ενεργειακή Κοινότητα Δήμου Φυλής ΦΑΕΘΩΝ”.

Η “Μινώα Ενεργειακή”, ως αστικός συνεταιρισμός της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας, είναι η πρώτη Ενεργειακή Κοινότητα της νησιωτικής χώρας και βρίσκεται στην Κρήτη. Εγκαθιδρύθηκε το 2022 με αποκλειστικό σκοπό την παραγωγή, την αποθήκευση, την διανομή, και την πώληση πράσινης ενέργειας στα μέλη της. Σε αυτήν συμμετέχουν 230 μέλη, τα περισσότερα από την Κρήτη, μεταξύ των οποίων δημόσιοι φορείς της Αυτοδιοίκησης, όπως η Περιφέρεια Κρήτης και οι δήμοι Μίνωα, Πεδιάδας, Αχαρνών, Αστερουσίων και Βιάννου.

Ο Δήμος Φυλής είναι από τους πιο πρωτοπόρους της χώρας στον τομέα αυτό, αφού σύστησε ενεργειακή κοινότητα με τίτλο “Ενεργειακή Κοινότητα Δήμου Φυλής ΦΑΕΘΩΝ”, την πρώτη στην οποία συμμετέχει μόνο Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου και βάσει του καταστατικού της αποκλείεται η είσοδος ιδιώτη ή ιδιωτικής εταιρείας. Πρωταρχικό μέλημα του Δήμου Φυλής είναι μέσω της “Ενεργειακής Κοινότητας ΦΑΕΘΩΝ” να παρέχει σταδιακά ενέργεια σε όλα τα νοικοκυριά της πόλης και έπειτα σε δημοτικά κτίρια και σχολεία, ούτως ώστε να ανακουφιστούν οι δημότες από το μεγάλο αυτό οικονομικό βάρος και να αντιμετωπίσει την ενεργειακή φτώχεια που υπάρχει έντονα στην περιοχή. Σύμφωνα με δηλώσεις των μελών της δημοτικής αρχής θα δοθεί προτεραιότητα στα ευάλωτα νοικοκυριά. Για την επίτευξη του παραπάνω φιλόδοξου στόχου είναι σε εξέλιξη έργο εγκατάστασης φωτοβολταϊκών ισχύος 10 MW στη Χωματερή. Το έργο θα χρηματοδοτηθεί από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων.

❖ Βιώσιμη Αστική Κινητικότητα

Οι δήμοι έρχονται αντιμέτωποι με πολλά προβλήματα σχετικά με την αστική κινητικότητα, ενδεικτικά αναφερόμενα την ηχορύπανση, την ρύπανση του αέρα και τα ατυχήματα. Προκειμένου να προσφερθούν λύσεις είναι στη διάθεση των δήμοι τα Σχέδια Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (Σ.Β.Α.Κ.), που στοχεύει στην μετατροπή των μεθόδων σχεδιασμού κινητικότητας των τοπικών διοικήσεων από μια προσέγγιση επικεντρωμένη στην κυκλοφορία σε μια προσέγγιση με επίκεντρο τους ανθρώπους (Rupprecht Consult, 2019).

Προκειμένου ένα σύστημα μεταφορών να χαρακτηρίζεται βιώσιμο θα πρέπει να πληροί τις ακόλουθες προδιαγραφές:

- Να είναι προσβάσιμο και ικανοποιεί τις βασικές ανάγκες κινητικότητας όλων των χρηστών
- Να εξισορροπεί και ανταποκρίνεται στις ποικίλες απαιτήσεις για υπηρεσίες κινητικότητας και μεταφοράς κατοίκων, επιχειρήσεων και βιομηχανίας
- Να βελτιστοποιεί την αποδοτικότητα και τη σχέση κόστους - οφέλους.

Είναι λοιπόν σαφές ότι για να είναι επιτυχημένο ένα ΣΒΑΚ θα πρέπει να είναι απόλυτα προσαρμοσμένο στις ανάγκες κάθε πόλης, συνεπώς είναι λογικό οι δράσεις και τα μέτρα που θα περιλαμβάνονται να διαφέρουν από Σχέδιο σε Σχέδιο. Είναι πολλοί οι δήμοι στην Ελλάδα που έχουν αντιληφθεί την σημαντικότητα της εκπόνησης τέτοιων Σχεδίων και έχουν προβεί στις ανάλογες καταρτίσεις με βάση τα μοναδικά χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των κατοίκων της εκάστοτε περιοχής, ωστόσο μπορούμε να καταλήξουμε ότι τα περισσότερα ΣΒΑΚ των δήμων της χώρας περιλαμβάνουν μέτρα και δράσεις σχετικά με:

- Εκστρατείες αποθάρρυνσης των πολιτών από την χρήση ιδιωτικών μέσων μεταφοράς και την προώθηση της χρήσης βιώσιμων τρόπων κινητικότητας, όπως τη χρήση μέσα μαζικής μεταφοράς, το περπάτημα και την ποδηλασία
 - Σχεδιασμό και κατασκευή ποδηλατοδρόμων
 - Κατασκευή “έξυπνων” διαβάσεων για την διευκόλυνση της μετακίνησης των πεζών
 - Δημιουργία προγράμματος κοινής χρήσης ποδηλάτων στην πόλη
 - Δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών και υποδομών για τις μετακινήσεις των ευάλωτων ομάδων (ΑμεΑ)
 - Επίτευξη λιγότερης κυκλοφοριακής συμφόρησης

6.3. Υπό το πρίσμα της Κοινωνίας

Οι στοχεύσεις της κοινωνικής πολιτικής περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων την εξομάλυνση των προβλημάτων σχετικών με τις συνθήκες διαβίωσης των πολιτών, ειδικότερα των πιο ευάλωτων, και συνεπακόλουθα την διασφάλιση συνθηκών αξιοπρεπούς διαβίωσης, καθώς και την προσπάθεια εξάλειψης των κοινωνικών ανισοτήτων σε οικονομικό, φυλετικό ή άλλο επίπεδο.

Η κοινωνική πολιτική, στα πλαίσια της τοπικής αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα, συνδέεται με την κάλυψη αναγκών σε τομείς όπως η υγεία, η παιδική μέριμνα, η στήριξη της τρίτης ηλικίας, η απασχόληση κ.α.

Σήμερα, οι περισσότεροι δήμοι της χώρας είναι κοινωνικά ευαισθητοποιημένοι και παρέχουν στους δημότες ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών κοινωνικού χαρακτήρα, άλλοι σε μικρότερο και άλλοι σε μεγαλύτερο βαθμό, όπως:

❖ Κοινωνική Αρωγή

Στα πλαίσια της Κοινωνικής Αρωγής εντάσσονται προγράμματα προστασίας της τρίτης ηλικίας, στα πλαίσια των οποίων οι ηλικιωμένοι απολαμβάνουν υπηρεσίες πρωτοβάθμιας υγείας, κοινωνικής ενεργοποίησης, ψυχαγωγίας ή κατ' οίκον εξυπηρέτησης. Ενδεικτικά αναφέρονται τα Κ.Α.Π.Η., Κ.Η.Φ.Η. και “Βοήθεια στο Σπίτι”.

Επιπλέον, στην κοινωνική αρωγή μπορούν να ενταχθούν δράσεις όπως τα κοινωνικά παντοπωλεία, που παρέχουν προϊόντα πρώτης ανάγκης όπως τρόφιμα, απορρυπαντικά και είδη οικιακής χρήσης σε άπορους πολίτες.

Αναφορικά με την υποστήριξη των οικογενειών και των νέων, οι γονείς απολαμβάνουν στήριξη μέσω λειτουργίας βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών και κοινωνικών φροντιστηρίων και οι νέοι έχουν την δυνατότητα να συμμετέχουν σε πολιτιστικές και αθλητικές δράσεις, που διοργανώνονται από τους δήμους και απαλλάσσουν μια μεγάλη μερίδα δημοτών από επιπλέον οικονομικά βάρη.

❖ Ιατρικές παροχές

Στα πλαίσια της κοινωνικής πολιτικής, οι δήμοι παρέχουν υπηρεσίες πρόληψης και περίθαλψης, στα πλαίσια των οποίων λειτουργούν κυρίως Κοινωνικά Ιατρεία, Κοινωνικά Φαρμακεία, αλλά και έκτακτες δράσεις σχετικές με δωρεάν εξετάσεις πρόληψης, εθελοντικής αιμοδοσίας, στήριξης της ψυχικής υγείας κ.α.

❖ Αναπτυξιακές παροχές

Στις αναπτυξιακές παροχές των δήμων εντάσσονται οι υπηρεσίες επαγγελματικής κατάρτισης που παρέχονται κυρίως μέσω δημοτικών Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης με στόχο την αμεσότερη ένταξη των νέων ανέργων και των γυναικών στην αγορά εργασίας.

6.3.1. Προβλήματα που πρέπει να ξεπεραστούν για να είναι αποδοτικά τα προγράμματα

Οι κοινωνικές δράσεις που οργανώνονται στα πλαίσια των ΟΤΑ και ακολούθως και στα πλαίσια των δήμων ακολουθούν τους άξονες υλοποίησης της κοινωνικής πολιτικής της χώρας και παρουσιάζουν αντίστοιχα προβλήματα οξυμένα από τις ειδικές συνθήκες δυσχέρειας που παρουσιάζονται σε τοπικό επίπεδο.

❖ Ανομοιομορφία δράσεων

Οι ΟΤΑ δεν αναπτύσσουν ομοιόμορφες κοινωνικές δράσεις με αποτέλεσμα να μην παρέχονται στους πολίτες όλων των περιοχών τα ίδια οφέλη των δράσεων αυτών, ωστόσο δεν ανομοιομορφία δεν οφείλεται στις τοπικές ιδιαιτερότητες, προτεραιότητες ή προβλήματα που τυχόν ταλανίζουν την εκάστοτε περιοχή, αλλά προέρχεται από συγκυριακές παραμέτρους.

Το γεγονός ότι ορισμένοι μεγάλοι δήμοι είναι προνομιούχοι ως προς το γεγονός ότι τυγχάνει να φιλοξενούν στα γεωγραφικά τους όρια κρατικές κοινωνικές δομές και άρα είναι πιο δραστήριοι ως προς την εφαρμογή κοινωνικών πολιτικών, ενώ άλλοι δήμοι ακολουθούν τα κρατικά προγράμματα μηχανικά, χωρίς τοπικό προγραμματισμό, αντιμετωπίζοντας τα ως ευκαιρία άντλησης πόρων και προβολής έργου, αποτελούν τους βασικούς παράγοντες ανομοιομορφίας και μη συστηματικής άσκησης κοινωνικής πολιτικής.

❖ Προβλήματα προγραμματισμού

Τα προβλήματα προγραμματισμού συνδέονται με τα προαναφερόμενα και εντείνονται περισσότερο σε τοπικό επίπεδο, εξαιτίας της έλλειψης εξειδικευμένου προσωπικού και της

απουσίας εμπειριστατωμένων μελετών για τη συστηματική και ποσοτικοποιημένη διάγνωση των αναγκών της εκάστοτε περιοχής. Ο προγραμματισμός δράσεων κοινωνικού χαρακτήρα σε τοπικό επίπεδο συνηθίζεται να στηρίζεται στις προσωπικές εκτιμήσεις των αρμοδίων και στα συγκυριακά αιτήματα των δημοτών, ενώ συχνά συνδέεται με τοπικά έργα τεχνικής φύσεως και κατασκευής υποδομών.

❖ Έλλειψη ελέγχων και αξιολόγησης αποτελεσμάτων

Δεδομένων των όσων προαναφέρθηκαν για την έλλειψη ενός μοντέλου συστηματικής καταγραφής, προγραμματισμού και ποσοτικοποιημένης διάγνωσης, καθίσταται αδύνατη η διενέργεια ποσοτικών και ποιοτικών ελέγχων παρακολούθησης προόδου στηριζόμενων σε δείκτες απόδοσης των δράσεων κοινωνικής πολιτικής των δήμων.

❖ Απουσία συνεργιών

Καθώς ορισμένα μέλη των τοπικών κοινοτήτων δύναται να είναι αποδέκτες πολλαπλών κοινωνικών δράσεων απαιτείται καλός συντονισμός μεταξύ των φορέων και των προγραμμάτων που ασκούν κοινωνική δράση ώστε να μην αλληλοκαλύπτονται. Το πρόβλημα του συντονισμού, ενώ δεν είναι στενά αυτοδιοικητικό, αλλά κυρίως κρατικό, συμπαρασύρει και τους φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Προκειμένου οι δράσεις να είναι όσο πιο αποτελεσματικές και στοχευμένες γίνεται είναι αναγκαία η ύπαρξη συντονισμού όλων των φορέων άσκησης κοινωνικών δράσεων είτε αυτοί είναι κρατικοί, είτε αυτοδιοικητικοί, είτε τέλος εθελοντικοί.

6.4. Υπό το πρίσμα της διακυβέρνησης

Η ροπή προς την βιώσιμη ανάπτυξη δεν θα μπορούσε να μην προσαρμόζει και τις διαδικασίες διακυβέρνησης ενός δήμου. Με επίκεντρο την πληροφορική, την τεχνητή νοημοσύνη και τα λεγόμενα “big data”, οι πόλεις δύναται να εξάγουν γνώση, την οποία θα χρησιμοποιούν για να εκτελούν κρίσιμες διαδικασίες και πρακτικές εφαρμογής των στρατηγικών επίτευξης των στόχων τους. Σε ένα σύγχρονο αστικό τοπίο, η απόδοση μιας πόλης μετριέται,

παρακολουθείται, αξιολογείται και βελτιώνεται με βάση τη δυνατότητα ελέγχου της αποθήκευσης, της διαχείρισης, της επεξεργασίας, και της ανάλυσης των αστικών δεδομένων, καθώς και στη γνώση που προκύπτει από αυτά τα δεδομένα.

Με βάση τα παραπάνω, όλοι οι παραδοσιακοί μηχανισμοί διαχείρισης της πόλης (διοίκηση, οργάνωση και σχεδιασμός) σταδιακά αντικαθίστανται από ψηφιακούς μηχανισμούς που επιτρέπουν και υποστηρίζουν την καθοδηγούμενη από δεδομένα λήψη αποφάσεων. Η διαχείριση της πόλης με βάση τα δεδομένα βασίζεται στην πληροφορική και την ευφυΐα για την εφαρμογή της τεχνολογίας με βάση τα δεδομένα, αναπτύσσοντας λύσεις που απευθύνονται σε διάφορους τομείς της διοίκησης της πόλης, συμπεριλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, των εξής:

- Διαχείριση μεταφορών
- Διαχείριση της κυκλοφορίας
- Διαχείριση οδοφωτισμού
- Διαχείριση κινητικότητας
- Διαχείριση αποβλήτων
- Διαχείριση ενέργειας
- Περιβαλλοντική παρακολούθηση
- Διαχείριση κτιρίων
- Δημόσια ασφάλεια
- Υγεία και εκπαίδευση
- Προγραμματισμός και σχεδιασμός
- Διακυβέρνηση

Σε σχετικές έρευνες ωστόσο έχει αναφερθεί ότι η σημαντικότητα των “big data” και η μοντελοποίηση που διέπει τη χρήση τους, επιδεινώνει τον τεχνοκρατικό μειωτισμό και ενέχει τον κίνδυνο της μικροδιαχείρισης από πλευράς δήμων, παρουσιάζοντας έλλειψη προσοχής στο τι συμβαίνει εκτός των διοικητικών ορίων της πόλης.

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) ορίζει την ψηφιακή διακυβέρνηση ως την χρήση των ΤΠΕ ως αναπόσπαστο μέρος των στρατηγικών εκσυγχρονισμού του δημοσίου τομέα, με σκοπό τη δημιουργία δημόσιας αξίας.

Συγκεκριμένα, αναφέρεται στη χρήση των ΤΠΕ από τη δημόσια διοίκηση και την τοπική αυτοδιοίκηση για την ηλεκτρονική υποστήριξη:

- των εσωτερικών λειτουργιών των δημόσιων οργανισμών (μέσω εσωτερικών πληροφοριακών συστημάτων)
- της επικοινωνίας και συνεργασίας τους με το εξωτερικό τους περιβάλλον, μέσω «εξωστρεφών» πληροφοριακών συστημάτων (όπως για παράδειγμα βάσει διαδικτύου ή άλλων ηλεκτρονικών και ψηφιακών μέσων)

Μπορεί κανείς να διακρίνει τέσσερα είδη ψηφιακών υπηρεσιών που παρέχονται από την δημόσια διοίκηση και είναι:

1. Government to Citizen (G2C): αφορά υπηρεσίες που παρέχονται προς τους πολίτες
2. Government to Business (G2B): αφορά υπηρεσίες που παρέχονται στις επιχειρήσεις
3. Government to Employee (G2E): αφορά υπηρεσίες που παρέχονται προς τους εργαζόμενους
4. Government to Government (G2G): αφορά υπηρεσίες που παρέχονται μεταξύ φορέων της δημόσιας διοίκησης.

Στο πλαίσιο των έξυπνων - βιώσιμων πόλεων, η ψηφιακή διακυβέρνηση αφορά και στην ενδυνάμωση της διαφάνειας των δημόσιων διαδικασιών και την ενίσχυση της ενεργούς συμμετοχής των πολιτών στα κοινά.

Παραδείγματα τέτοιων πρακτικών που εφαρμόζονται από πολλούς δήμους στην Ελλάδα αποτελούν η ηλεκτρονική υποβολή παραπόνων, αιτημάτων ή βλαβών, η ηλεκτρονική δημόσια διαβούλευση, η ηλεκτρονική ψηφοφορία για θέματα της πόλης, οι ηλεκτρονικές πληρωμές κ.α.

Η ύπαρξη δε μικρότερων και επαρχιακών, Δήμων οι οποίοι φιλοδοξούν να βελτιώσουν την ποιότητα παροχής υπηρεσιών προς τους πολίτες τους επιστρατεύοντας καινοτόμες υποδομές και τεχνολογίες πληροφορικής καθιστά το εγχείρημα του ψηφιακού μετασχηματισμού ακόμα πιο ελπιδοφόρο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο Δήμος Ανατολικής Σάμου εφάρμοσε την πρωτοβουλία «ΒΕΛΤΙΩΝΩ ΤΟΝ ΔΗΜΟ ΜΟΥ», παρέχοντας στους δημότες την δυνατότητα να αναφέρουν προβλήματα ηλεκτροφωτισμού και καθαριότητας με την μορφή ηλεκτρονικού αιτήματος μέσω του ιστότοπου <https://imcity.islandofsamos.gr/>. Στο αίτημα δίνεται η δυνατότητα επισύναψης φωτογραφίας και στίγματος τοποθεσίας στο χάρτη. Αντίστοιχες εφαρμογές έχουν αναπτύξει πολλοί δήμοι της χώρας.

Σύμφωνα με έρευνα του Ελληνικού Ιδρύματος Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), σχετικά με τις προσφερόμενες διαδικτυακές υπηρεσίες των δήμων της Ελλάδας προς πολίτες και επιχειρήσεις, προκύπτει πως οι περισσότεροι δήμοι της χώρας προσφέρουν υπηρεσίες οι οποίες σχετίζονται με την εξωστρέφεια και την διαφάνεια του Δήμου, δηλαδή την ανάρτηση δραστηριοτήτων και ενημερώσεων, ή με πιστοποιητικά που έχουν τη μεγαλύτερη ζήτηση από τους πολίτες. Υπηρεσίες που εμφανίζονται πιο σπάνια στους διαδικτυακούς τόπους δήμων της Ελλάδας σχετίζονται με την παραλαβή πινακίδων κυκλοφορίας, τα συστήματα ελεγχόμενης στάθμευσης, την άδεια διαφήμισης σε περίπτερα κ.α.

Επιπλέον συμπέρασμα άξιο αναφοράς είναι ότι οι περισσότεροι από τους δήμους στους οποίους στηρίχθηκε η έρευνα προχώρησαν στην ένταξη των υπηρεσιών αυτών στο διαδικτυακό τους τόπο κατά την πρώτη περίοδο της έξαρσης της Covid-19 πανδημίας, με σκοπό την αποφυγή συγχρωτισμού στα ΚΕΠ του εκάστοτε δήμου, αλλά και για την αμεσότερη εξυπηρέτηση των πολιτών. Τέλος, από τα ευρήματα της έρευνας φαίνεται ότι όσο ο πληθυσμός των δήμων μειώνεται, μειώνεται παράλληλα και το πλήθος των προσφερόμενων ηλεκτρονικών υπηρεσιών προς τους πολίτες.

Ως προς τις υπηρεσίες ψηφιακής διακυβέρνησης των δήμων προς τους υπαλλήλους τους και άλλους φορείς της δημόσιας διοίκησης, έχουν γίνει κάποια πρώτα βήματα ψηφιοποίησης και διασύνδεσης με συστήματα της κεντρικής δημόσιας διοίκησης, ωστόσο πρόκειται για υπηρεσίες που δεν έχουν αξιοποιηθεί ακόμη σε σημαντικό βαθμό. Σημαντική έλλειψη παρουσιάζεται στον τομέα εκπαίδευσης και ασφάλειας του προσωπικού. Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και ο μεγάλος μέσος όρος ηλικίας του προσωπικού είναι μερικοί από τους σημαντικότερους παράγοντες που δημιουργούν, ειδικά στους μικρότερους και επαρχιακούς δήμους της χώρας, προβλήματα προσαρμογής στις ανάγκες της σύγχρονης ψηφιακής πραγματικότητας.

6.5. Ανακεφαλαίωση

Η δήμοι της χώρας σχεδιάζουν την στρατηγική τους στην μετάβαση προς την βιώσιμη ανάπτυξη με βάση τους άξονες του περιβάλλοντος, της κοινωνίας και της διακυβέρνησης. Όσον αφορά το περιβάλλον τα εργαλεία και οι δράσεις που έχουν στην διάθεση τους οι ελληνικοί δήμοι είναι το Σύμφωνο των Δημάρχων για το Κλίμα και την Ενέργεια, το Κέντρο

Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, οι Ενεργειακές Κοινότητες και η Βιώσιμη Αστική Κινητικότητα.

Όσον αφορά την κοινωνία, οι δράσεις των δήμων επικεντρώνονται στην κοινωνική αρωγή, όπου εντάσσονται τα ΚΑΠΗ, ΚΗΦΗ, η δράση «Βοήθεια στο Σπίτι», τα Κοινωνικά Παντοπωλεία και Φροντιστήρια κ.α., στις ιατρικές παροχές, όπου εντάσσονται κυρίως οι δράσεις των Κοινωνικών Ιατρείων και Φαρμακείων και στις αναπτυξιακές παροχές, όπου εντάσσονται τα δημοτικά Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης.

Τα προβλήματα τα οποία εντοπίζονται συνήθως στην εφαρμογή των ανωτέρω δράσεων σχετίζονται με την ανομοιομορφία δράσεων, τα προβλήματα προγραμματισμού, την έλλειψη ελέγχων και αξιολόγησης των αποτελεσμάτων και η απουσία συνεργιών.

Όσον αφορά την διακυβέρνηση, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ο ψηφιακός μετασχηματισμός, αφού είναι αναγκαίοι οι παραδοσιακοί μηχανισμοί διαχείρισης της πόλης να υποκινούνται από δεδομένα λήψης αποφάσεων προερχόμενα από ψηφιακούς μηχανισμούς που στηρίζονται στα λεγόμενα big data. Η χρήση των ΤΠΕ από τη δημόσια διοίκηση και την τοπική αυτοδιοίκηση συγκεκριμένα υποστηρίζει αφενός τις εσωτερικές λειτουργίες των δημοσίων οργανισμών και αφετέρου την επικοινωνία και την συνεργασία με το εξωτερικό περιβάλλον.

Σύμφωνα με έρευνα του Ελληνικού Ιδρύματος Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), οι ψηφιακές υπηρεσίες που προσφέρουν οι περισσότεροι ελληνικοί δήμοι σχετίζονται με την εξωστρέφεια και την διαφάνεια του Δήμου και διαδόθηκαν περισσότερο κατά την πρώτη περίοδο της έξαρσης της Covid-19 πανδημίας, για την αποφυγή συγχρωτισμού στα ΚΕΠ του εκάστοτε δήμου και την πιο άμεση εξυπηρέτηση των δημοτών. Όσον αφορά τις υπηρεσίες ψηφιακής διακυβέρνησης των δήμων προς τους υπαλλήλους, δεν έχουν αξιοποιηθεί ακόμη σε σημαντικό βαθμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Συμπεράσματα - Προτάσεις

Συνοψίζοντας, στην παρούσα εργασία παρουσιάστηκαν οι ορισμοί και οι αρχές της κυκλικής οικονομίας και της αειφόρου ανάπτυξης και έγινε μια σύντομη ιστορική αναδρομή στις Στρατηγικές που ακολούθησε η Ευρωπαϊκή Ένωση προς την υιοθέτηση τους. Ακολούθως, αναλύθηκε ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στην μετάβαση αυτή και παρουσιάστηκαν καλές πρακτικές από τις στρατηγικές που ακολουθούν δήμοι από το εξωτερικό και συγκεκριμένα οι δήμοι του Λονδίνου, της Λισαβόνας, του Ορλάντο των ΗΠΑ και της Σιγκαπούρης στην Ασία.

Εν κατακλείδι, γίνεται αντιληπτό ότι, η κυκλική οικονομία θα απασχολεί διαρκώς το άμεσο μέλλον, ως μια από τις μεγαλύτερες οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές προκλήσεις, άμεσα σχετιζόμενες με τη βιωσιμότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ελλάδας και κάθε τοπικής κοινωνίας. Στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων, υπάρχουν μεγάλα περιθώρια αναβάθμισης του αστικού περιβάλλοντος, με σκοπό την βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων.

Οι δήμοι ως πρώτος βαθμός των ΟΤΑ διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην κατεύθυνση αυτή, αφού αν δεν ενσωματώσουν τις αρχές της κυκλικής οικονομίας μέσω των τοπικών τους σχεδίων ανάπτυξης, η κυκλική οικονομία θα παραμείνει απλώς μια θεωρητική προσέγγιση.

Από την επισταμένη θεώρηση και παρουσίαση των πρακτικών που ακολουθούν δήμοι του εξωτερικού, εντός και εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, γίνεται σαφές ότι υπάρχουν φωτεινά παραδείγματα από τα οποία μπορούμε να αντλήσουμε γνώση και να τα προσαρμόσουμε στα ελληνικά δεδομένα. Τα περισσότερα τοπικά σχέδια ανάπτυξης δήμων στο εξωτερικό, όπως παρουσιάστηκαν εκτενώς παραπάνω, στηρίζονται κυρίως σε δράσεις σχετικές με το περιβάλλον, την ανακύκλωση, τον πολεοδομικό σχεδιασμό αλλά και την κοινωνική συνοχή και την στήριξη των αδυνάτων και περιθωριοποιημένων κοινωνικά στρωμάτων.

Σε αρμονία με την γενική αυτή προσέγγιση, αλλά σε πρωταρχικό στάδιο, είναι και οι ελληνικοί δήμοι, οι οποίοι έχουν αρχίσει τα τελευταία χρόνια να κάνουν κάποια πρώτα βήματα προς την βιωσιμότητα. Ωστόσο, είναι αναγκαίο να αναφερθεί ότι προκειμένου η τοπική αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα να αφομιώσει αντίστοιχες πρακτικές στην πλήρη διάσταση τους θα πρέπει να γίνει αναμόρφωση του νομοθετικού και διοικητικού πλαισίου ώστε να

ανεξαρτητοποιηθεί σε μεγαλύτερο βαθμό από την κεντρική διοίκηση. Η αυτάρκεια των μητροπολιτικών δήμων του εξωτερικού σε διοικητικό πλαίσιο τους παρέχει την δυνατότητα καλύτερου και πιο εμπειρισταωμένου σχεδιασμού της δράσης τους.

Τομέας με μεγάλο περιθώριο ανάπτυξης είναι η ψηφιακή διακυβέρνηση στην οποία οι δήμοι της χώρας ακόμη υστερούν. Προκειμένου οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης να εισέλθουν πλήρως στην ψηφιακή εποχή, δεν αρκεί η ύπαρξη υποστηρικτικού υλικού. Απαιτείται επιπλέον τα στελέχη των δήμων να ενδυναμωθούν γνωσιακά, ώστε να υποστηρίξουν έμπρακτα το εγχείρημα του ψηφιακού μετασχηματισμού και να είναι σε θέση να παρέχουν ιδέες και εμπειρίες. Σε αυτή την κατεύθυνση, θα ήταν χρήσιμο να σχεδιαστεί ένα πρότυπο εκπαίδευσης και πιστοποίησης αιρετών και στελεχών των δήμων στον τομέα αυτό.

Η μετάβαση προς την αειφορία αποτελεί ευκαιρία μεταμόρφωσης της οικονομίας σε μία πιο βιώσιμη, συνεισφοράς στους κλιματικούς στόχους και διασφάλισης των παγκόσμιων φυσικών πόρων και δημιουργίας ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος για την Ευρώπη σε έναν κόσμο που υφίσταται βαθιές αλλαγές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένη

Alhaddi, H. (2015). Triple bottom line and sustainability: A literature review. *Business and Management Studies*, 1(2), 6-10.

Allen, R. (1980) *How to save the World*. New Jersey: Barnes and Noble Books.

Anacker, K. (2009). *Gated Communities: International Perspectives* edited by Rowland Atkinson and Sarah Blandy, *Journal of Urban Affairs*

Basiago, A. D. (1999). Economic, social, and environmental sustainability in development theory and urban planning practice. In *The Environmentalist* (Vol. 19). Kluwer Academic Publishers

Bergh, J.C.J.M., Nijkamp, P. (1991) *Operationalizing sustainable development: Dynamic ecological economic models*. *Ecological Economics*.

Carriveau, R., & Ting, D. (2018). *Wind and Solar Based Energy Systems for Communities*. U.K.: The Institution of Engineering and Technology.

CEMR. (2018), *How Europe's towns and regions are taking the lead*, CERM, Brussels.

Featherstone, K., Radaelli, C. M. (ed.) (2003), *The Politics of Europeanization*, Oxford University Press, Oxford.

Christensen, P.P. (1989). Historical roots of ecological economics Biophysical versus allocative approaches, *Ecological Economics*.

Christoforidis G.C., Chatzisavvas K. Ch., Lazarou St., (2013) "Covenant of Mayors initiative—Public perception issues and barriers in Greece", *Energy Policy*, Vol. 60, 643-655.

Clark, W. C., & Harley, A. G. (2020). Sustainability science: Toward a synthesis. *Annual Review of Environment and Resources*, 45, 331-386

Dale, Ann, William T. Dushenko, and Pamela J. Robinson (2012). *Urban Sustainability: Reconnecting space and place*. Toronto: University of Toronto Press, 2017.

Dhahri, S., & Omri, A. (2018). Entrepreneurship contribution to the three pillars of sustainable development: What does the evidence really say?. *World Development*, 106, 64-77.

Du Pisani, J. A. (2006). Sustainable development—historical roots of the concept. *Environmental sciences*, 3(2), 83-96.

Elkington, J. (1994). Towards the sustainable corporation: Win-win-win business strategies for sustainable development. *California management review*, 36(2), 90-100.

Ellen MacArthur Foundation (2012) Towards the circular economy: Economic business rationale for an accelerated transition.

FinanCE (2016) Money makes the world go round: (and will it help to make the economy circular as well?)

<https://www.ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/ce100/FinanCE.pdf> 72 BBC

Godfray, H. C. J., Beddington, J. R., Crute, I. R., Haddad, L., Lawrence, D., Muir, J. F., Pretty, J., Robinson, S., Thomas, S. M. and Toulmin, C. (2010) 'Food security: the challenge of feeding 9 billion people', *Science* (New York, N.Y.), vol. 327, no. 5967, σελ. 812–818.

Graedel, T. E., & Allenby, B. R. (2010). *Industrial Ecology and Sustainable Engineering: International Edition* (p. 425). Pearson Education Inc., Upper Saddle River, Prentice Hall.

Hacking, T., & Guthrie, P. (2008). A framework for clarifying the meaning of Triple Bottom-Line, Integrated, and Sustainability Assessment. *Environmental Impact Assessment Review*, 28(2-3), 73-89.

Høgevold, N. M., Svensson, G., Klopper, H. B., Wagner, B., Valera, J. C. S., Padin, C. & Petzer, D. (2015). A triple bottom line construct and reasons for implementing sustainable business practices in companies and their business networks. *Corporate Governance*.

Kirchherr, J., Reike, D. & Hekkert, M. (2017). Conceptualizing the Circular Economy: An analysis of 114 definitions. *Resources, Conservation & Recycling* Krippendorff Klaus (2004) *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*.

R. Kitchin (2014). The real-time city? Big data and smart urbanism, *Geo J.* 79

Shen, X., Qi, C., 2012. Energy Procedia Countermeasures towards Circular Economy Development in West Regions. *Energy Procedia*, 16, 927–932.

Thalis E.S., «Επιχειρηματικές Ευκαιρίες στην Κυκλική Οικονομία - ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΚΛΕΙΣΙΜΟ ΤΟΥ ΚΥΚΛΟΥ» διατίθεται στην ιστοσελίδα, <http://thalises.gr/thalises.gr/images/finance/circle-economy.pdf>, (πρόσβαση στις 18/11/2022)

UNEP (2011) Decoupling natural resource use and environmental impacts from economic growth, Paris, United Nations Environment Programme.

Waas, T., Hugé, J., Verbruggen, A., & Wright, T. (2011). Sustainable development: A bird's eye view. *Sustainability*, 3(10), 1637-1661.

WCED (World Commission on Environment and Development (1987). Our common future. Oxford: Oxford University Press.

Ying, J., Zhou, L.-J., 2012. Study on Green Supply Chain Management Based on Circular Economy. *Physics Procedia*, 25, 1682–1688.

Ελληνική

Βαρδόπουλος, Ι. (2022), 'Ευρωπαϊκές δράσεις για τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη', in Y.E.L. Doukas, N. Maravegias, and G. Andreou (eds) *Η χωρική διάσταση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης: σύγκλιση ή απόκλιση*; Athens, Greece: Dionicos, pp. 171-188.

Γκέκας, Ρ. (2019), *Η νέα προγραμματική περίοδος 2021-2027 της Ε.Ε. και η Τοπική Αυτοδιοίκηση. On Public Management: Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο σύγχρονο κράτος*, σσ. 18-21.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2014), «Προς μια κυκλική οικονομία: πρόγραμμα μηδενικών αποβλήτων για την Ευρώπη», COM(2014) 398 final, Βρυξέλλες

Κουρούτος Β., Μαντζάρα Μ., Σκούλλος Μ., Αλάμπεη Α., Μαλωτίδη Β., Ψαλλιδάς Β.
Περιβαλλοντική εκπαίδευση και εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξης σε προστατευόμενες
περιοχές, Αθήνα, ΥΠΕΘ, (2008)

Μητούλα Ρ. Βιώσιμη Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση & Ανασυγκρότηση
του Ελληνικού Αστικού Περιβάλλοντος, Αθήνα, Σταμούλης, (2006):25-39, 224-225

Παπαδοπούλου Α. (2015). Συνταγματικό δίκαιο, πανεπιστημιακές παραδόσεις τμήματος
Νομικής Σχολής ΑΠΘ.

Τάτσος, Ν. (1981), Τοπική Αυτοδιοίκηση & Οικονομική Ανάπτυξη: Δυνατότητες και
Περιορισμοί. Συνέδριο για την 'Ανάπτυξη της Ελλάδος Τ.Ε.Ε (σσ. 156-178), Έκδοση Τεχνικό
Επιμελητήριο Ελλάδος, Αθήνα

Φλογαΐτη Ε. (2006) Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία, Αθήνα, Ελληνικά
Γράμματα, :231,233

Διαδικτυακοί τόποι

City of Orlando (2021): ORLANDO AND THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT
GOALS: A Voluntary Local Review of Progress, διαθέσιμο στο
[https://www.orlando.gov/Our-Government/Departments-Offices/Executive-
Offices/CAO/Sustainability-Resilience/Orlando-Voluntary-Local-Review](https://www.orlando.gov/Our-Government/Departments-Offices/Executive-Offices/CAO/Sustainability-Resilience/Orlando-Voluntary-Local-Review) Πρόσβαση 08/2023

Council of Europe Experts. (2018). Training needs analysis of local government in Greece,
διαθέσιμο στο [https://rm.coe.int/training-needs-analysis-of-localgovernment-in-greece-report-
by-cezary/16807b3037](https://rm.coe.int/training-needs-analysis-of-localgovernment-in-greece-report-by-cezary/16807b3037) Πρόσβαση 8/2023

Covenant of Mayors, διαθέσιμο στο [https://eu-
mayors.ec.europa.eu/el/%CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9
1](https://eu-mayors.ec.europa.eu/el/%CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%91) Πρόσβαση 08/2023

LONDON'S CIRCULAR ECONOMY ROUTE MAP (2017), διαθέσιμο στο
[https://relondon.gov.uk/wp-content/uploads/2021/02/LWARB-ReLondons-circular-economy-
route-map-for-London.pdf](https://relondon.gov.uk/wp-content/uploads/2021/02/LWARB-ReLondons-circular-economy-route-map-for-London.pdf) Πρόσβαση 08/2023

Rupprecht Consult (2019), Guidelines for Developing and Implementing a Sustainable Urban Mobility Plan, Second Edition, διαθέσιμο στο

https://www.eltis.org/sites/default/files/sump_guidelines_2019_interactive_document_1.pdf

Πρόσβαση 08/2023

“Triple Bottom Line,” The Economist (November 17, 2009), διαθέσιμο στο

www.economist.com/node/14301663 Πρόσβαση 11/2022

Δήμος Κοζάνης, (2013), Σύμφωνο των Δημάρχων, Σχέδιο δράσης για την αειφόρο ανάπτυξη του Δήμου Κοζάνης, πρόσβαση 08/23,

http://mycovenant.eumayors.eu/docs/seap/4344_1380405939.pdf

ΕΝΠΕ, ΚΕΔΕ. (2018). Προτεινόμενο Κείμενο Κοινών Θέσεων Ένωσης Περιφερειών Ελλάδας (ΕΝΠΕ) Κεντρικής Ένωσης Δήμων Ελλάδας (ΚΕΔΕ)., διαθέσιμο στο

<https://www.airetos.gr/UsersFiles/admin/Documents/SYNIMMENO.pdf> Πρόσβαση 8/2023

Ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, διαθέσιμη στο https://commission.europa.eu/index_el

Πρόσβαση 01/2024

Ιστοσελίδα της Μινώα Ενεργειακή, διαθέσιμη στο <https://minoanenergy.com/> Πρόσβαση

08/2023

Ιστοσελίδα του Δήμου Φυλής, διαθέσιμη στο <https://fyli.gr/> Πρόσβαση 08/2023

Σχέδιο Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (Σ.Β.Α.Κ.) του Δήμου Αθηναίων, διαθέσιμο στο

<https://www.cityofathens.gr/wp-content/uploads/2023/06/svak-dimou-athinaion-2021.pdf>

Πρόσβαση 11/2024

Το Σύνταγμα της Ελλάδας, διαθέσιμο στο [https://www.e-nomothesia.gr/syntagma/suntagma-](https://www.e-nomothesia.gr/syntagma/suntagma-ellados-2001.html)

[ellados-2001.html](https://www.e-nomothesia.gr/syntagma/suntagma-ellados-2001.html) Πρόσβαση 6/2023

Παρατηρητήριο Περιφερειακών Πολιτικών (2022) ΨΗΦΙΑΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ Μελέτη των δικτυακών τόπων των Δήμων της Ελλάδας,

διαθέσιμο στο [https://www.eliamep.gr/wp-](https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2022/11/Psifiaki_Diakyvernisi_OTA_FINAL.pdf)

[content/uploads/2022/11/Psifiaki_Diakyvernisi_OTA_FINAL.pdf](https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2022/11/Psifiaki_Diakyvernisi_OTA_FINAL.pdf) Πρόσβαση 12/23